

vi människor

nr 2-3 1982 årgång 34
kr 15

Abortdebatten vi missade

innehåll

Att manipulera med moral	sid 4
Abortsituationen i andra länder	sid 9
"Att låta barnet födas skulle kännas som självmord"	sid 9
Det nya "pillret"	sid 14
USA:- Vi trodde att kriget var vunnit	sid 16
Rationell befolkningspolitik	sid 21
Den illegala aborten – en historia skriven i blod	sid 22
Dikter, av Margareta Fridlund	sid 30
Rosa Luxemburg – glimtar av en personlighet	sid 33
Recensioner	sid 36
Incest – maktmissbruk snarare än sexualitet	sid 42
Vad är incest?	sid 45
Satsa på samarbetsvägran	sid 48
Studiecirkel om fred	sid 49
Fredsmarsch till Minsk	sid 49
"Vi måste ändra på spelreglerna"	sid 50
Om hälften av alla forskare vore kvinnor	sid 51
Flickor bygger "inifrån"	sid 54
"Det gäller vårt liv"	sid 56
Våldtäktsdebatt i nytt perspektiv	sid 57
Festen	sid 64

Omslagsbild av Ann-Christine Eek

Vi människor
utges av Svenska
Kvinnors
Vänsterförbund

Nummer 2-3/82
Årgång 34

Besöksadress:
Adolf Fredriks
Kyrkogata 12
tel. 08/20 37 56

Postadress:
Box 3120
103 62 Stockholm

Redaktion:
Pia Axelsson
Elisabeth Enger
Helena Oljemark
Birgitta Öjersson-Mörner
Ann Eriksson,
bildredaktör

Teknisk
rådgivare:
Lennart Lundquist

Distribution:
Helena Guilotte

Ansvarig utgivare:
Valborg Svensson

Prenumerationspris:
60:-/år

Postgiro:
90 24-1
Vi människor utkommer
med 6 nummer per år.

Redaktionskommitté:
Agneta Dreber
Eva Ekelöf
Lotta Schüllerqvist

Tryck:
Tryckeri AB Federativ,
Stockholm, 1982
Pia Axelsson kommer att fort-
sätta t.o.m. maj 1983 som re-
daktör för Vi Mänsskor
Bilaga medföljer

Det moraliska arvet

Den fria aborten är inte någon självklar rätt – det har de senaste årens utveckling visat. Det är en lagstiftning som ständigt måste "rättfärdigas" och försvaras. I Australien och på Nya Zeeland har abortmotståndare lyckats vända folkopinioner till förmån för en restriktivare lagstiftning. USA är på väg åt samma håll. Ska vi förhindra en liknande utveckling här måste vi börja granska de vapen som abortmotståndarna använder.

Det handlar främst om vårt gemensamma moraliska arv. Genom att spela på känslor av skuld lyckas de skapa en debatt helt utifrån sina egna begrepp och villkor. En debatt som utgår från kristna föreställningar om liv, sexualitet och barnafödande. Vi behöver inte gå särskilt långt för att se den fulla konsekvensen av dessa begrepp. Kvinnor som lemlästar sina underliv, som drabbas av svåra infektioner och sterilitet, och t o m avlider i sviterna efter illegala aborter hittar vi överallt i den katolska världen.

Aborter har alltid funnits och kommer alltid att finnas – oavsett lagar och moral – som en sista utväg för människor som anser att de inte kan ta ansvaret för det barn som är på väg. Bara i Mexiko gör ca en miljon kvinnor illegal abort varje år – av dessa avlider ca 10 000 enligt *den officiella statistiken*. Den verklighet som blir följden av de normer som förespråkas av abortmotståndarna är ett obeskrivligt lidande. Men det erkänner inte abortmotståndarna i Sverige idag. Det skulle nämligen försvaga deras argument.

Vilket i sin tur också avslöjar motiven bakom de senaste årens "rätt till liv-kampanjer": Abortdebatten används som ett politiskt verktyg för att hävda kristna värderingar i ett samhälle där dessa håller på att tappa fotfästet.

P.A

Att manipuleras med moral

□ "Abort är mord" skriker abortmotståndarna, och visar bilder på fullt utvecklade aborterade foster. Det är ett kraftigt argument.

Ett argument som kan få de flesta av oss att undra om det är moraliskt rätt att göra abort.

Det finns inget svar, men det finns olika sätt att se på moral.

Foto: Roger Stenberg

”Begär kvinna att hennes havandeskap skall avbrytas och kan åtgärden ske före utgången av havandeskapets tolfte vecka, får abort utföras, om ej åtgärden på grund av sjukdom hos kvinnan kan antagas medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa.”

Den 1 januari 1975 trädde den nya abortlagen i kraft. Varje kvinna skulle från och med nu få rätt att avgöra om hon ville föda eller inte.

1980 ställer sig Thorbjörn Fälldin och Gösta Bohman upp i Pingstkyrkan och uttalar sina tvivel inför nuvarande abortlag. Plötsligt förändras debattklimatet. Grupper som agerat mot den fria aborten träder fram, nya bildas. RÅDO (Rum åt de ofödda) kallar de sig.

– Det ofödda livet har samma värde och rättigheter som varje annan människa, hävdar de.

– Varje kvinna måste ha rätten att bestämma över sin egen kropp, säger försvararna av den fria aborten.

Och så hamras argumenten fast utan att vi riktigt vågar se de värderingar som motståndarnas påståenden innehåller.

Det är här de stora faran ligger. För abortmotståndarnas argument är väl avpassade för att spela på djupt liggande strängar hos de flesta. Det visar utvecklingen bl a i Australien och på Nya Zeeland. Där har aktionsgrupper mot abort lyckats vända folkopinioner och genomdrivit restriktivare lagstiftning mot abort. Också USA är på god väg åt samma håll.

Lyssna till oss själva

Bara det politiska och ekonomiska klimat som råder i landet idag är en risk i sig. Att tvinga människor att föda barn som de inte kan eller vill ta ansvar för, är ett sätt att styra kvinnor bort från arbetsmarknaden. Men för att göra en lagstiftning mer restriktiv måste politikererna uppfatta att de har ett stöd i det dominerande åsiktsklimatet. Idag har de inte det. Men det är lätt att manipulera folkopinioner om man använder budskap som slår an på djupt liggande, och allmänt omfattade, värderingar.

Bästa sättet att förhindra en sådan utveckling är att lyssna

till det gensvar som motsidans argument väcker inom oss själva. Då kan vi också spåra dess ursprung och se värderingarna i deras rätta ljus.

Det är inte lätt. Det är ett ångestfyllt och skuldbelagt område att beträda. För det här handlar om tidigt inlärd och sällan ifrågasatta begrepp. Det handlar om moral. Moral kommer av latinets *moralis* och betyder sedlig (Nordisk Familjebok 1938).

”Moral är att ta hänsyn till människan”, har Elise Ottesen-Jensen sagt.

Moralen är en del av samhällets överbyggnad, påpekade Marx:

”Det är inte moralen som bestämmer livet, utan det är livet som bestämmer medvetandet.”

”Moralen, religionen, metafysiken samt andra delar av ideologin behåller inte ens skenet av självständighet. De har ingen historia, de har ingen utveckling, utan människorna som förändrar sin materiella kommunikation, dvs sin verklighet, förändrar därmed också sitt tänkande och sina tankeprodukter.”

Varje tid och varje kultur har haft sin moral. Begrepp som präglats av den närliggande historien och av den rådande samhällsstrukturen, och som av de flesta uppfattas som, för samhällets fortbestånd, livsviktiga principer.

Tidens strömningar

Vad är det då för uppfattningar om ”rätt och fel” som *dominerar* just nu?

”Du ska inte döda andra människor”, ”Du ska inte stjäla” är två självklara grundstenar i vår moraluppfattning. Men sen börjar det grumla till sig. För även om det finns många exempel på begrepp

forts. från föregående sida

som vi uppfattar som moral (dvs normer för vad som är rätt och fel) så visar det sig vid närmare granskning att de mera är uttryck för tidens strömningar eller resultatet av uppfostran, än uttryck för konsekventa moraluppfattningar.

Under 70-talets första år fanns det t ex en uppfattning om att det var tvivelaktigt att tjäna pengar på andra människors arbete. Det är det inte i dag. Uppfattningen var förmodligen hos de flesta ett uttryck för tidens strömningar – inte en uppfattning som grundade sig på djupt kända moralprinciper.

Ofta blandar vi också ihop flera olika värderingar i ett enda påstående (dubbelmoral) men istället för att upptäcka det orimliga i påståendet, accepterar vi konstruktionen, vare sig vi håller med eller försöker argumentera emot.

Exempel: "Abort används som preventivmedel."

För det första: abort kan aldrig bli ett preventivmedel. Abort är att avbryta en påbörjad graviditet. Preventivmedel används för att förhindra att graviditet uppstår. Den riktiga konstruktionen skulle då låta så här: Istället för att använda preventivmedel låter man göra abort.

Invändning nummer två: Det här är ett land vars lagstiftning ger varje kvinna rätt att fram till och med den 12:e graviditetsveckan göra abort.

Abort är tillåtet. Vad finns då för värdering i det här påståendet som gör att det blir så farligt? Jo, det spelar på det skuldbegrepp som fortfarande finns kopplat till abort och i förlängningen till sexualiteten: Du får inte ha samlag om du inte är beredd att ta konsekvenserna av det. Sex enbart utifrån den egna mänskliga

driften (nöje, passion, ensamhet) är fel. Skulden växer dessutom med antalet aborter.

Om inte skuldbegreppen funnits kvar, någonstans inom oss, skulle påståendet att abort används som preventivmedel falla platt till marken.

Att argumentera med moral laddade begrepp är ett effektivt sätt att driva igenom sina åsikter. Det används av politiker, vi hittar det i reklamens korta texter och ofta i vinklingen på tidningsartiklar.

Rötter i kristendomen

Trots att vi lever i ett sekulariserat ("avkristnat") samhälle har mycket av nu rådande moralföreställningar sina rötter i kristendomen. Eller den tolkning som kyrkan gjort utifrån bibeln. Tolkningarna har varierat genom olika tidsperioder och utvecklats av den statsbärande kraften när det så passat den. Du skall icke dräpa, säger Bibelns femte budord och det är också utgångspunkten för abortmotståndarna. Allt mänskligt liv är heligt, menar de. Det går inte att sätta några gränser vare sig vid födelse eller död.

Men den dominerande uppfattningen idag, som också abortlagen stödjer sig på, är att det liv som uppstår vid befruktningen går igenom en lång process innan det kan betraktas som ett mänskligt liv. Gränsen går vid den tidpunkt när fostret utvecklat så många funktioner att det kan klara ett liv utanför livmodern.

Vad är då liv?

En viss uppsättning molekyler sammankopplade på ett visst sätt (Boyce Rensberger, Forskning och Framsteg nr 2/82)? Eller en "helig kraft"?

Mänskligt liv börjar vid befruktningen och allt mänskligt liv är heligt, hävdar de kristna.

När abortmotståndarna därpå säger att ett foster har samma rättigheter som varje annan människa argumenterar de utifrån principen att man inte får värdera en människas liv mot en annans.

Misär för kvinnor

Konsekvenserna av detta ser vi idag i t ex den katolska kyrkans inställning: Här har man verkligen dragit ut konsekvenserna av "helighetsprincipen" och förbjuder alla försök att ingripa i den mänskliga fortplantningens naturliga förlopp. Preventivmedel är förbjudet, och abort ska vi bara inte tala om. Inte ens avbrutet samlag är tillåtet. Just därför råder samma misär för kvinnor i många katolska länder, som fanns i Sverige på 20- och 30-talen. Kvinnorna lemlästar sina underliv med stickor och frätande syror. En del så svårt att de avlider.

Medan kvinnor i somliga länder kämpar för fri abort, slåss kvinnorna på Irland för rätten att kunna sterilisera sig. En laglig rättighet som i praktiken gjorts omöjlig genom att den katolska kyrkan dominerar de flesta sjukhusen i landet.

Den grekisk-ortodoxa kyrkan har en folkligare förankring än den katolska. Det är inte lätt att få laglig abort i Grekland, men det går. Preventivmedel accepteras av kyrkan, men här är det istället könsrollerna och vinstintresset som styr.

Männen accepterar inte preventivmedel då de anser att de förlorar kontrollen över kvinnans sexualitet. Men det allra största motståndet kommer från gynekologerna som slår vakt om enorma abortinkomster. Det är i praktiken lätt att få illegal abort i Grekland, bara man betalar.

Relativ gräns

Med utgångspunkt från kristendomens syn på livet är den svenska kyrkan mycket liberal. Det finns de som till och med tagit ställning för en fri abort. Ingemar Ström, f d biskop, tillhör dem. Han ställer inte upp på den kategoriska bedömningen att livet börjar vid befruktningen:

”Gränsen mellan liv och icke-liv är relativ. Det är ju trots allt en otrolig skillnad på om ett barn dör och på ett missfall.”

Om den katolska kyrkans inställning säger han så här:

”Det är beklämmande när man ser påven, som annars verkar vara en varmhjärtad människa, lägga fram sina principer om abort. Han, som aldrig stått inför konkreta människooöden, blir då kall och människofientlig, när han talar om abort som mord. Den synen har kyrkan inte alltid haft. I Bibeln står inget om fosterfördrivning. Man hade ju ingen kunskap om fostrets utveckling. Därför ansåg man inte heller att fostret var en fullvärdig människa. Det var en kyrklig sed att dödfödda barn jordfästes endast om de var ett visst antal centimeter långa.”

– Livet börjar vid befruktningen. Det en dag gamla embryot har ett värde lika stort som människors, hävdar Rätt till liv. Men i några av deras skrifter accepteras abort i vissa fall. Om moderns liv är i fara eller, fast inte gärna, efter en våldtäkt.

Då kan vi bara konstatera, sett ur vårt överjags stränga synvinkel, att abortmotståndarna slår hål på sin egen princip. Om utgångspunkten är livets okränkbara helighet har man redan här gett vika för andra moraluppfattningar.

Liv har värderats mot liv. De

Foto: Martine Durand

känslor som våldtäkt väcker har fått överskugga känslan för livet helighet. Med andra ord: Argumentationen bottnar i en dubbelmoral.

Kristen-politisk fråga

En helt annan aspekt på abortmotståndarens argumentation får vi från Human-Etiska förbundet. Där säger Anders Aspegren så här:

– Det är inte en moralisk

fråga för Rätt till liv t ex. Det är en kristen-politisk fråga. Abortfrågan är bara ett lämpligt verktyg för dem i kampen att stärka sina positioner.

Gränsen för livets okränkbarhet sätter Anders Aspegren vid den dag då fostret av sig själv är livsdugligt. Oavsett möjligheterna att i dag, på konstlad väg, få foster att överleva från tidig ålder.

– Det är inte naturens me-

forts. från föregående sida

ning att foster på 4–5 månader ska överleva, säger han.

Rasism

En helt annorlunda aspekt på liv och död ger moralfilosofen Jonathan Glover i sin bok *Causing Death and Saving Lives*. Han slår hål på alla etablerade begrepp, framför allt principen om att allt mänskligt liv är heligt. Varför har människan rätt att sätta sig i en särställning gentemot andra arter i naturen? frågar han t ex och fortsätter argumentationen så här:

Att påstå att ett däggdjur av annan art än människan har ett sämre värde är en form av rasism – i förlängningen rasism. Dra ut konsekvenserna och vi kan hävda riktigheten i att ta död på alla människor som är gula, eller vita eller svarta, t ex.

Då svarar du kanske: Det är naturens ordning. Människan är ett rovdjur precis som alla andra rovdjur.

Tja... är vi det? Somliga forskare menar att större delen av människans historia har hon varit vegetarian. Det var först när människan lärde sig konsten att slå ihjäl andra, växtätande djur som hon började äta kött. Ett annat påstående, för att hävda människans exklusiva rätt att slå ihjäl allt annat levande, är: Människan skiljer sig från djuren genom ett högre medvetande.

Var går då gränsen för medvetande?

Också en hund har ett väl utvecklat medvetande.

Ett sådant argument kan tvinga oss in i situationer där kravet på högre medvetande gör att du måste välja en hund före en mentalt handikappad människa.

Det går med andra ord inte att med en rationell argumentation hävda människors särart.

Inte om vi ser till konsekvenserna.

Inkonsekvenser

Det finns många olika resonemang runt livsbegreppet som visar att det finns hål och inkonsekvenser i vedertagna moraluppfattningar. Och med ett perspektiv på alla suddiga begrepp, som i vanliga fall styr och ställer med våra känsloliv, blir vi svårare att manipulera.

Men om inte vedertagna begrepp är hållbara, vad gör vi då? Normer, som en gång uppstått för att skapa lugn ur ett kaos, måste vi ju ha. Men vilka normer, det är frågan.

Om det tvistar till och med experterna – dvs filosoferna. Några menar att varje kultur har sin moral. Andra menar att det går att hitta en absolut sanning – en moral som kan gälla för alla.

Men att försöka det är inte lätt. Det måste vi först klara av att lyfta av oss hela den tunga bördan av uppfostran. Vi måste kunna se beståndsdelarna i det, klara av att genomföra en kritisk granskning för att sedan kunna gå vidare och våga tänka i nya banor.

Ingen intressekonflikt

Jonathan Glover erbjuder en lösning i boken *Causing Death and Saving Lives*. Han argumenterar mot alla nuvarande principer och normer. Den enda hållbara moralen är att betrakta livet utifrån utilitaristens perspektiv, menar Glover. Det handlar om att maximera lyckan och minska lidande. Han menar också att varje människa med ett eget medvetande har rätt till sin självständighet. Och utifrån det perspektivet blir abort inget dilemma. En kvinna har naturligtvis rätt att själv bestämma om abort eller inte.

Om det minskar lidande för henne, handlar hon riktigt.

Den intressekonflikt som Rätt till liv ställer upp mellan fostret och kvinnan existerar inte här. Eftersom fostret inte har ett medvetande – är det inte en självständig person med några egna önskningar.

När de gamla värderingarna måste ifrågasättas öppnas nya perspektiv. Och åter citerar vi Marx, den här gången från hans text i Manifestet där han dunkar fram mot bourgeoisin:

"Allt stillastående och beständigt förflyktigas, allt heligt profaneras, och människorna blir äntligen tvungna att betrakta sin levnadssättning och sina inbördes förhållanden med nyktra ögon". □

**Pia Axelsson
Helena Oljemark**

Litteratur:

Jonathan Glover: *Causing Death and Saving Lives* (Penguin 1981)

Abort, ur Samlevnadshäften, h-byrån, Socialstyrelsen

Barbro Davidson, Christina Forsling: *Abort förr och nu* (Röda Rummet 1982)

Karl Marx: *Den tyska ideologin, Kommunistiska manifestet*

Fem år med fri abort, Läkartidningen nr 7 1980.

Vi vill också säga TACK till Torbjörn Tännjö, docent vid filosofiska institutionen, Stockholms universitet, Anders Övermark, medlemmar i redaktionskommittén och Frilansgruppen, som bidragit med kunskap och synpunkter.

• Human-Etiska förbundet är en partipolitiskt obunden organisation som bildades 1979. Den enda gemensamma nämnaren för medlemmarna är sökandet efter ideologiska alternativ till religionen. Förbundet menar att religionen fullkomligt misslyckats med att skapa en fri, mänsklig kultur eller genomtänkt etik.

Abortsituationen i några länder idag:

● I ITALIEN har abort fram till tolfte veckan varit legalt sedan 1977, men ca 70 procent av alla aborter görs fortfarande illegalt. Katolska kyrkans påverkan, och en samvetsklausul i abortlaget som gör det möjligt för sjukhuspersonal att inte befatta sig med abort, gör det svårt både moraliskt och praktiskt för en kvinna att söka abort på ett allmänt sjukhus. Preventivmedel är legala sedan 1971.

● I JAPAN har fri abort varit legalt sedan 1949 – det infördes av den amerikanska ockupationsmakten för att begränsa Japans befolkning, och används nu som den vanligaste formen av födelsekontroll. Japanska läkare får in stora inkomster genom att

utföra aborter, och rekommenderar därför sällan preventivmedel.

● Abort är förbjudet i MEXIKO, men ungefär en miljon aborter utförs varje år. De flesta av dem med redskap såsom strumpstickor eller klädhängare, med konsekvensen att omkring 10 000 kvinnor dör av följderna av illegala aborter varje år. Privata kliniker i Mexiko erbjuder undervisning i hur man utför en abort på sig själv för 350 svenska kronor. Har man råd att betala 1 500 kronor till kan man få aborten utförd på klinken.

● Lagstiftningen i INDIEN säger att en kvinna får göra abort om hennes liv eller mentala hälsa

är i fara, om hon blivit våldtagen eller utsatt för incest, samt om barnet kan antas vara skadat eller sjukt. Lagstiftningen tillämpas generöst, eftersom man propagerar för familjebegränsning, men med hisnande konsekvenser. Det dör 660 000 kvinnor per år i samband med abort, eftersom det inte finns tillräckligt med utbildade läkare för att utföra ingreppet.

● SYDAFRIKA: Tvångsabortering tillsammans med tvångsterilisering planeras för att begränsa befolkningstillväxten, särskilt bland de svarta. Detta om inte frivillig familjeplanering accepteras, meddelas från den sydafrikanska motsvarigheten till vår Socialstyrelse.

"Att låta barnet födas skulle kännas som självmord"

Jag är 27, ensamstående och utan barn. Tre gånger, i tre olika länder, har jag gjort abort. Varje abort har inneburit en kris, en förstoring av svårigheterna jag haft och har med min kvinnoroll. Det har inneburit en kamp mellan att stå för min rättighet att bestämma över mitt liv, och rädslan att bli dömd och straffad för att ha gjort fel. Att det överhuvudtaget fortfarande förs en debatt över något så självklart som kvinnans rätt till abort, tror jag beror mycket på att dessa rädslor finns inom oss alla. Rädslor som så lätt kan manipuleras med.

Första gången jag gjorde abort var jag ader-ton, jag tänkte mera på mina böcker än på killar och umgängeslivet, och var helt bestämd på att inte bli allvarligt engagerad i någon kille. Jag umgicks med en: han bodde mitt emot mig, våra mammor var vänner, hans syster och jag var vänner, och jag tyckte han var en god kompis. Jag förstår nu att han var kär i mig, men på den tiden ville jag inte ens tänka på den saken. När vi äntligen låg med varandra utgick

jag ifrån att han skulle "sköta sig" – han visste ju att jag inte använde något preventivmedel – och han "glömde." Vi pratade om det under natten: han visste mera om kvinnans menstruell rytmer än jag, och han räknade ut att jag förmodligen skulle bli gravid. Ett par dagar efteråt åkte han på semester.

Jag bodde i England då, och vi hade en familjedoktor som hade tagit hand om våra krämpor under åren. Två år tidigare hade jag blygsamt gått till honom, tillsammans med ett brev från mamma, och bett att få piller. Mamma var modern av sig och tyckte att jag borde ha dem. Farbror doktorn höll ett föredrag om hur farligt det var för unga flickor att ha sexuella förhållanden och nekade till pillrena. Och jag avbröt det tveksamma förhållandet jag hade då.

Nu var jag hos honom igen, och förväntade mig ett nytt faderligt utbrott. Men han var oförväntat hjälpsam. Han bekräftade att jag förmodligen skulle vara gravid, men att det inte gick att kolla så tidigt. Han rådde mig att

åka på semester, ha det roligt, och att hoppa mycket upp och ner på tågen så att fostret kanske skulle komma ut av sig självt. Och han lovade att hjälpa mig ordna en abort när jag kom tillbaka.

Det var 1973. Abort hade redan legaliserats i England, och man kunde få den på de allmänna sjukhusen. Men det tog tid: det brukade sägas att innan man fick tid för en abort på ett vanligt sjukhus så skulle man ha hunnit föda minst ett barn. Alltså, jag skulle få min abort på en privatklinik, där det gick mycket fortare.

Jag åkte på semester med min bästa tjejkompis. Vi åkte till Italien och besökte kyrkor och palazzi, katakomber och ruiner och vulkaner och hade det roligt, trots att mina bröst växte och blev ömma, trots att jag mådde illa och fick märkliga matvanor. Som tur var kunde min väninna hjälpa mig skämta bort symptomen, och vi skrattade en hel del. Ibland pratade vi om hur konstigt det var att tänka sig att det fanns ett potentiellt barn i min mage.

Hon frågade mig en gång om jag såg på min kommande abort som mord. Det hade diskuterats mycket i England under den här tiden, jag hade alltid tyckt att fri abort skulle vara en självklarhet. När hon frågade mig insåg jag att det berodde helt och hållet på vad jag *ville* tänka: det *kändes* inte som mord. Men att låta barnet födas kändes som självmord.

När jag kom hem hade mamma och farbror doktorn ordnat allting. Jag skulle gå till en privatklinik som specialiserade sig på "kvinno-operationer". Abortverksamheten där fungerade som en slags välgörenhet. En abort kostade 45 pund, varav 15 gick till en fond för kvinnor som inte själva hade råd att betala för ingreppet. Det kändes bra att veta att jag samtidigt hjälpte andra.

Jag gick och väntade några dagar i Londons augustihetta. Jag hade ingenting att göra, och kunde inte tänka på någonting annat än det här obscena ingreppet min stackars kropp snart skulle utsättas för. Jag skulle sövas, och sedan skulle några okända personer sära på mina ben, sticka in något slags sugapparat och göra saker i mig. Det kändes fruktansvärt fult, och jag förbannade makterna som hade gjort mig till kvinna.

Helena: "Hur bekväm han måste känna sig, när han sitter där och kan vara så säker på att han alltid har handlat moraliskt rätt."

Jag började dessutom förstå att jag hade blivit en dålig kvinna. Det var ju bara dåliga kvinnor som lät sig bli gravida. Att göra abort var bara en bekräftelse på hur dålig man var. Jag började gråta, och supa, och avskydde hela världen.

Jag träffade inte killen som skulle ha blivit pappa förrän flera månader efteråt. Då förklarade han hur sårad han hade blivit över mitt snabba beslut. Kunde jag inte ha väntat ett par månader tills han hade kommit tillbaka från sin semester? Han hade varit helt beredd på att flytta ihop med mig och behålla barnet... Då blev jag sårad, när jag förstod att han verkligen inte begrep att jag inte ville flytta ihop med någon och skaffa barn. Vi hade ju pratat om det ofta under de två åren vi umgicks. Mistanken om att han kanske hade gjort mig gravid med flit växte fram, och jag kände en fruktansvärd vrede över att någon kunde spela med min kropp, och själ, på det sättet...

Men jag var ung, och jag tänkte inte så mycket på det. Så snart jag hade vaknat från narkosen mårde jag bra igen, och kände att livets möjligheter bredde ut sig framför mig. Jag hade just slutat skolan, jag skulle arbeta och lära mig leva ett självständigt liv utanför familjen. Jag skulle lära känna världen och mig själv. Aborten var snart glömd.

Det gick några år. Jag arbetade, jag reste, och började småningom studera vid universitetet i Manchester. När jag tänker tillbaka verkar det som om dessa år var ett sammansatt försök från alla håll och kanter att försöka få mig att acceptera min kvinnoroll, i traditionell bemärkelse förstås. Det pratades mycket om kvinnorörelsen och rätt till fri abort, t ex, men det var hela tiden underförstått att en kvinnas plats är bredvid sin man, och att en abort är någonting fult, som man skall skämmas över. Inte så mycket för att man har tagit en annan varelses liv, utan för att man som kvinna har varit så svag att man har tillåtit någon man att göra henne gravid. Det var den förlorade hedern man diskuterade, inte det förlorade livet.

England på sjuttioalet var ett konservativt land, även bland studerande. Efter två förhållanden med män som å ena sidan var livsrädda för min sexualitet och å andra aldrig tog mina åsikter eller ambitioner på allvar, blev jag ett vrak. Jag hamnade i en långvarig och djupgående depression, fullt övertygad om att det var någonting grundligt fel med mig, att orsaken till att jag inte kunde bli en ordentlig hemmafru var att jag var sjuk.

Vid samma tidpunkt tog mina studier mig till Paris, där jag skulle stanna ett år. Det hände mig mycket i Paris, bl a gjorde jag abort igen. Blevande pappa den här gången var en gammal barndomsvän på besök. Orsaken till att jag blev gravid var att jag för en gångs skull bestämde mig för att njuta av min sexualitet. Efter p-pillerorsakade hormonrubbningsar, bestående smärtor efter en felinstallerad spiral och några månader av klantigt fumlande med kondomer orkade jag inte längre ta hänsyn till min förmåga att bli gravid – en förmåga jag aldrig hade bett om.

Och jag visste att jag alltid kunde göra abort. Det var faktiskt förlösande att själv bestämma mig för att ta risken, och att veta att jag själv kunde åtgärda den. När jag

ser tillbaka på det nu, förstår jag att det var en symbolisk akt av revolt mot det förtryck jag hade börjat känna i min omgivning.

Det blev också enda gången som jag kunde handskas med att tänka på hur det skulle vara att låta barnet födas. Jag visste att jag skulle bli ensamstående mor, jag var fortfarande studerande, jag hade dålig ekonomi, och en ännu sämre tilltro till min psykiska hälsa. Och ingen trygg familj jag kunde stödja mig på. Steget verkade för stort, och jag satte igång med att ordna en abort i Frankrike – inte bland det lättaste att åstadkomma år 1977.

Abort hade vid det skedet legaliserats i Frankrike, men tidningarna berättade dagligen om vilka hinder abortsökande kvinnor utsattes för. Bl a skrämde man upp kvinnor genom att från officiellt håll påstå att efter en abort blir det alltid större risk för missfall i senare graviditeter.

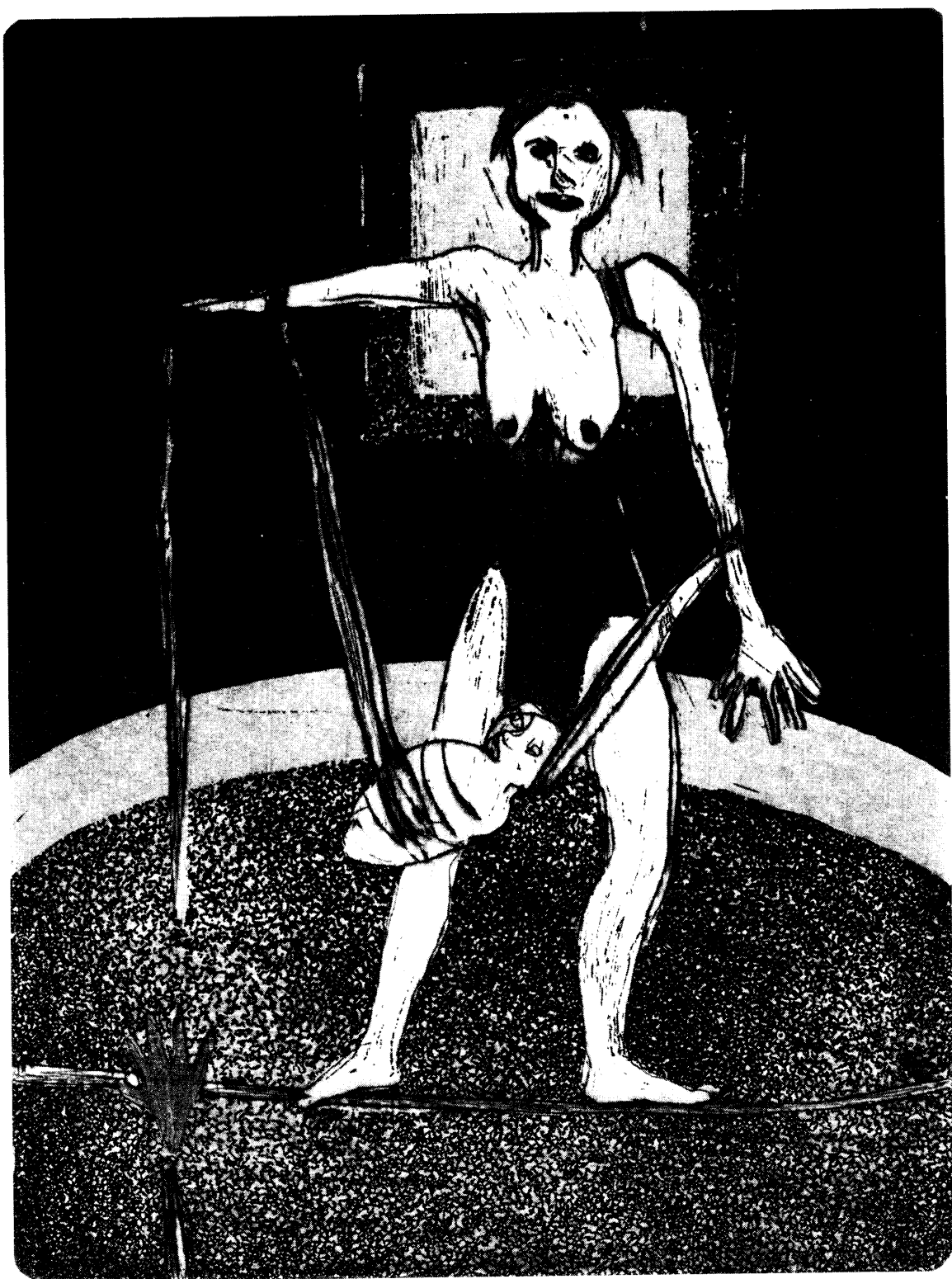
Jag fick först leta mig fram till en gynekolog som var beredd att utföra ingreppet. Jag hade tur, och hittade en ganska snabbt. Det var en medkännande kvinna, som bl a förklarade att man i Frankrike tyvärr var tvungen att betala för en abort – 1 000 francs. Sedan skulle jag, enligt lagen, sitta i samtal med några socialassistenter som skulle bedöma om jag kunde beviljas en abort.

På den avtalade dagen steg jag in i ett stort kallt rum. Tre kvinnor väntade på mig i rummet. Jag fick slå mig ner på en stol mellan dem och så började förhöret. De frågade ut mig om alla detaljerna. De argumenterade från var sitt håll. De fick mig att känna mig ynklig och skyldig och jag visste att de här tre kvinnorna hade makten att straffa mig och tvinga mig ta konsekvenserna av min ansvarslöshet. Till slut blev de varmare, mera medkännande, och fastslog att eftersom jag uppenbarligen haft sådana problem med preventivmedel så kunde de förstå att jag blivit gravid av misstag. Jag skulle få min abort.

Jag tror att de förstod mera än jag gjorde, men att de var där för att utföra ett jobb. Samtalet var en skrämmande upplevelse men den hjälpte mig rensa mitt dåliga samvete: att vara mänsklig var tillåtet.

Ett par dagar senare var det gjort. Hela proceduren hade tagit omkring en vecka.

Jag hade varit deprimerad redan tidigare och

Abort eller. . . av Agneta Granstad

jag blev ännu mera deprimerad efteråt. Ett tillstånd som höll i sig ända tills jag kunde börja prata om det med andra människor, som lärde mig att förstå att aborter är en del av livets realiteter.

Men en del av rädslan inför det jag hade gjort stannade kvar. Jag beslöt att aldrig mera göra abort. Jag kände att jag aldrig skulle orka ta ett likadant beslut igen. Det var inte så mycket att jag ångrade det liv som aldrig fick bli. Jag ville helt enkelt inte tvingas till beslutet igen. Samtidigt som jag inte orkade tänka på vad mitt beslut innebar, på det moraliska planet. Jag började lova mig själv att aldrig mera ligga med en man om jag inte var beredd att skaffa barn med honom. Från och med nu skall jag vara en ordentlig kvinna, bestämde jag. Om jag inte vill ha barn så får jag väl avstå från sex. Så enkelt var det.

Så enkelt var det förstås inte. Efter flera turer vad beträffar känslolivet, preventivmedlen jag kunde och inte kunde använda, resor, arbete, så blev jag gravid igen, åter med en man som jag inte hade ett stadigt förhållande med, i en stund av ensamhet och villrådighet. Det hände i en situation som smakade av våldtäkt, fast det skulle aldrig gå att bevisa det i en rättssal.

De följande veckorna blev bland de värsta mardrömmar jag någonsin upplevt. Det kändes som om jag hade livmodercancer och alla tänkbara könssjukdomar på en gång. Det var ingen fråga om att låta barnet leva, trots alla mina tidigare beslut om att inte göra abort igen.

Vid det här skedet hade jag flyttat till Sverige, och gladde mig över att den här gången kunna få min abort lätt och smidigt. Jag ringde abortmottagningen på Karolinska, där en äldre dams röst talade om för mig att jag kunde komma dit och träffa henne om tre veckor. Hon menade att eftersom jag var så tidigt ute så fanns det ingen anledning att träffa mig tidigare. För mig kändes de där tre veckorna som en dödsdom, men det gick inte att få den ansvariga damen att ändra på tiden.

Under en lång tid var jag övertygad om att den här långa väntetiden var det svenska systemets sätt att straffa abortsökande kvinnor, att tvinga dem att tänka över saken och att lida så långt som möjligt. Det här hände

för ett år sedan, 1981, då debatten om kvinnans rätt till fri abort knappast gav (eller ger nu) kvinnor tryggheten att veta att de alltid kommer att ha samma rättigheter som nu.

Genom kontakter lyckades jag förkorta mitt lidande med en vecka och åkte in till operationssalen som den sjunde i rad bland tio andra kvinnor. Vi vaknade alla i samma stora källarsal, fick kaffe och en macka och läste damtidningar. Därpå följde ett kort samtal med en läkare som betonade vikten av att hålla sig ren efter en abort och sedan fick jag gå hem.

– Hoppas att vi inte träffas här igen! skrattade en av kvinnorna till en annan. Enkelt och smärtfritt. Jag undrade vilka historier de andra kvinnorna hade bakom sig, jag undrade hur de upplevde den här dagen.

Några dagar efteråt, under en tunnelbaneres, råkade en man med ett barn i famnen sätta sig mitt emot mig. Jag märkte så småningom att han bar ett märke med "Rätt till liv" skrivet på det. Min första känsla var förakt. Han verkade utstråla så mycket självgodhet. Hur bekväm han måste känna sig, när han sitter där och kan vara så säker på att han alltid har handlat moraliskt rätt! Sedan blev jag förbannad på honom, när jag förstod att han symboliserade den makt som kunde våldta mig och straffa mig för det. Kanske jag hatade honom för att jag kände att han hade makt att få mig att känna skuld.

Helena Oljemark

DU SOM SKRIVER! AMATÖRTEATERN BEHÖVER DIN HJÄLP

Fler och fler grupper bildas, men då så många grupper består av övervägande kvinnor finns stora svårigheter att hitta lämpliga pjäser. De som finns har tyvärr övervägande manliga roller.

VI BEHÖVER PJÄSER MED MÅNGA KVINNLIGA ROLLER!! SKRIV!

Intresserade, hör gärna av er till:

Arbetsgruppen för fler kvinnliga roller i dramatiken, Amatörteaterns riksförbund,
c/o Britta Falk
Box 209
776 00 Hedemora

”Jag känner mig lurad”

” Jag känner mig lurad. Jag är 37 år och vet inte hur jag egentligen är som kvinna.

Det började på det fria 60-talet. Jag blev med barn, ung och fullständigt omedveten om både livet och min egen kropp. Det blev en dotter och för mig det allena saliggörande: P-piller. Vad fri, frigjord och självständig jag blev! Jag konsumerade p-piller i massor, jag vet inte hur starka. I sju år.

Sedan ville jag veta om jag över huvudtaget kunde bli med barn. Så jag slutade med pillren.

Då började min kropp leva ett nytt liv! Det började pulsera en rytm, som jag tidigare aldrig känt. En menstruationscykel började flämta. Och detta var jag! Jag kunde bli arg, irriterad, känslös, iskall och så fruktansvärt kättjefull, så huden brann. Hela detta knippe av känslor i mitt jag hade p-pillren tagit ifrån mig. Innan cykeln blivit riktigt regelbunden blev jag med barn igen.

Det blev en son i det eftertänksamma 70-talet och spiral för mig. En perfekt skapelse, som tillät mina ägg att lossna och ge mig mitt kvinnliga liv. Trodde jag. I sju år.

Sedan ville jag ha barn igen. Så jag tog ur spiralen.

Och min kropp började leva ett nytt liv – igen! Inte så omvälvande nytt som när den slapp p-pillren. Men den började ge ifrån sig en ny sorts menstruation med en annan täthet än tidigare. Jaha, tänkte jag, så här är kanske min mens. Men så blev jag strax med barn igen.

Nu undrar jag, hur ofta har jag mens och hurdan är den? Hur är jag utan tillskott av hormoner och främmande föremål i kroppen? Jag kommer att föda ett barn i det brutala 80-talet och för mig kan det inte bli annat än ”den naturliga preventivmetoden” därefter. ”

Birgitta Öjersson-Mörner

Det nya ”pillret” Konstlat missfall före sjunde veckan

□ – En gång i tiden fanns på Karolinska en avdelning som var fylld av kvinnor som vårdades för infektioner efter illegala aborter. Vi vill inte vara med om den tiden igen. Men om abortlagen försämras kommer vi att få tillbaka den typen av patienter.

Det säger professor Ulf Borell på Karolinska institutet. Där har man utvecklat ”abortpillret”. För första gången kan kvinnor nu ge sig själva ett medel som sätter igång ett missfall.

Kvinnokliniken på Karolinska sjukhuset har under senare år i samarbete med världshälsoorganisationen WHO lagt ner ett

stort arbete på att utveckla prostaglandin för sena och tidiga aborter.

Ett av resultaten är det s k

abortpillret.

Professor Marc Bygdeman berättade nyligen om det på ett öppet seminarium på KS.

Prostaglandiner är omättade fettsyror som finns överallt i kroppen. De spelar en stor roll när kroppen ska starta ett värkarbete, t ex vid menstruation, spontan abort eller förlossning.

På senare tid har man kunnat framställa prostaglandin på kemisk väg. Det ges som injektioner i låret eller som vagitorier (tablett i slidan) och kan användas för att göra både tidiga och sena aborter.

– Vi har gett tabletter till kvinnor i början av graviditeten, säger Marc Bygdeman. De har kunnat göra abort själva i hemmen och sluppit åka in till sjukhuset. Ett villkor har varit att de tidigare fött barn eller haft spontana missfall så att de känner till förlossningsvärkar.

– Om en kvinna aldrig har haft värkar förut kan hon bli rädd och undra om allt står rätt

till. Den gruppen av kvinnor tycker jag inte ska behandlas hemma.

Tabletterna ges bara till patienter som haft utebliven menstruation i tre veckor, dvs upp till sjunde graviditetsveckan. Under den tidsperioden blir förloppet identiskt med ett spontant missfall.

– De kvinnor som prövat vagitorier hemma har hittills varit nöjda, säger Marc Bygdeman.

Liksom sin kollega Ulf Borell motsätter han sig en ändring av abortlagen. Den liberalare lagstiftningen har bl a medfört en positiv förskjutning från sena till tidiga aborter. Nu kommer 95 procent av de abortsökande så tidigt att ingreppet kan göras före utgången av den tolfte veckan.

Det innebär att risken för

komplikationer kraftigt minskat. Amerikanska undersökningar visar att om aborterna utförs i åttonde, nionde eller tionde graviditetsveckan kan man räkna med ungefär fem dödsfall på 100 000 aborter. Görs ingreppet i 16:e veckan eller senare blir siffran tre gånger högre.

– Som läkare är det självklart att man vill hjälpa människor ur svåra situationer, säger Marc Bygdeman. Jag tror att varje människa kan erinra sig ett eller annat tillfälle i livet när en oönskad graviditet kunde ha kommit till. Men oftast har man tur.

– Varför då betrakta dem som har otur som moraliskt mindervärdiga, slarviga, eller vad abortmotståndarna nu säger. □

Jane Wahlkvist

Foto: Anders Petersen

USA – kvinnor om abort:

– Vi trodde att kriget var vunnet

□ Slaget om kvinnans rätt att själv bestämma över sin kropp rullar vidare i USA. Demonstrationer för och emot abort avlöser varandra. För den amerikanska kvinnorörelsen är det en tid av självrannsakan, samtidigt som antiabortlägrets försprång måste hämtas in.

– Vad vi gjorde för fel?

Alice Wolfson, ordförande i Koalitionen för Kvinnans medicinska rättigheter, upprepar min fråga. Hennes blick vandrar för ett kort ögonblick ut genom fönstret mot folklivet på Haight Street i San Franciscos gamla hippiekvarter. Och så svarar hon.

– Tjaa, var vill du jag ska börja. Vi gjorde många fel och ett av de avgörande var att vi litade för mycket på det här landets rättssystem. Vi trodde att kriget var vunnet i och med att aborten blev fri, men så var det inte. I verkligheten började det först då.

Det var i slutet av 60- och början av 70-talet som kvinnorörelsen i USA drev fram att Högsta Domstolen 1973 beslöt att legalisera aborten. Något som med all rätt betraktades som ett stort steg framåt för den amerikanska kvinnans frigörelse.

Men opinionen för fri abort förankrades inte i de breda lagren utan begränsade sej främst till de intellektuella. Dessutom

var Högsta Domstolens beslut i lika hög grad en produkt av den allmänna stämningen i det USA, där medborgarrätts- och antikrigsdemonstrationer samlade hundratusentals människor.

Begränsad aborträtt

När sedan vinden kantrade, den nya högern växte fram och Ronald Reagan bars fram till presidentposten, då började också Högsta Domstolen svänga. Det entydiga beslutet från 1973, då Domstolen förklarade att det var emot den amerikanska konstitutionen att förbjuda abort, har mjukats upp väsentligt. Kongressen har tillåtit att stifta en rad lagar som begränsat aborträtten, framför allt genom att dra undan det statliga stödet till de fattiga kvinnor som vill bli av med ett oönskat havandeskap. Delstaterna har dessutom getts fria tyglar, vilket medfört att det idag i praktiken är omöjligt att få abort i en majoritet av de 50 delstaterna.

– Vi förstod inte, fortsätter Alice Wolfson, att Högsta Domstolen är en institution som är beroende av de politiska stämningarna. Och vi förstod heller inte vad som höll på att hända när den nya högern och antiabortrörelsen började växa i mitten på 70-talet. Vi skrattade åt dem och tog dem inte på allvar.

Också det var ett misstag som kvinnorörelsen fått äta upp. Antiabortrörelsen väcktes till liv av beslutet om fri abort, fick snabbt upp farten och har under de senaste åren – i allians med den nya högern – gått fram som en ångvält över USA. De finns överallt, inte en landsända är för avlägsen och inte en stad för liten. De organiserar påtryckningskampanjer mot politikerna, arrangerar telefonkedjor och kakbazarer, samlar in pengar, demonstrerar utanför abortkliniker och håller opinionsmöten. De utnyttjar moderna marknadsföringsmetoder, har goda kontakter inom massmedia, de olika organisationerna samordnar sina aktivi-

Foto: Tommy Olofsson

teter trots delvis olika uppfattningar, och de inriktar sej planmässigt, målmedvetet och tålmodigt på att bit efter bit uppnå sina mål.

Högljudd minoritet

– Vi är den tysta majoriteten som vaknat, säger Jesse Helms, en av den nya högerens galjonsfigurer i kongressen och samtidigt en av de mest militanta förespråkarna för en sträng abortlagstiftning.

Men då glömmer han att det i den ena opinionsundersökningen efter den andra slås fast att över 75 procent av det amerikanska folket vill ha kvar den fria aborten. Till och med bland katolikerna, där abort-

motståndet traditionellt är som starkast är siffran så hög som 60 procent.

– Dom är inte den tysta majoriteten, säger Alice Wolfson. Dom är en välorganiserad och högljudd minoritet, och så har dom mäktiga vänner och mycket pengar. Den tysta majoriteten är fortfarande tyst.

I 1979 års val till president och kongress deltog knappt 50 procent av den amerikanska väljarkåren, så i så motto har Alice Wolfson rätt. Inte desto mindre lyckades antiabortrörelsen genom koncentrerade kampanjer slå flera liberala kongressmän ur sadeln och ersätta dem med abortmotståndare. De bidrog aktivt till valet av Reagan och till den nuvaran-

de republikanska majoriteten i kongressens bägge kamrar, där det från och med 1980 också blev majoritet för ett abortförbud.

– Anledningen till varför de inte ännu fått igenom ett förbud, förklarar Alice Wolfson, är dels att de inte är riktigt överens om hur pass långtgående det ska vara, och dels att konstitutionen lägger hinder i vägen.

Deras problem är helt enkelt det att kongressen inte utan vidare kan stifta lagar som går emot Högsta Domstolens beslut i frågor som rör tolkningar av konstitutionen. Men det finns vägar.

”The Human Life Amendment” som är framlagt av kon-

forts. från föregående sida

gressmännen Jesse Helms och Henry Hyde är ett tilläggsförslag till konstitutionen och det syftar till att totalförbjuda aborten. Men för att bli "the law of the land" kräver det först två tredjedels majoritet i var och en av kongressens kamrar och sedan att tre fjärdedelar, dvs 38 av USA:s 50 delstater, godkänner det.

Och att det är en hård nöt att knäcka erkänner till och med de mest militanta inom antiabortlägret. Idag finns inte den majoriteten, men de anser sej vara på god väg. Målet är att "the Amendment" ska ha gått igenom före 1990.

Mot konstitutionen

Ytterligare ett antiabortförslag är under behandling. "The Human Life Bill" är ett vanligt lagförslag som går runt Högsta Domstolens beslut och som därför bara kräver enkel majoritet. Men en del kongressmän som i och för sej är abortmotståndare menar att det strider om än inte bokstavligen så väl mot andan i konstitutionen.

– Men oavsett det, säger Alice Wolfson, så finns det en stor risk för att det går igenom. I så fall kommer fostret att betraktas som en levande människa och få en individs status inför lagen. Och det kommer i sin tur att innebära att abort blir jämställt med mord.

Den kvinna som gör abort och den läkare som utför aborten kommer alltså att kunna dömas till lagens strängaste straff.

Andra följderna blir troligen att sådana preventivmedel som spiral och moderna p-piller med låg östrogenhalt blir olagliga. De är nämligen abortiva, då de hindrar det befruktade ägget från att sätta sej i livmodern.

Överhuvudtaget öppnas dörren för en ännu aldrig skadad statlig kontroll över kvinnans reproduktionella funktioner. Aldous Huxley's "Brave, New World" blir i ett slag inte längre en fiktiv mardröm utan istället en hotande verklighet.

McCarthyism

Att dessa konsekvenser inte är förbiseenden eller misstag i arbetet fick jag belägg för bara ett par dagar senare på ett antiabortmöte i San Franciscouniversitetets aula.

Huvudtalare var Nellie Gray, ledare för den sk "Pro Life March", en av de största och mest stridbara organisationerna inom antiabortlägret. Hennes utfall mot abortförespråkarna förde osökt mina tankar till McCarthy-periodens vettlösa jakt på allt till vänster om det demokratiska partiets höger i det tidiga 50-talets USA.

– Vi måste sätta stopp för dessa mördare, ropade hon ut från talarstolen. Vi måste sätta stopp för dem, och de ska veta att de kommer att ställas till ansvar på samma sätt som de nazistiska krigsförbrytarna i Nürnberggrättegången.

– De är den inre fienden och vi ska kämpa mot dem, lika oförväget, lika tappert som vi amerikaner alltid har kämpat mot detta lands fiender. Vi ska ha vårt Amerika – utan abortanhängare, utan barnmördare. Vi ska ha vårt Amerika, för Gud, för Liv, för . . .

Och så dränktes hennes sista ord i ropen och applåder som rullar fram emot podiet.

Efter mötet kom jag åt att ställa några frågor till Nellie Gray, och hon bekräftade att abort skulle jämföras med mord i de aktuella lagförslagen.

– Att ta en vuxen människas

liv är mord och då är det givetvis ingen skillnad om det gäller ett barn – även om det är ofött.

På min fråga om det inte åtminstone vore skäl att göra undantag för graviditeter orsakade av våldtäkt eller då moderns liv hotas, svarade hon kort och entydigt.

– Nej, det finns ingen anledning till abort i sådana fall. Och då jag bad om ett förtydligande, upprepade hon irriterat.

– I said, there are no reasons what so ever to take the life of an innocent preborn child.

Människor lyssnar

För 10–15 år sedan krävdes det en Barry Goldwater eller en ultrareaktionär katolsk präst för att göra uttalanden av det slaget. Och den allmänna uppfattningen då var att de var svaga ekon från en förgången tid.

Idag far Nellie Gray och hennes likar runt hela USA och samlar tusentals människor som jublar och applåderar frenetiskt när dylika åsikter förs fram från talarstolarna.

– Vad är det som har hänt, frågar jag Alice Wolfson.

Det är ju en sak att antiabortlägret har en effektiv organisation, att de utnyttjar den senaste datatekniken för att sprida sitt budskap. Men utöver det måste något avgörande ha hänt. Något som gör att människorna idag lyssnar till det de inte lyssnade till tidigare.

– Det amerikanska samhället är på väg att falla sönder, svarar hon. Vi kan se det i sådant som brottstatistik, drogerna, hur skolorna fungerar, den sociala misären, osv. Den sociala struktur som var en självklarhet då jag var en flicka har börjat upplösas och ännu har ingenting nytt kommit som kan ersätta de gamla normerna.

– Frågan är, fortsätter hon, vem vi skyller den här utvecklingen på. Vi pekar på samhället, på kapitalismen, på de reaktionära politikerna och deras ekonomiska politik, deras ovilja att hjälpa dem som har det svårt.

– Men för antiabortlägret och den nya högern står frågan annorlunda. De skyller utan tvekan på sådant som homosexualiteten, kvinnans frigörelse och att kärnfamiljen därigenom förlorat sin stabilitet. Deras viktigaste honnörsord vid sidan om Gud och Amerika är just Familjen.

Att hyllandet av den amerikanska medelklassfamiljen med mannen som bestämmande familjeförsörjare och kvinnan som underlydande och beroende hemmafru är ett av antia-

bortrörelsens favoritämnen är välkänt.

Hjärteroten

De menar att kärnfamiljens upplösning är orsakad av kvinnans frigörelse, något som i sin tur möjliggjordes genom p-pillret, spiralen och den fria aborten.

– Slutsatsen blir självklar, säger Alice Wolfson. Tag ifrån kvinnan pillret, spiralen och aborten, så blir resultatet att hon tvingas tillbaka in i familjen och därmed återupprättas samhället som det var på det gamla, goda och fredliga 50-talet.

Ett alltför simpelt budskap kan det tyckas. Men det har den avgjorda fördelen att det går rakt in i hjärteroten hos den

amerikanska medelklass, som i en allt större utsträckning ser den ljusnande framtid gå upp i rök, som med längtan tänker tillbaka på den tid då ungdomsbrottsligheten hörde hemma i storstädernas svarta getton, då ekonomins hjul gick för fullt, karriärerna hägrade, skilsmässorna tillhörde undantagen, pengarna räckte längre, pappa jobbade, mamma stod vid spisen och USA var den fria världens oinskränkta härskare.

Det var en tid då värderingarna inom medelklassen var självklara, då ja var ja och nej var nej, då världen var lätt att förstå.

Så inte nu. Det begynnande 80-talet är en kaotisk tid och många människor ur medelklassen griper förtvivlat efter det lättfattliga halmstrå som den

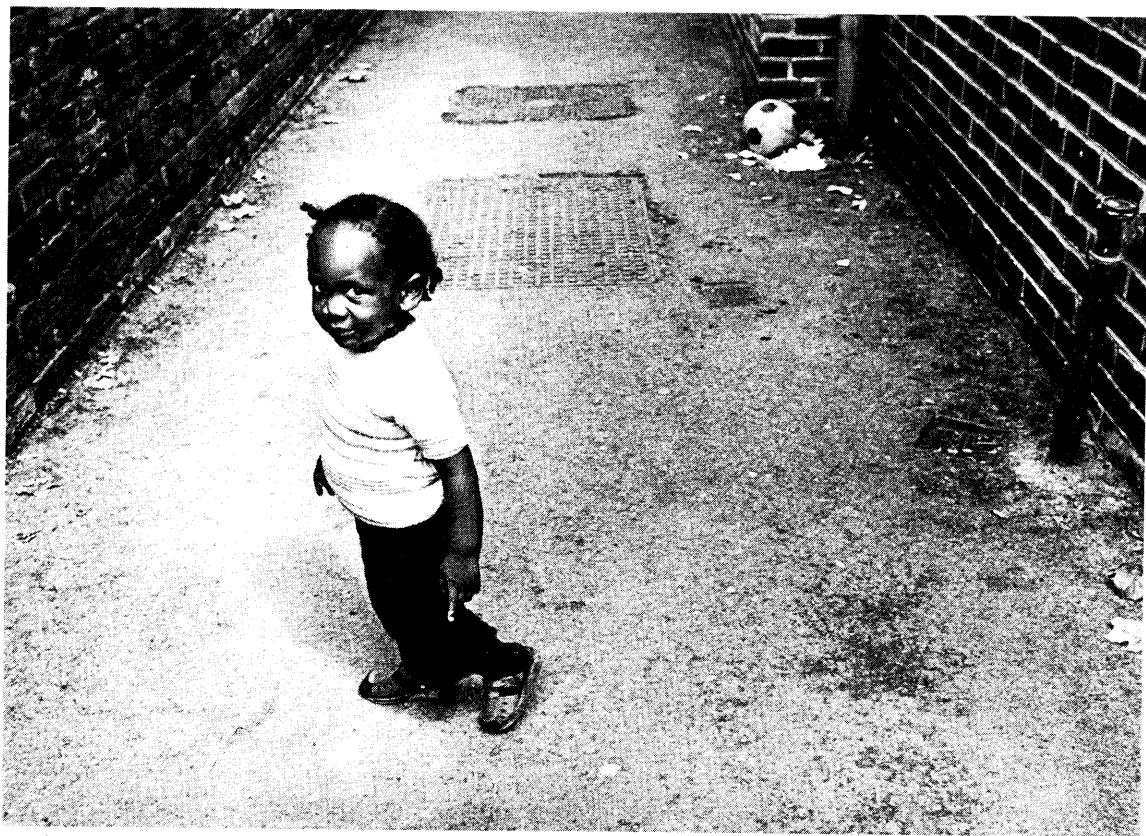

Foto: Asa Franck

forts. från föregående sida

nya högern och antiabortrörelsen viftar med.

Missat någonting

– Dessutom är det ett faktum att det är hemmafruarna som är i majoritet och som gör grovarbetet inom antiabortrörelsen, säger Alice Wolfson. Och det visar ju att vi missat något väsentligt.

Antiabortrörelsen tog tidigt entreprenad på det ofödda barnets rättigheter. Den framställer sej självt som den enda konsekventa försvararen av livet, och dess propaganda formligen svämmar över av bilder på vackra, blåögda barn – givetvis vita och ofta tillsammans med en kärleksfull och likaledes vacker moder.

Abortförespråkarna har svarat med att aborten är fundamental för kvinnans frihet, att kvinnor alltid gjort och alltid kommer att göra abort. På olika sätt och med olika argument har de visat på abortens nödvändighet, men har samtidigt underskattat kvinnans roll som barnföderska; ett objektivt faktum som präglar de avgjort flesta kvinnors tanke- och känslvärld.

– Det blev en slagsida på så vis att vi alltför ensidigt beto-

nade kvinnans moraliska rätt att själv välja när hon vill ha barn. Därigenom har antiabortrörelsen kunnat framställa saken som om det är de som står för de stackars oskyldiga barnen, medan det är vi som egoistiskt och samvetslöst dödar dessa barn.

Så kallas också antiabortrörelsen "the Pro Life Movement", medan de olika organisationerna som är för abort går under det gemensamma namnet "the Pro Choise Movement", Rörelsen för rätten att välja.

Sociala sammanhang

– Vår uppfattning idag är, menar Alice Wolfson, att det inte räcker med att peka på abortens nödvändighet för kvinnans frihet. Vi måste sätta in det kravet i sitt sociala sammanhang och kräva ekonomisk och social jämställdhet, så att kvinnor som vill ha barn ska kunna ha det utan att vara beroende av männen och utan att utarmas ekonomiskt. Men i ett sådant kvinnopolitiskt program måste givetvis rätten till abort ha en central plats.

Pro Choise och kvinnorörelsen befinner sej alltså i en tid av självrannsakan och omprövning, men inte desto mindre har man på allvar tagit upp stri-

den om själarna med antiabortrörelsen.

– Vi har börjat få upp farten och framgångarna låter inte vänta på sej. Allt fler människor får upp ögonen för den dubbelmoral, det cyniska spel som politikerna bedriver i abortfrågan.

Hycklare

Kongressmännen Jesse Helms och Henry Hyde – för att inte tala om Reagan själv – kan stå som typexempel för majoriteten av abortmotståndare i kongressen. De utgjuter sej salvelsefullt över "det ofödda livets helighet" men har inte ett ord till övers för de barn som dör av svält i gettona, eller de barn som sprängs i stycken av amerikanska bomber i San Salvador. De röstar mot abort, samtidigt som de aktivt är med om att rasera den relativa sociala trygghet, som byggts upp för de fattiga i USA under presidenterna Kennedy och Johnson. De är för slopandet av fria skolluncher och subventionerad läkarvård för fattiga barn, de är motståndare till daghem och extra statsbidrag till skolor i fattiga distrikt. De är "pro-life" men för dödsstraff.

– Dom säger sej vara för livet, men det gäller uppenbarligen bara det ofödda livet, säger Alice Wolfson. Vad som kommer att hända med barnet när det väl dragit sitt första andetag – det bryr de sej inte ett förbannat dugg om.

– Jag är övertygad om att vi kommer att klara dem, att en majoritet av det amerikanska folket kommer att ge de här hycklarna det svar de förtjänar. Det kommer att bli svårt och det kommer att ta tid, men vi kommer att klara det. □

Anders Fänge

KVINNOPROJEKT

Om kvinnor, med kvinnor, för kvinnor! Om kvinnors villkor förr och nu, här hemma och ute i världen.

34 veckor-heltidsstudier-kan ge högskolebehörighet

Vi erbjuder också:

FREDSPROJEKT SKRIVARVERKSTAD
MILJÖ-ÖVERLEVNADSPROJEKT

JAKOBSBERGS FOLKHÖGSKOLA

Box 161 – 175 23 JÄRFÄLLA – tel. 0758/304 44

Häxbränning som befolkningspolitik

Det har faktiskt funnits tider då aborter betraktades som nödvändiga praktiska åtgärder, helt fria från komplicerade moraliska frågeställningar. Hur har vi då fått/skapat moralsynen vi har idag – en moralsyn som vi dessutom upplever som orubblig och absolut?

En del av svaren gav Lolo Zilliacus i ett föredrag om häxor på Kvinnohuset i februari. Hon berättade bl a om de teorier som har publicerats om orsakerna som ledde till häxförföljelserna.

De flesta forskare är överens om att avsikten var att beröva kvinnor kunskapen om sina kroppar och om preventivmedel och abort. Men varför? Varför blev det plötsligt tillåtet att utrota både kvinnorna och deras kunskaper när de under århundraden hade accepterats och kanske t o m respekterats av både kyrkan och den världsliga makten?

Jo, svaret ligger i 1200-talets kraftigt minskade befolkning. Krig och farsoter drog många liv med sig när de svepte över kontinenten. Häxförföljelserna var ett led i en rationell och planerlig befolkningspolitik. För att kyrkan skulle kunna godkänna den här politiken krävdes det en del ganska radikala omvälvningar i den moral som hittills hade lärts ut till allmänheten.

Fram till ca år 1300 hade den katolska kyrkan

godkänt inte bara preventivmedel, utan även abort och dråp på nyfödda barn. Det fanns inget begrepp om livet skulle vara heligt ända från befruktningmomentet.

Dessutom var det enligt kyrkan förbjudet att påstå att det överhuvudtaget fanns djävlar och häxor. Vid minst två tillfällen, år 700 och 1140 var påven tvungen att deklarerat i bullo och kanoner att häxtro var straffbart t o m med döden. Kanske för att skydda kyrkans påstående att Gud var allskaparen.

Tvåhundra år senare hade kyrkan börjat bränna kvinnor på bål för häxeri.

De flesta är överens om att det var rädslan för döden och åldrandet, rädslan inför påminnelsen om att man hade fötts, sist och slutligen en rädsla för liv, som häxförföljelserna var ett uttryck för, förklarar Lolo Zilliacus.

– Utan födelse och död, så blir ju livet någonting annat. Det kanske blir mera hanterligt, men det är inte riktigt liv längre . . . Jag undrar om den här synen, att abort är mord, inte beror just på den här rädslan. I en kultur där både att födas och att dö är naturligare, där man inte är rädd för det och inte behöver kämpa emot det, kanske också abort blir naturligare.

Helena Oljemark

läs Miljöpartiets veckotidning	
ALTERNATIVET 	
(SVENSK POLITIK)	
☐ NU VILL JAG INTE MISSA FLER NUMMER. ANTECKNA MIG FÖR ETT ÅR! (Helårsprenumeration 150.-)	Frankeras ej. ALTERNATIVET betalar porto
☐ BÄST ATT FÖLJA MED VAD SOM HÄNDER. MEN JAG NÖJER MIG MED ETT HALVÅR. DÅ HAR JAG DEN ÖVER VALET. (Halvårsprenumeration 80.-)	
NAMN	ALTERNATIVET Prenumerationer
ADRESS	
POSTADRESS	
POSTGIRO: 24 15 82-6	
Svarspost Kundnummer 312 140 00 100 61 STOCKHOLM	

Den illegala aborten – en historia skriven i blod

□ Kvinnans historia bokstavligen flyter av blod: menstruationsblod, förlossningsblod, abortblod. Jag tänker särskilt på det blod som flutit i strömmar genom de illegala fosterfördrivningar som kvinnor själva utfört eller låtit utföra i sina egna kroppar.

När vi skriver historien om våra mödrars och förmödrars liv, är fosterfördrivningarna ett område som bör stämma oss till eftertanke och medkänsla. Vi får inte glömma dem som genom samhällets obarmhärtighet tvingades att genomgå de fruktansvärda psykiska och fysiska lidanden som en illegal abort i de allra flesta fall innebär. Preventivlagen förbjöd offentligt undervisning och försäljning av preventivmedel. Abortlagen stadgade tunga straff för avsiktligt avbrytande av havandeskap. Samhällets inställning var att hade kvinnan blivit med barn skulle hon också föda.

Dödsstraff

Grunden för abortlagarna är principen att samhället har plikt att skydda det ofödda fostrets liv, och går tillbaka till kristendomens seger över hedendomen. Ju starkare kyrkans makt desto hårdare straffen för fosterfördrivning. Samhällets

behov av många eller färre barn spelar också in.

På 1600-talet, när kyrkans makt konsoliderades, föreslogs dödsstraff för framkallad abort, men stadgades inte i lag förrän under det "upplysta" 1700-talet, när intresset för folkökning var stort.

Lagen mildrades under 1800-talet när många oroades för överbefolkning. Dödsstraffet ersattes då av straffarbete för kvinnan.

Enligt 1890 års lag kunde kvinnan som, i avsikt att döda eller utdriva sitt foster, använde invärtes eller utvärtes medel som kunde få denna effekt, dömas till straffarbete från ett till sex år. Om abortförsöket misslyckades kunde hon dömas upp till sex månaders straffarbete.

1921 reducerades straffen betydligt, men kvinnor kunde alltjämt dömas upp till två års fängelse och en ev medhjälpare upp till sex års straffarbete. Fastän det inte stadgades i lagen betraktades abort som

straffri vid denna tid om det ansågs nödvändigt att avbryta en graviditet för att rädda kvinnans liv eller avlägsna en allvarlig fara för hennes hälsa.

Där fanns således en intressekonflikt mellan kvinnans och fostrets liv, som motverkade kriminaliteten i gärningen. Där fanns också en konflikt mellan fostrets liv och den blivande människans lyckliga liv.

Det var, menade man, mer humant att ett barn som skulle bli allvarligt handikappat aldrig föddes. I samhällets intresse låg också att dess medborgare i högsta möjliga grad skulle födas friska, arbetsdugliga och värnpliktsdugliga. I praktiken var således sedan lång tid medicinska och eugeniska skäl för abort accepterade och en kamp fördes för att få detta infört i lagen, vilket skedde 1938.

"Oäkta barn"

De oftast förekommande skälen till att gifta och ogifta kvinnor gjorde abort var emellertid

av annat slag: fattigdom, brist på ork att föda, vårda och fostra fler barn än som redan fanns, rädsla för den sociala närheten som låg i att föda ett "oäkta" barn.

1938 års abortlag tog endast hänsyn till ett av dessa skäl, de "utsläpade" oftast gifta mödrarnas. Därför fortsatte det illegala aborterandet tills lagen utvidgat rätten till abort på sociala indikationer och de ekonomiska förhållandena förbättrats.

Födelsetalen började sjunka redan under 1870-talet, men bara inom medelklassen. Arbetsarnas födelsetal var ännu oförändrade när preventivlagen kom till. Den ville förhindra att preventivkunskapen spreds också inom arbetarklassen.

Sexualmoralen hade under samma tid förändrats. Det var nu tillåtet att ha samlag för samlagets egen skull. Utomäktenskapliga förbindelser blev mer vanliga. Dessa förändringar ökade antagligen den totala samlagsfrekvensen och därmed riskerna för oönskade graviditeter. Antagligen ökade också männens sexuella krav på kvinnorna.

Födelsetalen fortsatte dock att sjunka. 1934 var de lägst i världen. Men detta skedde under förhållanden som var svåra. De som röstat ja till preventivlagen 1910 fick mycket lidande och många liv på sitt samvete. För naturligtvis blev kvinnorna med barn och fosterfördrivning togs till som en sista, desperat utväg.

"Folksjukdom"

Efter 1922 fortsatte fosterfördrivningarna, som under världskriget blivit många, att stadigt öka. Enligt medicinalstyrelsens utredning gjordes 1922 nära 8 000 aborter, 1926, 9 000 och

1930, 10 000. Dessa siffror var dock, enligt utredningen, "absoluta minimisiffror". De verkliga torde ha legat mycket högre, även om det är omöjligt att säga hur mycket. Siffror mellan 10 000 och 100 000 har uppgivits. Även antalet dödsfall ansågs ligga mycket över beräkningarna.

På grund av den starka ökningen av aborter på tjugotalet upprättades en särskild klinik för kvinnor som kom in för "Abortus Provocatus" – framkallad abort. Kliniken fanns på Sabbatsbergs sjukhus och kallades "Gula kliniken", efter färgen på huset den låg i.

På trettioalet betraktades aborterandet av många läkare, både radikala och andra, som en verklig folksjukdom, andra beskrev det som ett slagfält utan krig. Men det var en folksjukdom som i första hand de fattiga kvinnorna drabbades av. Det var de som föll på könskrigets slagfält. En välbärgad kvinna hade råd att gå till läkare, som hade rätt att ge henne preventivmedel. Hon kunde, om hon trots allt blev med barn, lätt få tag på någon som utförde aborten sakkunnigt och riskfritt.

Gula kliniken

På fyrtioalet gjordes en film med namnet "Gula kliniken". Näst Disneys "Snövit och de sju dvärgarna" hade ingen film dittills haft så höga publik-siffror.

Filmen byggde på en roman med samma namn, av journalisten och socialdemokraten Maja Björkman. Den var en regelrätt nativitetspropaganda och skildrade aborterandets färd. Även om de uttalanden som gjordes i filmen gav uttryck för stark motvilja mot all abort, så kunde de hemskheter som bevitnades på den verkli-

ga Gula kliniken knappast överdrivas. Även om allt gjordes för att göra filmen så autentisk som möjligt – den spelades in i samarbete med sakkunniga och vissa delar av filmen är dokumentär – så var verkligheten säkert värre.

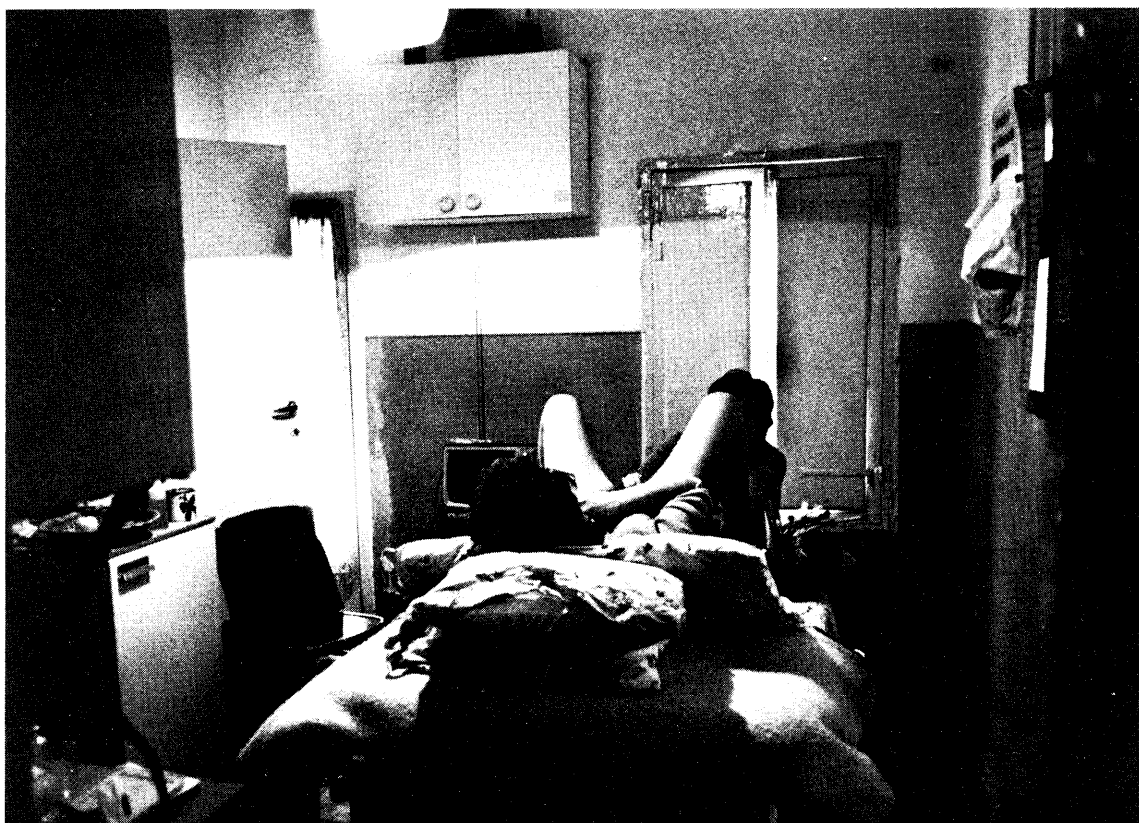
En av orsakerna till att många läkare vid denna tid var emot all abort var att riskerna för komplikationer, även vid sakkunnigt utförda aborter, var betydligt större än idag.

"Abortmentalitet"

De som var emot all abort talade om en s k "abortmentalitet" som gripit omkring sig. Kvinnorna var, menade man, smittade av en sjukdom, en djävulsk kraft, som drev dem till gärningen. Nästan som en moddefluga. Men det var ingen moddefluga – det var ett kvinnornas nödrop.

Två kategorier av kvinnor utgjorde majoriteten av abortklientelet. Den fattiga, ogifta kvinnan ofta från landsbygden, som inget visste om preventivmedel, men som lyssnade till den fria kärlekens locktoner, stod när hon blev gravid utan man och försörjning – utskämd, bespottad och bortkörd från sin arbetsplats. Den nya moralen fungerade inte när det verkligen gällde. Den fattiga, gifta kvinnan som kanske hade en dåligt avlönad, arbetslös, supig eller slarvig man, var ofta lika ensam om ansvaret för försörjningen. Också hon föraktades.

Gentemot den bättre ställda kvinnan som lärt sig födelsekontroll framstod den som blev med barn varje år som obildad och mindre vetande. Det var ett underklasstecken att förmera sig som en lus eller råtta. Fattigdom, trångboddhet, stora barnaskaror, mycket och tungt arbete, rädsla för so-

Bilden tagen under en illegal abort i Italien.

Foto: Ulla Lemberg

forts. från föregående sida

cial vanära drev således kvinnor till förtvivlans handling.

Att de gjorde abort innebar dock ett kvinnans uppror mot den fruktansvärda situation hon befann sig i. Bakom den aborterande kvinnan fanns många gånger en man som tvingade henne till samlag och graviditet. Mot sådana män trädde inte samhället in till hennes hjälp och försvar. Endast om hon var ogift kunde hon få abort efter en våldtäkt. Hur många kvinnor skulle för den delen ha anmält sin man för våldtäkt?

Pessar förbjudet

Coitus interruptus gjorde dessutom kvinnan helt beroende av mannen. Det var också ett av syftena med att förbjuda of-

fentlig försäljning av preventiva "föremål", bl a pessar, som funnits sedan mitten av 1880-talet. Beroendet skulle tvinga kvinnan att hålla sig till en man, hävdade en riksdagsman under preventivdebatten.

I verkligheten översåg poliser med preventivpropaganda. Läkarna gjorde sällan anmälningar. Kvinnorna lappades ihop och skickades hem, dock utan anvisningar om hur de skulle undvika att komma tillbaka. Abortinstrument såldes öppet. Det bröts medvetet och öppet mot både preventivlagen och abortlagen. Och de aborterande kvinnorna var offret.

Mitt syfte med denna artikel är inte att diskutera om kvinnornas skäl för abort var berättigade eller inte. Jag vill visa vilka metoder de använde och vilka risker de utsatte sig för.

De fakta jag lägger fram visar att ingen kvinna försätter sig i en sådan situation om inte förtvivlan driver henne till det. En förtvivlan som hade sina orsaker i: fattigdom, trångboddhet, en trasig och hungrig barnskara, mycket, tungt arbete, eller rädslan för att bli utpekad och skamstämplad. Hennes förtvivlan var hennes och hon måste ensam bära den och sin skuld.

När mensen uteblev . . .

Kan vi leva oss in i vad som hände, från den gången mensen inte kom till den stund, när antingen fostret stöttes ut och allt gick bra, eller kvinnan forslades i ambulans till närmaste sjukhus?

De första oroliga dagarna kanske hon försökte hjälpa sig

själv genom att arbeta särskilt hårt, göra gymnastiska rörelser, springa, lyfta tungt, skölja slidan upprepade gånger, ta heta bad, sitt-bad, växelvis varma och kalla bad, massera underlivet samtidigt som hon tog in något piller eller pulver.

Dagarna gick och effekten av alla ansträngningar uteblev. Hon måste ta till kraftigare åtgärder. Hon måste göra ingrepp i sin kropp. Någon möjlighet att få det gjort av en läkare stod inte till buds. Lagen tillät bara läkare att utföra en abort om kvinnan led av någon livshotande sjukdom. Hennes enda möjlighet var att själv göra ingreppet eller få tag på någon annan som gjorde det. Att få det gjort av någon som var skicklig och kunnig på området kostade stora summor, som en fattig kvinna inte hade råd med.

Återstod någon av de oftast helt okunniga abortörer, som var tillräckligt billiga. Av ett-hundrafemtio kvinnor på ett sjukhus som erkänt att de framkallat abort på olaglig väg hade trettiofem gjort det själva, sjuttiofå fått hjälp av någon annan kvinna, oftast barnmorska, fjorton av läkare och fyra av fästmannen. Hur gick det nu till att göra abortus provocatus?

Vanligast var att ett instrument, oftast en sond, fördes genom slidan och livmoderkanalen in i livmoderhålan. Antingen fick sonden ligga kvar tills den stöttes ut eller också försökte man med sonden träffa själva ägget och förstöra det eller de hinnor som omgav det. Sönderna, mjuka, halvstyva eller styva, kunde köpas med tillhörande bruksanvisning i så gott som varje sjukvårdsaffär och tidningarna annonserade öppet om den. Ingreppen gjordes av människor som inte visste det minsta om hur in-

strument decinficeras eller skyddas mot bakterier.

Kvacksalvare

Kvacksalvarna var ofta gamla sömmerskor, slaktarbiträden, f.d. skraddare; groteskt nog människor som var vana att hantera spetsiga verktyg. En del av dem drev sin verksamhet i stor skala och ofta under många år utan att upptäckas av polisen. Kvinnorna fick kontakt med dem genom någon sorts djungeltrafik. Kvacksalvarna kunde ge sig på vad som helst. De behandlade kvinnor med såväl underlivsinflammationer som gonorré och komplicerade havandeskap.

Elise Ottesen-Jensen berättar i artikelen "Bilder ur det sexuella mörkret" att en spritluktande skogshuggare kommit fram till henne efter ett föredrag i obygdén i Norrland och sagt: "Det var bra, att hon kommit... Det är nämligen jag, som brukar hjälpa dem med sonden här, och nu skulle jag gärna vilja veta hur långt den egentligen skall stickas in. Jag brukar göra det så ungefär två tummar, men man vet ju icke så noga..." Elise såg på hans smutsiga nävar, rinnande ögon och snustuggande, stinkande mun och tänkte: "Detta var således den 'kirurg' som de utslitna skogsarbetarhustrurna här på trakten hade att vända sig till som sista utväg i sin vanda. Detta var deras "vägledare" i sexuallivets tilltrasslade snår. Sådan var alltså följden av att lagen förbjöd den sakkunnige hjälparen att hjälpa."

Chanstagning

När jag inser bristen på utbildning hisnar jag inför tanken på vilket chanstagande det var att sticka sonden in i de inre regionerna. Om kvinnan gjorde det

på sig själv, såg hon ingenting utan handlade i blindo. Hade hon någon till hjälp kunde visserligen området överblickas, men svårigheter kunde uppstå som endast en utbildad hand kunde klara av. Livmoderspegeln gav inte mycket hjälp. Varken kvinnan själv eller hennes medhjälpare visste mycket om hur könsorganen normalt är belägna, mycket mindre om vad som kan avvika från det normala. Det var mycket lätt att stöta sonden genom bakre slidväggen och in i bukhålan eller urinblåsan.

Vanligast var dock att själva livmodern skadades. Livmoderkanalen är trång och mjuk och kan kröka sig ganska mycket och avvika från den vanligaste riktningen. En elastisk och mjuk sond fogar sig efter kanalen, men å andra sidan kan det vara omöjligt att få in en mjuk sond i en trång livmoderkanal.

Styva sonder

De styva eller halvstyva sönerna var särskilt farliga. De rände lätt in i livmoderväggen, som är särskilt uppluckrad vid graviditet, genomborrade den och nådde ut i bukhålan. När sedan bakterier kom upp i bukhålan kunde det leda till dödlig bukhinneinflammation och allmän blodförgiftning. Bakterierna kunde också spridas till äggstockarna och skada dem. De breda banden som håller livmodern på plats kunde inflammeras.

Om livmodern skadades och äggledarna tillöddes blev kvinnan steril. Doktor Karl Evang berättade i en artikel 1934 om en fosterfördrivare i Finland som genomborrade inte bara livmodern utan också skrapade hål på tarmen och magsäcken när han - utan bedövning - försökte avlägsna ett foster. ➤

Mjuka sonder

Även om man lyckades med att föra in en mjuk sond, räckte det inte för att döda fostret. Instrumentet måste träffa ägget eller åtminstone ta håll på de hinnor som omgav det, så att fostervattnet rann och fostret dog. Sedan stötte livmodern förr eller senare ut de döda resterna. Med det var mycket svårt att få håll på de sega hinnorna med en mjuk sond.

En arbetslös fästman skrev till Elise: "Fostret är nu 4 månader gammalt. Vi försökte flera gånger att först i andra, sedan i tredje månaden medelst spegel och sond kunna skada ägget, men ha vi ej lyckats åstadkomma något annat än blödning och sista gångerna har det blivit en blödning, som omöjliggjort varje vidare försök."

Om sonden fick ligga kvar kunde den irritera livmodern, så att den började dra ihop sig och stöta ut ägget. Sonden måste då ligga flera timmar och påverka slemhinnan, vilket ändå inte garanterade att ägget kom ut.

En arbetarhustru: "För tre veckor sedan var jag hos en kvinna, som satte in ett rör i underlivet. Jag ville inte, men jag tyckte, jag var tvungen för de andras skull. Det gjorde mycket ont, och hon tog 40 kr som vi hade lånat. Sedan har jag varit dålig, blött flera gånger och haft hugg i magen och frysningar, men det har inte kommit något foster ännu. Därför måste ni nu hjälpa och sända mig något medel, så att jag kan få ett slut . . ."

Okunnighet

Utmed den kvarliggande sonden bildades dessutom en passage, där bakterier kunde vandra mellan slidan och livmodern,

vilket gjorde det om möjligt ännu farligare att låta sonden ligga kvar än att förstöra ägget direkt. Okunnigheten om hur instrument deinficeras och om hur slidan, händerna och omgivningen rengörs, ledde särskilt i de fall när kvinnan själv gjorde ingreppet, till underlivsinflammationer.

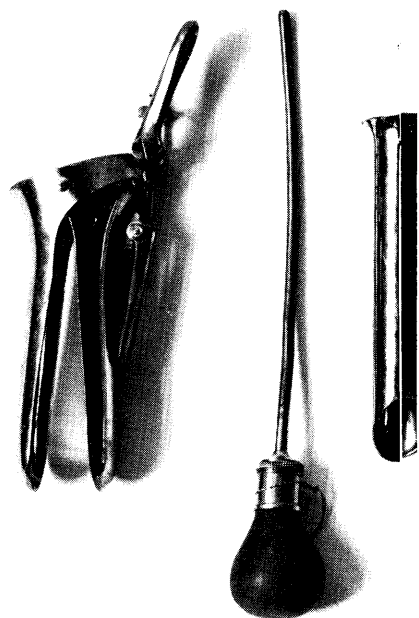
Om hon dessutom hade slidkatarr eller gonorre var det så gott som helt omöjligt, att undvika sådana inflammationer. Äggresterna i livmodern var en utmärkt miljö för bakterierna att växa i. Sår kunde också bildas i livmodern genom ingreppen. Ägget blir ju ett med livmoderväggen när det får växa sig fast.

När kvinnorna som gjort abort togs in på sjukhus blödde de ymnigt. Gula Kliniken är en tendentiös bok, men det finns andra skildringar som bekräftar en sådan här beskrivning: "Doris tömmer undan vattenkranen ett kärl, bräddfyllt med skummande rött blod. De kvinnor, som komma in för undersökning, blöda som slaktdjur. Varmt, levrat, tjockt blod. Vid varje deras minsta rörelse klucka stora, halvt stelnade blodmassor fram."

Som barn hörde jag talas om en kvinna som legat i blödningar efter en abort. Hennes man bråkade med henne för att hon inte gick upp och lagade mat åt honom utan han måste nöja sig med kokta ägg. När hon sade att hon omöjligt kunde gå upp svor han och sa att hon var sjäpig. Hon bad honom då komma fram till sängen. Hon lyfte på täcket. Han ryggade tillbaka med ett "huu!". Hon låg i en sjö av blod.

"Abortfeber"

Trots de kraftiga blödningarna och de stora blodförluster, som kunde ge kvinnorna men för

Från polismuseets samlingar av beslagtagit antal undersökningsinstrument.

livet, tycks ändå inte faran för förblödning ha varit särskilt stor. Endast några få fall från hela världen var kända 1932. Den största faran låg otvivelaktigt i infektionsrisken. Den skababortfebern berodde på att det odefinicerade instrumentet fått ligga kvar i livmodern och att endast en skrapning kunde rensa livmodern helt från äggrester.

Skrapningen, som måste utföras under häftiga blödningar, var säkert ingen lätt sak. "Fjärde månaden. Livmodern uppblött, slipprig. Svårt att skilja innehållet från livmodern." säger läkaren i Gula kliniken.

Livmoderns slemhinna kunde också skadas vid utskrapningen, så att ett ägg aldrig me-

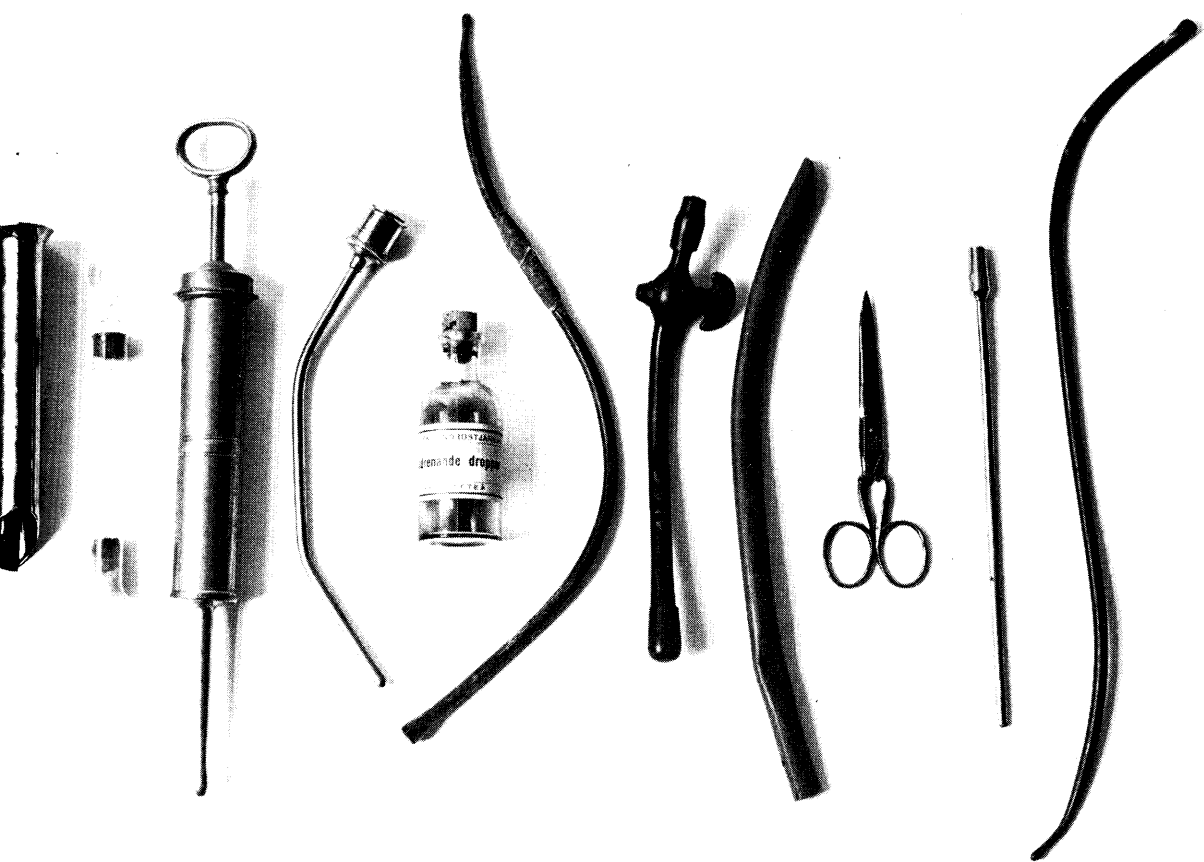

Foto: Ann Eriksson

ga abortinstrument. Här finns både de mjuka och hårda sondaerna, livmodersprutor i olika modell och ett

ra kunde fastna. Egentligen var det ett under att så många kvinnor kunde bli med barn igen. Läkaren i Gula kliniken säger vidare: "Den enorma blodtillförseln i livmoderhålets väggar gör denna så lös och uppblött, att man faktiskt inte vet, vad som skrapas bort. Händerna i gummihandskarna arbetar som med hal såpa."

Infekterade

Eftersom kvinnorna låg hemma och väntade på att blödningsen skulle stanna, ofta under många dagar, så var de för det mesta infekterade när de kom till sjukhus. Av 1 709 infekterade aborter under åren 1913–1924 dog 52 kvinnor. 175

fick svåra septiska komplikationer. "... alla hade de legat med feberns hektiska rosor på kinderna, badande i ångestens svett, lidande, kämpande, ett rov för en outhärlig förtvivlan" skrev Elise Ottesen-Jensen.

Hur kunde de här farliga redskapen överhuvudtaget få säljas? Det var tydligen något man såg mellan fingrarna med. Alla visste vad sondaerna användes till, men hellre än lagen ändrades fick detta barbari fortsätta. Ett förbud mot sondförsäljningen skulle också ha medfört att ännu farligare metoder använts.

Helt förblindade inför riskerna körde kvinnorna och deras medhjälpare upp strumpstickor, hårnålar, glaströr, käp-

par, ja, vilket spetsigt föremål som helst i underlivet.

Elise Ottesen-Jensen berättar i sin bok "Och livet skrev" om en utsliten kvinna, som skötte hem och barn om dagarna, städade på ett varuhus om nätterna och som blev gravid med sitt nionde barn. Hon var förtvivlad och rädd att hennes barn skulle tas ifrån henne om hon inte kunde ta hand om dem. I sin nöd försökte hon framkalla abort med en vispkvist! "En mor fick dö på det att lagen skulle leva!" skriver Elise.

Livmoderspruta

Ett instrument – ännu farligare än sonden – var livmoderspru- ➤

forts. från föregående sida

tan. Den var från början avsedd att användas i preventivt och hygieniskt syfte. Livmodersprutan var utrustad med dels ett avrundat decimeterlångt munstycke av hårt gummi, och dels en lång ganska tunn spets av metall, avsedd att föras in i själva livmoderhålan. Dessa spetsar kunde ännu lättare än en sond stickas genom livmodern.

Instrumentet användes för att spruta in starka vätskor i livmoderhålan. Såplösningar, tvättpulverlösningar, fotogen, bensin och karbolsyra var vanligast. En behandling som kunde ge fruktansvärda resultat. Alltför starka lösningar frätte sönder livmodern. I den skadade vävnaden, frodades sedan bakterierna.

Ögonblicklig död

Om sprutan råkade sticka hål på ett blodkärl och det fanns luft i den, kunde luften bilda en propp, som om den var tillräckligt stor täppte till blodbanan och ledde till en ögonblicklig död.

En artonårig flicka, som hade ett femmånaders barn och absolut inte ville ha flera, köpte en livmoderspruta för att skölja sig efter samlagen: "När hon så en gång företog sin sköljning, hade hon ingen aning om, att ett missfall i tidigt stadium redan var i gång. Okunnig om faran vid användandet av livmoderröret, företog hon sköljning av själva livmodern, varvid inte endast sköljningsvätskan utan även luft kom in i denna. Luften hade sedan – förklarade obducenten – banat sig väg genom de brustna och blödande blodkärl, vilka förbundit den lilla moderkakan med livmoderväggen och med blodströmmen snabbt fortletts till hjärtat, varigenom döden ögonblickli-

gen men skenbart oförklarligt inträdde.

Obducenten demonstrerade en sådan spruta och påvisade, vilken lömsk fara som lurar på den okunniga vid hanterandet av densamma och vilken ringa oförsiktighet, som behövs för att luft skall blanda sig i den vätska, som insuges i apparaten.

Han berättade att flera obduktionsfall som han haft omhand, där döden inträtt på grund av insprutning i fosterfördrivande syfte." skriver Ottar.

Karbolsyra

Vid en kraftig hantering av sprutan kunde också vätskan tränga upp i äggedaren och ut i bukhålan och inom kort leda till bukhinneinflammation. Det hände att bensin sprutades ändå in i bukhålan så att det stank bensin lång väg när patienten sedermera skulle opereras.

Andra kvinnor lade en svamp fuktad med karbolsyra intill livmodermunnen. När svedan kändes allt för ohygglig sprutades vatten med hjälp av livmodersprutan in för att lindra smärtan. Vattnet spolade då in karbolsyran i livmodern och ut i bukhålan och förstörde både livmoder, äggedare och äggstockar.

Den farligaste av alla bortmetoderna var förgiftningarna. De hade dock vid den här tiden börjat komma ur bruk. Fosfortändstickorna hade tidigare allmänt använts i fosterfördrivande syfte. Av kända fosterfördrivningsfall 1851–1900, i Sverige, överlevde ca 3 procent. Socialläkaren Ada Nilsson berättar i sin bok "Glimtar ur mitt liv som läkare", hur hon som kandidat hade vakat vid dödsbädden hos en ung kvinna som ätit fosfor från tändstickor.

År 1932 användes emellertid

bly, svavelsyra, salpetersyra, arsenik, kolokvint (avföringsmedel), spansk fluga (en drog som användes för att stimulera könsdriften!). Dessa ämnen kunde faktiskt framkalla abort, men då måste de tas så stora doser, att det hände att kvinnan redan var död, när fostret stöttes ut. Förmodligen berodde tilltron till dessa ämnen på att någon kvinna som haft lätt för missfall tagit dem. Hon skulle fått missfall ändå. Eller också hade kvinnan aldrig varit gravid. Ämnet hade bara framkallat en menstruation, som ändå förr eller senare, skulle ha kommit. Skräcken för att vara med barn rubbade menstruationscykeln.

Bensin, jod, fotogen . . .

"Det finns knappast några gränser för vad människor kan tillgripa, inget ämne är för farligt eller för motbjudande för en förtvivlad kvinna driven till sitt yttersta. Gränsen mellan självmord och fosterfördrivning är flytande", skrev doktor Karl Evang i en artikel 1934.

Kvinnor åt även kinin, terpentin, grönsåpa, sot, bensin, jod, fotogen . . . Resultatet av sådana här medicineringsar blev naturligtvis svåra förgiftningar med ofta dödlig utgång eller inre förbränningar med livslånga sjukdomar som följd.

Jämfört med livmodersprutan och förgiftningarna var således sondmetoden trots allt mindre riskfull och blev därmed allt vanligare. Doktor Evang berättar att den anarkistiska tidningen Brand rekommenderade sonden som så gott som ofarlig, fastän den ofta ledde till dödsfall, sjuklighet, invaliditet och sterilitet. Det var inte sondens fel, ansågs det. Huvudorsaken till alla dessa olyckor var utan tvivel okungheten om hygien och om

användningen av instrumentet. Skulle de manliga skribenterna på Brands redaktion själva ha velat göra ett sådant ingrepp?

Ångestfyllda nätter

Bara en bråkdel av de kriminella aborterna kom in i någon statistik, ansåg Elise Ottesen-Jensen. Men alla dessa kvinnor hade "dock genomgått alla hälvetets kval, innan de vågade sig på operationen. Alla, alla har de haft sina ångestfyllda nätter, innan de vetat om de "lyckats". Många av dem hade "farit upp ur sängen i vild förfäran, när de i sin nervositet trott sig fått feber och formligen känt dödens andedräkt vid huvdkudden."

För mig berättade en kvinna att hon under en period av tio år utfört upp till tre-fyra aborter per år på sig själv. Hon berättade också om den fruktansvärda ångest hon upplevde varje gång hon blev med barn och visste att hon måste utföra den avskyvärda handlingen. Hon beskrev, hur fruktansvärt rädd hon var varje gång hon med det verktyg hon använde, den tunna spetsen till livmodersprutan, försökte hitta livmoderöppningen och sticka det i absolut rätta läget. När det var gjort skakade hon i hela kroppen och kallsvetten rann av henne. Sedan kom väntan på om det lyckats och fruktan för att hon måste föra om det igen.

När den här kvinnan beklagade sin graviditet inför mannen svarade han till en början: "Det är inte värre för dig att få barn än för alla andra." Senare, när hon lärt sig att göra abort, svarade han vresigt: "Riv bort helvetet!" Många år senare, när hon äntligen beslutat lämna honom, hotade han med att anmäla henne för fosterfördrivning!

Fatalistisk syn

Denna kvinna måtte ändå ha varit skicklig och haft ett underliv som tålde det mesta. Hennes öde bekräftar tesen att aborterna var 10 ggr fler än den officiella siffran. Vid några tillfällen fördes hon svårt medtagen till lasarett för operation och skrapning. Som minne av alla sina aborter hade hon resten av livet en något gulaktig hy. Den var resultatet, påstod hon, av en mycket stor blodförlust vid ett tillfälle. Ändå födde hon efter de tio årens flitiga aborterande två välskapade barn tätt efter varandra. Hon varken orkade eller vågade fortsätta längre med aborteran-

det. Hon hade en fatalistisk syn på sitt moderskap. "Det var meningen att jag skulle ha så och så många barn. Att jag gjorde abort så många gånger fördröjde bara det hela. Jag kunde lika gärna ha tagit de två barnen med en gång, för efter dem blev jag inte mer med barn." Möjligen steriliserades hon, med eller utan sin vetskap, efter sista förlossningen. Den enda av hennes nio, som skedde på sjukhus. □

Hjördis Levin

Hjördis Levin är kvinnohistoriker och skriver just nu på en avhandling om Kvinnorörelsens inställning till preventivmedel 1880-1920.

Sveriges äldsta alternativtidning

- Varför vägrar de andra tidningarna att skriva om regeringens och militärens spel kring den sovjetiska ubåten?
 - Varför vågar ingen annan tidning ställa frågan om sambandet mellan den svenska jättemanövern i Norrbotten och NATO:s manöver i Nordnorge?
 - Varför har ingen annan tidning "upptäckt" vilket hot JAS är mot demokratin och alliansfriheten?
 - Varför är det så tyst i andra tidningar om CIA:s inblandning i Polen?
 - Varför skriver de andra tidningarna inte om strejkerna i Sverige?
- Svar på frågorna finner du i Norrskensflamman — Sveriges äldsta alternativtidning. Prenumerera så får du svaren dagligen. Har du råd att irra omkring i okunnighet? Nej, vi förstod väl det.

Det är klart att jag ska ha Flamman!

☐ Helår 400 kr ☐ Halvår 205 kr ☐ Kvartal 105 kr ☐ Månad 38 kr

Namn

Adress

Postnummer

Sänd talongen till: Norrskensflamman, Box 62, 95 121 Luleå

Du trummar i mej
lilla människovarelse
Med dina små fötter
sparkar du mej
från insidan
av min spända mage

Du tumlar runt i mej
lilla människovarelse
helt ovetande
vem jag egentligen är

Dikter av Margareta Fridlund

När jag kommer hem
och gråter
över allt stirrande
på dej
över alla frågor
över all dumhet
minns jag plötsligt
Grete och hennes Lisbet
Grete satt på stentrappan
och log mot Lisbet
som hängde
över sin klumpiga gästol
Jag tyckte om Lisbet
mycket
trots att hennes huvud hängde
som en stor melon
på en sytråd
hennes mun dreglade
och hennes blick
som för alltid var borta
Jag minns att Grete
ofta
satt på stentrappan
med ansiktet nerborrat
i sina krökta armar
och grät
Och Lisbet fanns där
alltid framför henne
Som du nu finns
för mej

Kamrater
Har ni tid att lyssna
Jag måste få berätta
I dag på biblioteket
här i Karlstad
när jag med VIKTOR på armen
frågar "damen"
vid turistbyråns information
efter nyckeln till skötrummet
tittar hon och frågar
– Har han utslag?
– Nej.
– Har han inte utslag!?
– Nej det har han inte.
Petar hon på hans lilla fina arm
(rör honom inte för då klipper jag till dej)
ser besvärad ut
– Men det är ju så torrt!?
Ler jag
(vafan ler jag för)
men jag är kort i tonen
och säger

– Ja han är sån, han ser ut så.
Sedan går jag
med VIKTOR
på armen
in i skötrummet
och gråter.

Kamrater
Tyck inte synd om
Hjälp mej i stället
att SLÅSS
mot dumheten
mot trögheten
mot uppblåstheten
mot experter och byråkrater
Låt dom få veta att vi finns
och att vi är många
starka och envisa
med kunskapen som vapen
Tala om för dom
att "han som är så torr"
är en av oss
Då blir dom nog jävligt skraja.

UNDRAR HUR MÅNGA AV DOM HÄR SOM HAR LÄGENHET OM 20 ÅR.

Under rubriken i tidningarna ser man ibland att de lyckliga föräldrarna byter ut "en son" eller "en dotter" mot en något mera skämtsam titel. T.ex. "Det blev en fotbollsspelare". Bli inte förvånad om du skulle se en födelseannons med rubriken "En ny HSB-medlem". Det går nämligen aldeles utmärkt att anmäla sitt barn i HSB så snart födelsenumret är klart.

Och många barn i landet får just en sparkassebok i HSB som födelsepresent!

Men — säger kanske du — är det inte att gå lite för långt i framsynhet när man placerar in en nyfödd i bostadskön? Det tycker inte vi. Förresten är det säkert inte bostadskön föräldrarna tänker på i första hand när de skaffar sparkasseboken. Man vill trygga barnets framtid genom att spara ihop till ett

startkapital. Och sparande i HSB är ett ovanligt förmånligt sparande.

Utöver ordinarie sparkasseränta får man nämligen 1% extra premie på de sparade pengar man använder till insats i bostadsrätten.

Bosparbeloppet varierar från förening till förening — du får alla uppgifter när du kontaktar ditt närmaste HSB-kontor. Allt fler inser fördelarna med barnbosparande. Tiden går fortare än man tror. Snart är babyen ett skolmoget barn och av barnet blir en ungdom. Som inom en snar framtid drömmer om "eget"...

KOOPERATIV BOSTADSRÄTT-BOENDE MED MENING.

Vi får aldrig glömma

När prästdottern Elise Ottesen-Jensen vid seklets början arbetade med att organisera de norska arbetarkvinnorna, var det en fråga som ständigt återkom, oavsett om hon pratade om facket eller om freden: "Vad tror du de rika fruarna gör då de inte får så många barn som vi?"

Trots att stränga straff drabbade de kvinnor som gjorde abort, var det för många den enda utvägen. Ottar skriver om "utpinade kvinnor, vilka släpa till det yttersta för att hålla ihop hemmet och sörja för en stor barnaskara". Männen var ofta försupna, själva var de "förtvivlade, okunniga, hjälplösa", och när de blir med barn igen går de till en kvacksalvare eller griper till vispkvisten.

Vid början av 20-talet var tjugo procent av patienterna på Allmänna BB inlagda efter att ha företagit olagliga aborter. Alla hade feber. Av 1709 infekterade aborter fick 175 svåra underlivslidanden och 52 kvinnor dog.

Sexuallagarna, som förbjöd preventivmedel och kriminaliserade "fosterfördrivning", var, säger Ottar, "inte bara typiska klasslagar, men även typiska könslagar. Stiftade av riksdagens välbärgade män mot arbetarkvinnorna!"

Sverige var på 1920- och 30-talet ett u-land. På mindre än en människas levnadsålder har det skett en

nästan otrolig utveckling, från fattigdom, trångboddhet, vägglöss och tuberkulos. Vi har nått långt i Sverige, även om vi på vissa områden står och stampar på samma ställe som på 20-talet.

Bland det viktigaste som vi har tillkämpat oss är rätten till fri abort. Det är symptomatiskt för högervridningen i samhället att vi idag inte kan vara säkra på att få behålla denna självklara rättighet. Från många länder kommer larmrapporter om de reaktionära krafternas framgångsrika offensiver mot fri abort. Även i Sverige är organisationen *Rätt till liv* aktiv, med sin skräckpropaganda och sentimentala omsorg för det ofödda barnet – utan att lyfta ett finger för att hjälpa de barn som lever och som far illa idag.

Jag har en kamrat som arbetade på en uppfostringsanstalt för kriminaliserade, prostituerade tonårsflickor. Varenda tjej som var på hemmet hade kommit önskad till världen! När får vi ett samhälle där alla barn känner sig välkomna och älskade?

Läs förresten själv Ottars, Elise Ottesen-Jensen, underbara självbiografi "Och livet skrev". Den innehåller en bit kvinnohistoria som vi aldrig får glömma – så nära oss i tid men ändå så fjärran.

Aase Bang

Nordisk Kvinnokonferens

För första gången har kvinnor från SKV i Sverige och dess systerorganisationer i Danmark, Norge, Finland, Island och Färöarna samlats för att inleda samarbete. En kvinnokonferens med delegationer från samtliga nordiska länder ägde rum i Göteborg den 16 – 18 april.

Det blev ett konstruktivt möte, som säkert kommer att resultera i att samarbetet kommer att bli betydligt, att döma av de mängder av förslag som kom fram, och den entusiasm som deltagarna utstrålade.

En hel del kritik kom också fram, mot KDV,

Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, som de deltagande organisationerna är medlemmar att tillsammans med totalt 131 kvinnoförbund världen över. Generalsekreteraren i KDV, Miriam Vire-Tuorminen, deltog också i konferensen och fick stå till svars inför ett starkt missnöje med de väldigt dåliga kontakterna mellan KDV och medlemsförbunden i Norden samt bristen på inflytande.

Fred

Fredsfrågan är den viktigaste och mest aktuella frå-

gan just nu inom alla de nordiska systerförbunden. Alla arbetar också med solidaritetsarbete.

Både Danmarks Demokratiska Kvinnoförbund och Finlands Demokratiska Kvinnoförbund har, i motsats till SKV, intensivt samarbete med fackliga organisationer. DDK koncentrerar nu sitt arbete på fredsfrågan, arbetet mot fascismen och frågan om kvinnor och teknologi.

FDKF lägger också alltmer vikt vid fredsarbetet, men låglönefrågan (likalön för kvinnor), 6-timmars arbetsdag och barndagvård är viktiga frågor.

FDKF överaskade med höga medlemsiffror – 25 000 medlemmar, 650 avdelningar och 17 distrikt, varav 15 har heltidsarbetande distriktssekreterare!

Norska Kvinnoförbundet har också frågan om freden, och en kärnvapenfri zon i Norden, på sitt program. Sedan Norge fick fri abort 1979 har de inte haft någon stor samlande fråga inom kvinnopolitiken, och har nu planer på att göra en satsning när det gäller konsekvenserna av högerpolitiken och den ekonomiska utvecklingen, som medfört större arbetslöshet, prishöjningar, hyreshöjningar och sociala nedskärningar.

På Island och Färöarna arbetar Kvinnoföreningen för Kultur och Fred (Island) och Kvinnoföreningen (Färöarna) främst med att försöka få bort de NATO-baser som finns i vardera landet.

Vapen istället för barnbidrag

Det finns ett ordspråk som lyder: "det finns inget ont som inte för något gott med sig". Det här ordspråket kan faktiskt tillämpas på Reagan-administrationen i USA i ett avseende: Sedan Reagan kom till makten och började förverkliga sina politiska idéer har de progressiva organisationerna i USA upplevt ett kraftigt uppsving.

En av de organisationer som verkar i medvind just nu är SKV:s systerorganisation Women for Racial and Economic Equality (WREE).

Det bekräftar WREE-medlemmarna Sally Chaffee från New York och Gloria Brooks från Bloomfield i Connecticut. WREE, som bildades 1976, har för närvarande 1 500 medlemmar. Organisationen har åtta avdelningar, av vilka merparten finns i den östra delen av landet.

Militär rustning

Ronald Reagan har satsat mer än någon annan amerikansk president på militär upprustning. Samtidigt har han genomdrivit avsevärda nedskärningar på det sociala området.

En växande människomassa i USA upplever nu följderna av denna satsning: den ensamstående modern som förlorar matkupongerna till sitt spädbarn, pensionärerna som vräks för att de inte har råd att betala hyran, barnen som blir utan skolmåltider, de arbetslösa i en kö med miljoner andra människor, den gamla kvinnan som inte har pension och får socialhjälpens nedskuren.

WREE försöker påvisa sambandet mellan den

massiva militära upprustningen och de sociala försämringarna.

Attacker mot aborträtten

Reagan-administrationens politik har uppmuntrat reaktionära krafter till att börja ifrågasätta demokratiska rättigheter. Det gäller t ex kvinnornas rätt till abort, som nu bekämpas av en organisation som kallas Moral Majority.

I de flesta delstater är aborter förbjudna eller också är aborträtten begränsad.

I Gloria Brooks hemstat Connecticut kunde kvinnor tidigare få abort om de blivit våldtagna eller om de var sjuka. Nu har även denna begränsade aborträtt slopats. Gloria förklarar att det beror på ett starkt katolskt inflytande i denna delstat.

En illegal abort kan kosta upp till 1 000 dollar och medför stora risker. Gloria berättar om tonårsflickan Rosie, som gjorde illegal abort:

– Rosie är min dotters vännina. Hon lyckades få ihop pengar till abort. Men tre dagar efter aborten blev hon svårt sjuk och tvingades uppsöka läkare på nytt.

Gloria och Sally sammanfattar erfarenheterna av Reagans politik så här:

– Förut var det bara de fattigaste som kände av den ekonomiska krisen. Men nu drabbas fler och fler av den. Vi försöker upplysa i första hand kvinnorna om sambanden.

Marlene Eriksson

Kvinnan i El Salvador

Fjorton svenska kvinnoorganisationer har skickat ett uttalande till president Reagan där de protesterar mot det fascistiska våldet i El Salvador.

– För alla kvinnor är det känt att tortyr av och kallblodiga mord på barn utförs av sinnesrubbad människor. Detta pågår i El Salvador och det är bevisat att armén och högerextremistiska väpnade grupper ligger bakom utan att regeringen gör något för att förhindra det.

– Morden på barnen och deras föräldrar fortsätter och det finns välgrundade skäl att tro att den amerikanska regeringens stöd till El Salvador ökar farorna.

Uttalandet avslutas med en uppmaning till president Reagan att stoppa all militär och ekonomisk hjälp till regeringen i El Salvador.

De organisationer som står bakom uttalandet är Amningshjälp, Centerns Kvinnoförbund, Folkpartiets Kvinnoförbund, Fredrika-Bremerförbundet,

IKFF, KFUM-KFUK, Kooperativa Konsumentgillesförbundet, Kristen Demokratisk Samlings Kvinnoråd, Kvinnohusgruppen, Kvinnor För Fred, Moderata Kvinnoförbundet, SAC:s kvinnokommitté, Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

KVINNAN I EL SALVADOR

Är ett häfte publicerat av Centralamerikagruppen i Stockholm med stöd av bl a SKV, Grupp 8 och kvinnotidningen Q.

Materialet kommer till största delen från de salvadoranska kvinnornas egen organisation, AMES som ingår i FDR (Revolutionära demokratiska fronten).

Överskottet från häftet går oavkortat till AMES.

Häftet, som på ett fint och informativt sätt förmedlar de salvadoranska kvinnornas egna erfarenheter, finns att köpa på SKV:s förbundsexpedition till en kostnad på 10:- kr plus porto.

Seminarium i Lund

Under helgen 3–4 april 1982 samlades ca 100 kvinnor från Norden i Lund för att i ett seminarium ta upp frågan om kvinnor och arbetsmarknad.

Under lördagen gav Inga Persson-Tanimura och Christina Jonung en nationalekonomisk bakgrund till kvinnans situation på arbetsmarknaden.

Söndagen användes till att ta upp olika effekter av arbetslöshet och reformlagstiftning rörande vård av barn.

Innan seminariet var över enades man om att föreläsa anordna debatter med politiker runt i landet för att på det sättet få klarhet i hur politikerna ser på de här frågorna.

Till Paris med SKV!

SKV arrangerar en resa till Paris 10–17 juli. Vi kommer att träffa kvinnor från vårt franska systerförbund, besöka en förstadskommun som har haft kommunistisk majoritet sedan kriget, göra studiebesök på fabrik, vandra i revolutionernas Paris, dansa på gatorna den 14 juli (den franska nationaldagen) m m.

En del av programmet genomförs tillsammans med norska socialister, som är i Paris samtidigt med oss.

Priset 1 900 kr, inkluderar resa med flyg från Stockholm, hotell, frukost och reseledare.

Det är fortfarande platser kvar, men kom med din anmälan så snart som möjligt till:

Aase Bang, Herrgårdsgatan 12, 625 54 Karlstad, tel: 054/18 99 61.

Sömnadskooperativet i Angola

Insamlingen för sömnadskooperativ i Angola har hållit på i snart två år och nu har den tagit fart ordentligt. Över 30 000 kronor har kommit in genom våra fester och möten men också artiklar i tidningar har givit god utdelning.

Just nu är den första stora sändningen med symaskiner, tyger och sybehör på väg till Angola.

Det är också märkbart att intresset för information om insamlingen och om Angola ökar. Text visade vi vid vår senaste fest en film från Angola

och berättade om läget i landet, vilket var mycket uppskattat.

Sydafrikas ockupation av södra Angola fortsätter. Försörjningsläget är oförändrat svårt. Behovet av vårt stöd är därför nu minst lika stort som när insamlingen började. Ditt bidrag är välkommet på pg 22 69 67 – 8.

Om Du vill få information om Angola eller vårt arbete ring Susanne Jacobsson tel 08/42 25 98 eller Christina Regnell tel 08/18 43 68.

En sjukstuga i Vietnam

Britt Wettin, SKV-medlem i Stockholm innerstan, har varit på resa i Vietnam och Indien. I Vietnam har hon bl a besökt det vietnamesiska kvinnoförbundets kontor i Hanoi, och jordbrukskollektivet Duong Xa. Vi har fått ett långt brev från henne om Vietnam, men eftersom vi inte kan få med allt har vi valt ut följande, som berättar om hennes besök på sjukstugan i jordbrukskollektivet.

– Vi tar speciellt väl hand om kvinnorna. Det säger chefen för sjukstugan medan han visar förlossningsrummet och rummet med två britsar där kvinnorna ligger medan de väntar på att det ska bli dags.

– Förr negligerade vi kvinnorna. Men nu har vi insett att de är viktiga. Tidigare födde de barnen hemma och spädbarnsdödligheten var stor. Men nu händer det sällan att något spädbarn dör. Hos oss har det aldrig hänt.

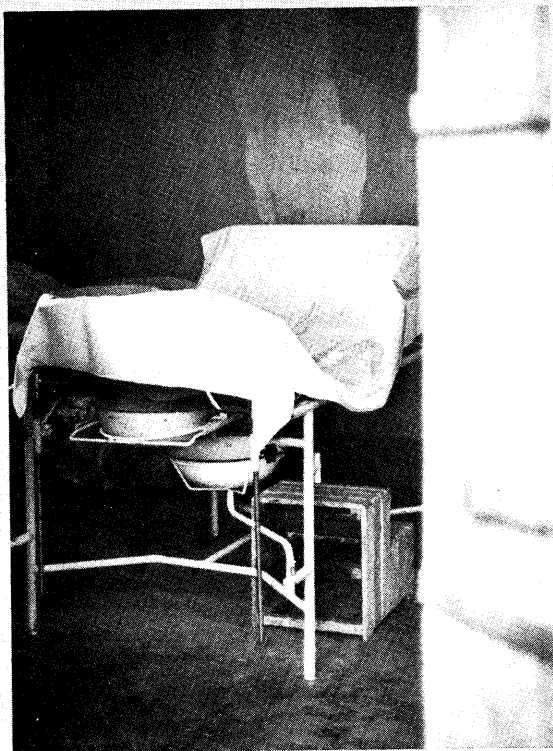
Fem procent ska ha spiral

Han pekar stolt på utmärkelserna som hänger på kontoret. De visar att sjukstugan uppfyllt alla de mål som staten satt upp. Fem uppgifter som alla sjukstugor runt om i landet ska klara av:

- Hygienprojektet, som innebär att det ska finnas brunn för dricksvatten. Att alla i byn ska ha torr-dass och att avföringen ska grävas ned.
- Familjeplanering. För att uppfylla kraven ska fem procent av kvinnorna i kollektivet använda spiral.
- Hälsokontroll. Alla ska undersökas varje år.
- Sjukstugan ska uppfylla vissa minimikrav. T ex ska den vara bemannad dygnet runt. Det ska finnas ett team som tar hand om lite svårare fall och som också sköter den förebyggande hälsovården. Dessutom ska det finnas en sjukvårdsassistent för varje arbetslag. (Duong Xa har drygt 1 600 arbetare indelade i tolv arbetslag.)
- Odla medininalväxter. I stor utsträckning används naturmedicin, även om det finns ett litet lager med en del kemisk medicin också. Runt sjukstugan växer alla de olika sorter som används. Och alla uppmuntras att odla dem på sin jordbit.

Bland utmärkelserna saknas den för 1976. De ler lite generat när jag frågar varför de inte fick någon det året.

– Vi uppfyllde inte kraven på familjeplanering. Det var inte fem procent av våra kvinnor som använde spiral då. Men nu har nästan sju procent av våra kvinnor spiral. Totalt använder nästan en tredjedel av

Förlossningsrummet i sjukstugan på jordbrukskollektivet Duong Xa.

kvinnorna någon sorts preventivmedel.

– Vad händer om en kvinna som blir gravid inte vill ha barnet? Kan hon få abort då? Och vem bestämmer i så fall om hon ska få det?

De ser förvånade ut över mina frågor.

– Naturligtvis får hon abort. Hon får själv bestämma om hon vill ha barnet eller inte. Vem skulle annars bestämma det?

Britt Wettin

Det vietnamesiska kvinnoförbundet bildades 1930, samtidigt som kommunistpartiet. Det har nio miljoner medlemmar – av landets totalt ca 12,5 miljoner kvinnor över 16 år.

Alla statligt anställda kvinnor, alla kvinnor i kooperativ och jordbrukskollektiv och alla flickor i partiets ungdomsorganisation är medlemmar i förbundet.

Organisatoriskt är förbundet indelat i fyra nivåer, nationell, provinsiell, distrikts- och bynivå. De större städerna är dessutom indelade i stadsdelsavdelningar. Alla statliga arbetsplatser har förutom fackklubb också en kvinnoklubb. På alla kollektiv på landsbygden finns också en avdelning.

Vietnam Insamlingen

Britt skriver:

"Hitintills har två busslaster med medicinsk utrustning från SKV:s insamling till kvinnokliniker på landsbygden anlänt. Den kommer att skickas till de nordligaste delarna av landet, vid gränsen till Kina, eftersom det mesta där förstördes när kineserna anföll Vietnam 1979.

Jag var i Lang Son provinsen norr om Hanoi. I provinshuvudstaden, som ligger 15 kilometer från kinesiska gränsen, hade de flesta viktiga byggnader som sjukhus, kvinnokliniker, skolor, daghem, men också bostadshus förstörts. Sjukhuset var delvis uppbyggt och det pågick en del byggnadsarbete, men mycket låg fortfarande i ruiner. Helt enkelt därför att det inte finns byggnadsmaterial."

Vietnaminsamlingen går till att utrusta 10 mödravårdskliniker i Vietnam. Ett set av dessa har redan anlänt till Vietnam och ytterligare tre set avgår från Sverige den 17 maj.

Vi har fått pengar från Sida för detta och vår del är 100 000 kr. Vi har hittills samlat in 81 909:10! För att vara en så liten organisation som vår är detta något enastående. Men det behövs mer, ca 20 000 kr till!

Insamlingen till Vietnam går vidare. Stöd vårt

The Embassy of the Socialist Republic of Vietnam presents its compliments to the Swedish Left Women and has the honour to inform the Latter that the Vietnam Women's Union has already received the eight cases of medical instruments sent to it by the Swedish Left Women. The Vietnam Women's Union would like to express its sincere gratitude to the Swedish Left Women for this precious assistance.

The Embassy of the Socialist Republic of Vietnam takes this opportunity to renew to the Swedish Left Women the assurances of its highest consideration.

Stockholm, 19 February 1982.

Nguyen Hai Yen
attaché
Embassy of the Socialist
Republic of Vietnam

projekt genom att sätta in ditt bidrag på pg 513 63-4, SKV:s Vietnaminsamling. Använd det inbetalningskort som medföljer detta nummer.

Allt är välkommet, många bäckar små gör en stor å!

Så mycket hittills

Transport 589 199:23

VPK Hässelby	75:00	Anna Gärlestam Göteborg	50:00
A Brix Luleå	25:00	Gun Höglund Göteborg	100:00
G Rudin Vingåker	130:00	Brita Johansson Halmstad	50:00
E Pettersson Piteå	125:00	Valborg Svensson Bromma	100:00
K Persson Hisingsbacka	50:00	Gustavsson Lund	75:00
M Vikström Boden	50:00	Gun-Britt Rapp Nacka	25:00
M Emsheimer Stockholm	730:00	Greta Lerhed Bromma	30:00
Karin Lentz	30:00	Soy Folk insamlat 8 mars-möte	100:00
A Hellvig	100:00	Mia Emsheimer Stockholm	535:00
B Nedstam Alnarp	100:00	Dagny Lundkvist Fagervik	100:00
B Holm Skellefteå	500:00	Sonja o Ville Borg Göteborg	50:00
Maja Belling Sigtuna	200:00	Anna Pettersson Avesta	10:00
Anna Pettersson Avesta	10:00	Ann-Marie Heyman Stockholm	50:00
Sonja Borg	50:00	Hulda Carlsson Göteborg	50:00
Sammanlagt resultat			593 693:73

8 mars i DDR . . .

Blommor och presenter till kvinnorna. En önskan om mycket kärlek, lycka – och till yngre kvinnor många barn. En önskan om att vi alla får leva i fred. Det är 8 mars, Internationella kvinnodagen i DDR.

Helena Guilotte och Marlene Eriksson från SKV besökte DDR 2–9 mars. De var inbjudna till DFD:s (Tysklands Demokratiska Kvinnorörelse) 11:e kongress och 35-årsjubileum i Berlin. De tillbringade 8 mars i Clara Zetkins födelsestad Karl Marx-stadt.

Där firades kvinnodagen bl a med ett massmöte klockan nio på söndagsmorgonen den 7 mars. Den stora hallen i stadshuset var fylld med ca 2 000 människor.

De utländska delegaterna från Etiopien, Bulgarien, El Salvador, Finland, Mexico och Sverige hälsades med applåder och blomsteruppvaktning av pionjerna.

I tal efter tal betonades betydelsen av fred och anti-imperialistisk solidaritet. Jag gjorde vid detta möte min talardebut och bättre tillfälle för detta kan det knappast ha varit!

I DDR är 8 mars, precis som här, en vanlig arbetsdag. Men man uppmärksammar dagen på varje arbetsplats med bl a möten och fester där man delar ut utmärkelser till de kvinnor som har utmärkt sig speciellt i arbetet.

Clara Zetkin-medaljen delades i år ut till 118 enskilda kvinnor och två kollektiv vid en mottagning i Berlin av Socialistiska Enhetspartiets Centralkommitté.

Firandet av 8 mars i DDR är annorlunda än i Sverige. Det saknas inte kampanj, men det är ändå inte på samma sätt som hos oss. Kampen har huvudsakligen en annan inriktning.

Det känns inte naturligt att kämpa för en dagisplats åt alla barn i ett land där behovet av barnomsorg är täckt till 84,6 procent och där regeringen är inställd på att täcka hela behovet under detta årtionde.

Men trots det finns det saker som man kan diskutera, t ex jämlikheten på olika områden.

Helena Guilotte

. . . och i Sverige

- I PITEÅ ordnade SKV-avdelningen ett offentligt möte och visade filmen om fredsmarschen. Siri Aldrin höll ett tal om SKV:s och KDV:s historia, som också sändes i lokalradion.
- Kvinnogruppen i LULEÅ ordnade tillsammans med SKV en demonstration och "en kväll på Lillan" med dikt och musik. Den 5–6 juni ordnar kvinnorna i Luleå en kvinnotribunal som skall handla om kvinnornas situation just där.
- I KARLSTAD var det fest i saluhallen med internationella förtecken. En kvinna från Bolivia och Maria Borowska från Solidaritet i Polen talade om situationen i resp land. Dessutom var det sång och musik av tre tjejgrupper. Ett mycket lyckat möte.
- Redan veckan innan hade man i GÖTEBORG haft kvinnokurs på en folkhögskola med banderolltillverkning. Sedan blev det demonstration med så gott som alla kvinnoföreningar i Karlstad och på kvällen fest på två ställen. I Göteborg demonstrerar man också för freden. Varje fredag samlas ett antal kvinnor för att under en kvart vid en storgatukorsning helt enkelt bara tiggande stå

under banderollen "Kvinnor tiger för freden". Gemensam paroll under kvinnodagen var Kvinnosolidaritet för fred.

- I MÖLNDAL hade man möte med representant från Fredscirkeln.
- I STOCKHOLM ordnades en bred demonstration med alla kvinnoföreningar utom moderaterna. På kvällen var ca 900 personer på fest. SKV ordnade lördagen före 8 mars appellmöten på två ställen i Stockholm med tal och sång.
- SKV i SKÖVDE ordnade fackeltåg genom stan och möte på kulturhuset där Inger Nordstrand talade. Det fanns bokbord, musik, och god mat.
- En fredsvecka inledde firandet av 8 mars i MOT-ALA. För den stod konstnärer i Motala, SKV och andra fredsorganisationer. Den 8 mars var det öppet hus för kvinnor och män på Teatercaféet i Folkets Hus under värdskap av SKV, med tal, sång och fika.
- Kvinnor mot våld var temat för 8 mars i ÖRE-BRO. SKV var medarrangör i Öppet Hus och tre av tjejerna berättade om kvinnor mot krig genom

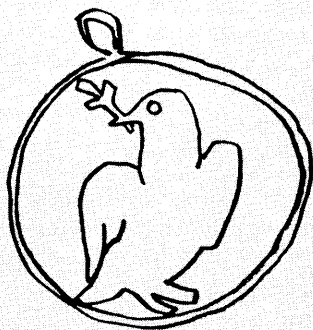
historiska citat från kvinnofredskämpar som Rosa Luxemburg, Elin Wägner och Alva Myrdal. I Vi Mänskors fredsnummer hade de hittat många citat. Lyckat möte med fina tal, bokbord, fika och barnaktiviteter.

- 12 kvinnogrupper, däribland SKV firade 8 mars redan den 7 i LINKÖPING. Teman var: kvinnodagens historia, freden och arbetslösheten. Det var sång, musik, teater och på kvällen en internationell afton med folkmusik och dans från skilda länder.
- 8 mars premiärfirades i FAGERSTA där främst SKV och Grupp 8 stod för arrangemangen. Det blev familjefest på Norrby teater med ca 70 deltagare. Bl a spelades teater: "Kvinnocollage".
- SKV visade två filmer som handlar om kvinnor och inbjöd tjejgruppen Framton att sjunga, när 8 mars firades i SALA. Sala-tjejerna presenterade också SKV:s verksamhet.
- I JÄRVA utanför Stockholm var Vivian Nyström och talade om "Ett långt liv med kvinnokampen" när Kvinnofronten där firade 8 mars.
- I UPPSALA var det bred uppslutning ur olika

föreningar under parollerna "internationell kvinnosolidaritet – rusta för fred, rädda livet – kvinnans rätt till arbete – stoppa den sociala nedrustningen – stoppa den sexuella exploateringen – kräv kvinnohus nu!"

- Med sång, musik, diktläsning och filmvisning firade SKV SÖDERTÄLJE 8 mars. Filmen Jordens Salt visades, trion "Hot Lips" sjöng egna och andras visor och Paula Brandt läste dikter. SKV hade också en utställning i biblioteket om vår målsättning och arbete.
- Flera kvinnogrupper firade tillsammans med SKV kvinnodagen i VÄXJÖ. Först demonstration, sedan fest med sång, musik och filmvisning.
- I Bokcaféet i HUSKVARNA var Mary Andersson och berättade om sina böcker. Ingrid Nilsson intervjuades i lokalradion om 8 mars.
- (Kära vänner, eftersom ni har svårt för att skicka in information till oss om vad ni gör, har vi fått alla dessa upplysningar från AB Pressurklipp. Det har minsann stått en hel del i tidningarna, som ni ser, både om SKV och 8 mars.)

Fredsduvan som smycke

KARIN FERNER,

silversmed i Mora, har gjort smycken som är inspirerade av vår symbol, jordklotet med fredsduvan. Smyckena, som kan fås som hängsmycken eller som nålar, levereras i silver eller mässing.

Priser: hängsmycke, silver: 130 kr

nål, silver: 140 kr

kedja kostar: 35 kr(silver), 20 kr (mässing)

hängsmycke mässing: 105 kr

nål, mässing: 115 kr

Kvinnokurser

På Fridhems folkhögskola i Skåne ordnas för tredje gången en kvinnokurs på en termin under hösten 1982. Kursen pågår under tiden 23 augusti – 19 december.

Vi jobbar med både teoretiska och estetiska ämnen. Vårt syfte är att syssla med sådant som kan öka vår självkänsla och vår säkerhet. Därför vill vi både samla kunskaper – i kvinnohistoria, samhällskunskap, biologi och engelska – och träna vår

kroppens uttrycksförmåga – i estetisk verkstad, keramik, rytmik och gymnastik. Vi arbetar mycket tillsammans i grupper och med temaarbeten. Sådana gemensamma aktiviteter i grupp på såväl dag- som kvällstid är ett viktigt inslag i kursen.

Intresserade kan vända sig till Fridhems folkhögskola i Svalöv, tel: 0418/620 20 eller till Anna Klara Arvidsson, tel: 0418/651 17.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Box 3120 103 62 Stockholm Tel: 08/11 49 61

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

● Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

● Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

● Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

● Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

*

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs

Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Deje-Forshaga

Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Forshaga
Tel. 054/705 34

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Grytgölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland

Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel 031/47 40 02

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel 036/13 74 55

Karlshamn

Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel 0454/291 60

Karlstad

Inger Karlsson
Bergslagsgatan 4
652 22 Karlstad
Tel. 054/15 72 35

Katrineholm

Inger Andersson
Wasavägen 62 A
641 37 Katrineholm

Linköping

Elisabet Persson
Skolgatan 9 A
582 34 Linköping

Ljungby

Anna Greta Svensson
Brogård
340 12 Annerstad
Tel 0372/220 69

Luleå

Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel 046/14 94 04

Malmberget

Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel 0970/218 26

Motala

Irene Ernstål
Gustavsviksvägen 117 A
591 72 Motala
Tel. 0141/577 18

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 091/372 76

Sala

Ann Genell
Rosenbergsgatan 20
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå

Christina Nyström
Bölevägen 54
931 42 Skellefteå
Tel. 0910/758 09

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholmsdistriktet

Britta Ring
Råggatan 8
116 59 Stockholm
Tel. 08/43 16 36

Södertälje

Sanna Töringe
Holfastvägen 9
151 36 Södertälje

Uppsala

Kristina Östberg
Väktargatan 30 A
754 22 Uppsala

Växjö

Ragnhild Möller
Frejders väg 3
352 55 Växjö
Tel. 0470/814 61

Örebro

Katarina Sandström
Sturegatan 10
702 14 Örebro

Glimtar av en personlighet

□ En människa med imponerande styrka – men också en kvinna med ett stort hjärta och starka känslor. Ibland sjuk och olycklig, ibland glad och impulsiv. Men alltid med mycket kärlek till sina vänner. Det är några glimtar av den Rosa Luxemburg som visar sig i hennes efterlämnade fängelsebrev.

Rosa Luxemburg är en av de alltför fåtaliga kvinnliga förebilderna inom den socialistiska arbetarrörelsens historia.

Hon var en av ideologerna som polemiserade mot Lenin.

Hon tillhörde ett litet fåtal som öppet försökte stoppa Tysklands arbetare från att ge sig ut i första världskrigets masslakt.

Hon var övertygad om att historien måste ha sin gång, men att den också, genom massornas rörelse, bara kunde gå mot ett håll – socialismen. Det var i den processen som Rosa Luxemburg ställde sig själv till förfogande. Medveten om att det förmodligen också skulle kosta henne livet.

Den yttre bilden av Rosa Luxemburg ger ett intryck av nästan förskräckande styrka och uthållighet. Men i de samlade breven från hennes olika fängelseperioder (1904, 1906 och 1915–1918) ges bilden av en människa, inte bara att beundra utan också att våga närma sig och känna sympati inför.

Rosa Luxemburg föddes den 5 mars 1870 i den lilla polska staden Zamosc nära ryska gränsen. Hon uppfostrades i ett judiskt hem, med liberala ideal. Tidigt började Rosa arbeta i revolutionära antiryska kretsar. 19 år gammal tvingades hon fly

undan tsarpolisen, smugglad i ett hölass över gränsen till Tyskland.

Rosa Luxemburg fortsatte till Zürich där hon började studera naturvetenskap och nationalekonomi. För att inte riskera utlämning till Ryssland ingick hon ett skenäktenskap med en tysk man, Gustav Lübeck.

1904 började hennes fängelsehistoria. Hon dömdes till tre månaders fängelse för majestätsförbrytelse.

När den första tyska revolutionen bröt ut (1905) kastade sig Rosa in i arbetet med den revolutionära ledningens tidning. Hon häktades i mars 1906 och satt sedan, under mycket svåra förhållanden, fängslad t o m juni, då hon släpptes mot en borgen på 3 000 rubel.

Åren strax före första världskriget arbetade hon intensivt, tillsammans med advokaten och riksdagsmannen Karl Liebknecht, för att få arbetarrörelsen i Tyskland att inse att ett stort krig var på väg.

På grund av sina agitationer mot kriget sattes hon återigen i fängelse våren 1915. Här "förvarades" Rosa Luxemburg fram t o m den tyska revolutionen 1918, med undantag för några månaders frihet 1916.

Fängelseåren tog hårt på Ro-

Rosa Luxemburg Foto: ADN-Zentralbild

sa. Det var en gammal, sjuk och vithårig kvinna som mötte omvärlden, efter 4 års frånvaro, i november 1918. Men de svåra fängelseförhållanden var inget hon beklagade sig över i sin brevväxling med yttrevärlden. Hon föredrog att bekymra sig om sina vänner utanför och visade ständigt prov på en imponerande uthållighet.

Istället valde hon t.ex. att ingående beskriva de plågade bufflarna på fängelsegården. Den smärta hon förmedlar är så mycket starkare eftersom hon aldrig talar om den som sin egen. Med den sorg hon ser i det plågade djurets ögon kan inte ha legat långt från hennes egen. Den längtan efter grönt gräs och frihet som hon beskriver som bufflarnas måste ha funnits där också hos henne.

Genom Rosa Luxemburgs egna brev får vi också veta hur förvirrad hon kände sig inför praktiska ting som att planera resor, hålla reda på biljett och bagage och sig själv. Och hur svårt det kunde vara för hennes manliga "kamrater" att acceptera henne innan de upptäckt hennes "svagare" sidor. Det berättar hon, mycket roat om, i ett brev till Hans Diefenbach. Den man som stod henne närmast och som dog vid fronten under Rosas sista fängelseår.

P.A. ◇

Ur: "Fängelsebrev" från R L tidens förlag.
Övers T. Nerman.

Till Karl och Luise Kautsky

Warschau, av innehållet att döma april 1906

Mina käraste!

Här är villkoren ojämförligt bättre, liknande dem i Zwickau: lugn och ordning, ensamhet; mat får jag mer än jag behöver, promenad också varje dag. Men huvudsaken är: livlig förbindelse med människovärlden, så att jag har ständig kännning med vännerna och – kan skriva! Hur målet står har jag ingen aning om, mina vänner hoppas snart se mig hos er. – Det är mig mycket pinsamt, att mina anförvanter har gjort ett sådant casus av mitt fall och t o m släpat det inför våra patres conscripti; jag skulle ha undanbett mig det. Men en "sittande" människa blir tyvärr genast gjord omyndig inte bara av överheten utan också av de egna vännerna och behandlad utan varje hänsyn till sina böjelser. Jag ber dig i varje fall enträget, käraste Karolus, att man eventuellt inte vänder sig till Bülow, i intet fall ville jag ha honom att tacka för något alls, ty då kunde jag ju sedan inte längre tala fritt som sig bör om honom och regeringen.

Min kära Martchen!

Wronke april 1917

Bara tålmod måste vi alla ha. I den stilla, dödliga period som var före krigsutbrottet var otålighet den högsta dygd, tyvärr alltför sällan utövad. I dag måste vi ha tålmod med historien – jag menar inte overksamhet, bekvämt, fatalistiskt tålmod, jag menar ett sådant som inte sviker vid högsta uppbåd av handlingskraften, om den tills vidare tycks bita i gränit, och inte glömmar att historiens duktiga mullvad rastlöst dag och natt gräver historia, tills den har grävt sig fram i ljuset.

Till Hans Diefenbach

Wronke 23.6.1917

Ni såg väl på Köpenhamns-kongressen Camille Huysmans, den stora pojken med de mörka lockarna och det typiska flamländska utseendet? Han är ju nu huvuddirig-

genten på Stockholms-konferensen. I tio år tillhörde vi bägge Internationella byrån och i tio år hatade vi varandra, i mån mitt "duvohjärta" överhuvud är i stånd till en sådan känsla. Varför – är svårt att säga. Jag tror, att han kan inte tåla politiskt verksamma kvinnor, och hans impertinenta ansikte tog väl på mina nerver. Det föll sig nu så vid det sista sammanträdet i Brüssel, som ägde rum i slutet av juli 1914 inför det förestående kriget, att vi mot slutet var tillsammans några timmar. Jag satt – det var i en elegant restaurang – alldeles invid en buktad gladiolus, som stod på bordet och i vars anblick jag helt fördjupade mig utan att delta i det politiska samtalet. Då blev det tal om min avresa, varvid kom i dagen min hjälplöshet i "jordiska ting", mitt eviga behov av en förmyndare, som ordnar biljetten åt mig, placerar mig i det rätta tåget, samlar ihop mina bortkomna handväskor – kort sagt hela min blamabla svaghet som redan har berett er så många glada ögonblick. Huysmans iakttog mig tigande hela tiden, och det tioåriga hatet förvandlade sig på en timme till glödande vänskap. Det var skrattretande. Han hade äntligen sett mig svag och var i sitt esse. Nu tog han genast mitt öde i sin hand, släpade mig tillsammans med Anseele, den förtjusande lille vallo-nen, till sig på en supé, skaffade mig en liten katt, spelade och sjöng Mozart och Schubert för mig.

Till Hans Diefenbach

Wronke 6.7.1917

Hänschen, sover ni? Jag kommer med ett långt grässtrå för att kittla er på örat. Jag behöver sällskap, jag är ledsen, jag vill bikta. De här dagarna har jag varit elak och därför olycklig och därför sjuk. Eller var ordningsföljden omvänd: Jag var sjuk och därför olycklig och därför elak – jag vet inte längre. Nu är jag åter snäll och lovar att aldrig aldrig mer lyssna till djävlarne i mitt inre. Kan ni misstycka, att jag ofta är olycklig, då jag alltid måste se och höra allt som för mig betyder liv och lycka endast ur fjärran? Men ja, gråla ni bara på mig, jag svär att jag kommer från och med nu att vara själva tålmodet och saktmodet och tacksamheten. Herregud, har jag inte skäl nog att vara tacksam och glad, när solen lyser så för mig och fåglarna sjunger den urgamlå sången, vars mening jag så väl har fattat?

odaterad

Ack, Sonitsjka, jag har här upplevt en svår smärta. På gården där jag promenerar kommer ofta vagnar från militären fullpackade med säckar eller gamla soldatrockor och skjortor, ofta med blodfläckar . . . de lossas här, delas ut på cellerna, lappas, lastas sedan åter och avlämnas till militären. För lite sen kom en sådan där vagn förspänd med bufflar i stället för hästar. Jag såg djuren för första gången på nära håll. De är kraftigare och bredare byggda än våra nötkreatur, med platta huvuden och platt bakåtböjda horn, skallarna liknar alltså våra får, helt svarta, med stora milda ögon. De härstammar från Rumänien, är krigsbyte . . . Soldaterna, som kör vagnen, berättar, att det var mycket besvärligt att fånga in dessa vilda djur och än svårare att använda dem till dragtjänst, då de var vana vid friheten. De piskades fruktansvärt tills det för dem gällde "vae victis" . . . Det ska finnas bortåt hundra av djuren enbart i Breslau; därtill får de, vana som de var vid det yppiga rumänska betet, eländigt och magert foder. De utnyttjas skoningslöst till att släpa alla möjliga lastvagnar och dukar därigenom snart under. – För några dagar sedan kom alltså en vagn med säckar och körde in här, lasten var så högt upptornad, att bufflarna inte kunde komma över tröskeln vid inkörporten. Den åtföljande soldaten, en brutal karl, började piska på djuren med tjockändan av piskskaftet, så att den kvinnliga uppsiktshavaren upprörd undrade, om han då inte hade något medlidande med djuren! "Med oss människor har heller ingen medlidande" svarade han med ett elakt leende och piskade på ännu kraftigare . . . Djuren tog till sist i och kom över hindret, men ett blödde . . . Sonitsjka, buffelhuden är så tjock och seg, att den har blivit ett ordspråk, och den var söndersliten. Djuren stod sedan vid avlastningen alldeles stilla, utmattade, och ett – det som blödde – såg då framför sig med ett uttryck i det svarta ansiktet och de milda svarta ögonen som ett förgråtet barn. Det var precis uttrycket hos ett barn, som har blivit hårt straffat och inte vet varför, av vad anledning, inte vet hur det ska undgå kvalet och det råa våldet . . . Jag stod framför det och djuret såg på mig, tårarna rann på mig – det var dess tårar, man kan inte känna smärtsammare pina än jag i min vanmakt för detta stilla lidande. Hur långt borta, hur ouppnåeligt förlorade Rumäniens fria, saftiga, gröna beten! Hur annorlunda lyste inte där solen, blåste vinden, hur annorlunda var inte fåglarnas vackra läten eller herdarnas melodiska rop! Och

här – denna främmande ruskiga stad, det kvava stallet, det äckliga, möjliga höet, blandat med rutten halm och – slagen, blodet som rinner ur det färska såret . . . O, min stackars buffel, min stackars älskade broder, vi står här båda så vanmäktiga och slöa och är bara ett i smärta, i vanmakt, i längtan.

Till Marta Rosenbaum

Breslau februari 1918

Ni skriver alltför elegiskt till mig. Trots allt bör man inte vara hopplös. *Skratta* åt hela eländet: det är ju så stort, att historien redan själv måste resa sig och röja undan det. Och det *kommer* den att göra, oroa er inte för det! Endast historien vet alltid råd för sina egna bekymmer och den har redan sprängt i luften mången dynghöj som stod i vägen för den. Den kommer också nu att föra det. Ju hopplösare det ser ut, desto grundligare kommer då rensningen att bli. – Alltså trots allt gott mod och håll huvudet uppe!

I ett brev till sina vänner Adolf och Marie Geck, vilkas son hade stupat vid fronten några dagar före vapenstilleståndet, skrev hon den 18.11.1918:

Vi står alla under det blinda ödet, mig tröstar endast den förfärliga tanken, att kanske dock också jag snart kommer att befordras till andra sidan – kanske genom en kula från kontrarevolutionen, som lurar på alla håll. Men så länge jag lever förblir jag förbunden med er i varmaste, trognaste, innerligaste kärlek och vill med er dela varje lidande, varje smärta."

I hennes brev instämde hennes kamrat i Spartakus' ledning Karl Liebknecht.

Den 15 januari 1919 – tre månader efter det att Rosa släppts ur fängelset – mördas både hon och Karl Liebknecht av tyska militärer. Hennes kropp kastades i en kanal och återfanns först fyra månader senare.

Recensioner

ORIANA FALLACI

Brev till ett barn som aldrig föddes

ALBA

Om det svåra ansvaret för livet

Måste man offra sitt eget liv för en annans liv? I hur hög grad? Har man rätt att offra en annans liv, fostrets, för sitt eget livs skull?

Sådana frågor ställer Oriana Fallaci i sin bok *Brev till ett barn som aldrig föddes*.

Svaret hon ger är mångsidigt, det finns så många svar, det finns så många sanningar. Det enda slutliga svaret är det som kvinnan själv kommer fram till. Den skuld hon känner, eftersom hon då tvingas bryta mot de andra sanna svaren, kan bara lösas genom förlåtelse och försoning mellan henne själv och det andra, ofödda, livet.

Boken är en enda lång monolog, kvinnan som talar till sitt barn, men den blir aldrig långrandig. Trots att den handlar om filosofiska frågor: om livet är värt att leva, och om vem som ska ta ansvar för livet, så är de intimt förknippade med den yttre handling som kommer fram genom monologen. Den är faktiskt spännande. "Hur det går" vet vi ju redan genom titeln – barnet föds aldrig. Men hur kommer det sig?

När kvinnan i bokens början först vet att hon är med barn står hon i en svår konflikt. Ska hon föda barnet eller inte?

Oriana Fallaci: Brev till ett barn som aldrig föddes.

Alba 1982

Pris: 72:–

"Tänk om du inte vill födas? Tänk om du en dag förebrår mig det och skriker: Vem bad dig att sätta mig till världen, varför satte du mig till världen? Varför?"

Hon kommer fram till att hon själv inte behöver barnet men att hon vill föda det. "Men jag tänker i alla fall bära dig, vare sig du vill eller ej. Jag tänker i alla fall utsätta dig för det övermod som även jag utsattes för och mina föräldrar, mina föräldrars föräldrar och deras föräldrar i sin tur bakåt i tiden ända till den första mänskliga varelsen född av mänsklig varelse, vare sig den ville eller ej."

Bokens klimax är en rättgång, som hon upplever i drömmen. Alla människorna i hennes omgivning måste avge sin dom. Är kvinnan skyldig eller inte skyldig till att barnet aldrig föddes?

Själv sitter kvinnan fångslad i en bur, hon kan inte komma undan domen. De båda läkarna, barnets far, väninnan, föräldrarna, chefen sitter som jurymän i bänkarna utanför.

"Min erfarenhet gör att jag känner igen en barnamörderska

även om hon är maskerad och det var en mask hon hade för ansiktet när hon sa att hon ville ha barnet. Det var en lögn avsedd för henne själv mer än för andra," säger den ene läkaren, bland annat. Hans dom är hård: skyldig!

"Problemet består inte i att låta ett stort antal individer födas utan i att göra tillvaron mindre olycklig för dem som redan är födda," säger den andra läkaren. "Inte skyldig" är hennes dom.

I tur och ordning avger de andra sina domar, och motiverar dem. Men deras vittnesmål visar sig värdelösa. Det vinnas bara ett vittne som kan förklara hur det hela har gått till. Barnet. Barnet, som inte kan . . .

Men barnet kan. Hon hör hans röst. Hon söker efter honom med blicken. Men finner honom inte. Hans finns ju inte. Ändå kan han anklaga henne för att inte ha låtit honom leva. Först när kvinnan själv förstår "hur djupt rotat och obotligt det onda var" som hon åsamkat honom, först när hon inser sin stora skuld och är beredd att följa sin son till ingestans, först då kommer försoningen.

"Men jag förlåter dig, mamma. Gråt inte. Jag kommer att födas igen."

Elisabeth Enger

COLETTE DOWLING
**ASKUNGE
 KOMPLEXET**

KVINNORS HEMIGA RÄDSLA
 FÖR ÖBERÖENDE

Vad gör skulden annat än passiviserar?

Från bestsellerlistorna i USA har Bonniers hämtat en bok av Colette Dowling med den svenska titeln Askungekomplexet. Boken beskriver en mängd kvinnor, övre medelklass, välutbildade, prestationsfixerade och missnöjda med sina liv.

Colette Dowling tillhör själv denna grupp. Hon har utifrån sig själv skrivit artiklar om detta, intervjuat kvinnor, läst och studerat psykologiska teorier och gjort en analys där hon kommit fram till att det vi kvinnor innerst inne vill, är att bli omhändertagna av stora starka karlar.

Med utgångspunkten att kvinnor inte har lika stor andel karriärjobb, akademiska examina och maktpositioner som männen, kommer författaren fram till att felet är kvinnornas eget. Vår rädsla för ansvar, för frihet och vad vi ska göra med denna frihet gör, enligt Dowling, att vi släpper allt och hellre står hemma och stryker och sköter barnen, medan männen sysslar med genetisk teknologi.

Vilka ideal hyllar då Dowling?

Jo, att vi som spädbarn lär

Colette Dowling: *Askungekomplexet*

Bonniers 1982

Pris: ca 80 kr

oss att bli emotionellt självförsörjande, att vi presterar examina, presterar karriärer, presterar... ja, allt. Att vi i allt eftersträvar att bli som männen, männen som av Dowling upphöjs till ofelbara gudar.

Colette Dowling: "Flickebarn lär sig att hjälpen kommer snabbt om man skriker efter den, och *mödrar* med spädbarnsdöttrar lär sig att gråten upphör om de springer dit och tröstar. Precis motsatt lektion förstärks när en liknande växelverkan äger rum mellan mor och son. Eftersom spädbarnspojkar anses vara starkare, snubblar inte mamman över dammsugaren och springer och tröstar sin son. Följaktligen förstärks inte hans tro att "hjälp kommer rusande om jag skriker efter den". Det finns tillfällen då han måste söka sin egen tröst. Ibland, upptäcker han, *fungerar* detta för honom. Han kan trösta sig själv. Lite i taget lär han sig att göra det-

ta mer regelbundet. *Lite i taget lär han sig att bli emotionellt självförsörjande.*"

Hemarbete framställs av Dowling som lättjefullt, ansvarslost, något som man helst ska överlåta till hemhjälpn – men inte ett ord om hur hemhjälpn ska göra karriär.

Jean Auel, författare till "Grottbjörnens folk", är enligt Dowling "ett verkligt inspirerande exempel på en kvinna som är fri att lyckas" och hon presenterar Jean Auel så här:

"Jean gifte sig när hon var aderton år. Vid tjugofem års ålder hade hon fem barn. Hon bar ansvaret för hushållet och arbetade samtidigt som stansoperatris på en Tektronix-anläggning nära hemmet i Portland, Oregon. Hon gick dessutom på kvällskurser och tog sedermera en licentiatexamen i företagsekonomi. (Hon tog aldrig någon fil. kand.) Med sin examen i hand lyckades hon bli befördrad till kreditchef på Tektronix med ansvar för åtta miljoner dollar i omsättning. Sedan, några månader efter sin fyrtioårsdag, slutade hon arbeta. Hon hade be-

forts. från föregående sida

stämt sig för att skriva en roman.

Projektet började med en idé hon fick sent en natt till en berättelse om en ung Cro-Magnon-flicka som finner att hon lever i ett mer primitivt samhälle med Neandertalmänniskor. Jean Auel läste mer än femtio böcker, för att studera primitiva folks livsföring. Sedan skrev hon ut första utkastet på maskin – 450 000 ord. Därvid lärde hon sig en sak: hon visste inte tillräckligt om hur man skriver en roman. Typiskt nog för henne övergick hon till att lära sig det. Först läste hon sin dotters läroböcker från universitetet om konsten att skriva skönlitteratur. Hon skrev och skrev om. Sedan,

efter att ha fått manuset refuserat av några förlag, skrev hon till en litterär agent i New York, som hon träffat på en författardag i Portland. Åtta veckor senare undertecknade hon ett kontrakt värt 130 000 dollar för sin bok.”

Är denna prestationsinriktade berättelse en bra förebild för oss?

I boken finns inte ett ord om delat ansvar för barn och familj, om att säkert många män inte heller får använda sina kreativa och intellektuella resurser, om att säkert också män både vill och skulle bli mänskligare av att fly från ansvar ibland – vi skulle ju kunna dela på det . . ., inte ett ord om de ändrade samhällsförhållanden vi skulle

behöva.

Problemet att många kvinnor inte använder sig av sina kreativa och intellektuella resurser på grund av rädsla, det instämmer jag i. (Jag tycker till exempel själv att det har varit svårt och ansvarsfullt att skriva denna min första recension. Jag har många gånger under läsningen känt rädsla och helst velat smita från det. Istället har jag kunnat prata med vänner om det, och så vågat och kunnat fortsätta.)

Men inte har Dowling lösningen, eller ens en användbar analys för att närma sig lösningen. Att kvinnor igen skulle ta på sig skuld, vad gör det annat än passiviserar?

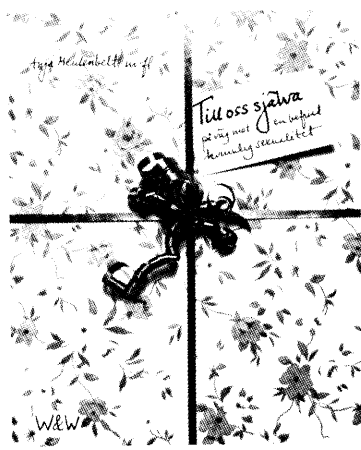
Kerstin Juneberg

Två generationer om kvinnlig sexualitet

Helena, 17 år:

Det här är en bok som tar upp mycket av det som inte finns omskrivet någon annanstans. Både om rent praktiska saker, men även om känslomässiga upplevelser man kan ha som tjej/kvinna.

Personligen känner jag mig redan tillräckligt befriad, även om jag inte ”når upp” till författarens ideal. Men för de tjejer/kvin-

Anja Meulenbelt: *Till oss själva. På väg mot en befriad kvinnlig sexualitet.*

Wahlström & Widstrand 1982

Pris: ca 82 kr

nor som är förtryckta eller hämmade, och som vill göra något åt sin situation, kan säkert boken hjälpa dem på väg.

Och för alla kvinnor kan den vara bra att ha som en slags uppslagsbok, för att läsa lite om något som bekymrar en, eller se vad

andra kvinnor tycker i en speciell fråga.

Tyvärr når den inte ut till de kvinnor som verkligen skulle behöva hjälp. Men så är det väl med det mesta inom kvinnokampen. De mest förtryckta kvinnorna inser inte ens att de är det.

I förordet skriver författarinnan just det, att boken är till för

"mellankvinnan", som vill förbättra sitt sexliv. Därför tycker jag att bilderna är lite felvalda. Fotografierna visar tjejer på kvinnoläger o dyl, *extrem*-frigjorda, som kanske kan verka lite avskräckande. De kunde valt bilder på helt vanliga tjejer, kanske inte så befriade, men på väg. Det är inte självklart att alla kvinnor borde ha som mål, att bli som dessa.

Författarinnan har som utgångspunkt att kvinnan har sin sexualitet, och det kan innebära självtillfredsställelse, sex med kvinnor – eller med män. Inte, som de flesta utgår ifrån, att kvinnan är till för mannen. Det är bra, det har nog inte alla tjejer insett.

Killar och män borde också ta sig en titt i boken, och de borde vara nyfikna. Det skulle jag vara, om en liknande bok kom ut, fast om mäns sexualitet. Ja, böcker om mäns syn på sex finns det ju gott om, men de visar alltid att männen mår så otroligt bra, och det är aldrig några bekymmer. De måste nog förstå själva först att allt inte är som det ska för dem heller. Annars får vi väl visa dem.

Det är bra om det kommer flera böcker i samma syfte, men med andra synpunkter på problemen.

Eva Ekelöf:

Anja Meulenbelt känns som en vän efter "Skammen förbi". Med förväntningar sätter jag mig tillrätta för att läsa hennes nya bok "Till oss själva. På väg mot en befriad kvinnlig sexualitet".

Detta måste hon ju kunna mycket om, som kvinna med många erfarenheter, som feminist, som ensam mor. "Skammen förbi" är en av de bästa "livsberättelser" jag läst. Den var ärlig, uppriktig, sann. Den nya boken då, ska hon lyckas med den?

Tonen känner jag igen med-

detsamma. Den är personlig och lågmäld, det är någon jag kan lita på som skriver. Men det här är en faktabok som handlar om kvinnors kroppar, sexualitet, om porr, om samhället som omger oss och också, indirekt, om män.

Boken är illustrerad med foton av kvinnor, på kvinnor, de flesta nakna. Det handlar ju om våra kroppar. Tre intervjuer med kvinnor, som lever i olika slags förhållanden, finns med mellan kapitlen, med rubriker som t ex "Din egen bästa vän", "Den vita fläcken på kartan över vår kropp", "Den stora lögnen om den 'sexuella revolutionen'".

Ibland kan man tycka att vi har fått nog av böcker om sexualitet, t ex. Hite-rapporten, som sedan följdes av en svensk liknande rapport. Men om de böckerna var mera tekniska sätter Anja här in sexualiteten i ett större sammanhang.

Hon vill påvisa att samhället som omger oss sätter sin prägel också på våra sexuella förhållanden. Hon vill hjälpa oss att förstå oss själva och våra reaktioner, att komma överens med våra kroppar, att sköta om oss och ta väl vara på oss. Sexualitet är inte bara hetero- eller homosexuella förhållanden, utan också förhållandet vi har till oss själva.

Ett avsnitt i boken handlar om att "göra en orgasm". Hon menar att orgasmen "får" man inte som gåva utan är något man själv måste arbeta sig fram till. Att älska med sig själv är också en sexuell upplevelse som kan vara nog så njutbar.

"Rätten till ingen sex alls" handlar om att "kunna säga nej / ... / en förutsättning för oss att kunna säga ja".

"Det är tydligt att vi inte kan göra sexualiteten friare än vad vi själva är i resten av vår tillvaro. Vi måste kunna känna oss friare i vårt uppförande, mindre rädda för att uppfattas som otrevliga eller okvinnliga".

"Eftersom sexuella upplevelser mellan män och kvinnor hänger ihop med maktförhållanden kommer sexualiteten inte att förändras så lätt om inte maktförhållandena förändras. Om män och kvinnor inte är jämlika utanför hemmet är det också svårt att ha ett förhållande på jämlik bas inom hemmet. För att närma oss jämlikhet måste vi ha lika stora chanser till arbete och få lika mycket betalt plus att hushållsarbetet måste fördelas. Det kan bara ske om det också kommer bättre arrangemang för att kunna dela ansvaret för barnen. För att lyckas med det är det mycket som måste förändras. Hur som helst, det sker inte på en dag, men ett sätt att känna sig självständigare är att verkligen arbeta för det".

Boken utgår naturligtvis från holländska förhållanden. Holland skiljer sej i viss mån från Sverige. I Holland arbetar t ex bara 26 procent av kvinnorna utanför hemmet. Det finns praktiskt taget inga daghem i Holland. Att en kvinna som har små barn jobbar, är mycket mycket ovanligt.

Man tycker där, att alla som arbetar heltid har behov av någon som tar hand om dem, lagar mat, tvättar kläder. Det är påfrestande att sörja för sådana saker själv. Deltidsarbeten finns i liten utsträckning. Lite grand skiner detta igenom boken.

Men i Holland finns det också en större tolerans mot udda människor. Man är individualister, här är vi kanske mera likriktade. Därför har kvinnorörelsen tagit sej andra former där, fastän våra mål är lika. Det finns mer lekfullhet, skratt, skämt, mindre allvar än hos oss. Vi skulle behöva lite av den friheten.

Jag tycker mycket om Anjas bok, den är innerlig, och fylld av värme. Men det mesta som stod i den visste jag nog redan. Å andra sidan är jag ju nu medelålders

och medelklok och har varit med om en del, tagit reda på en del, upplevt en del. Jag tror att någon yngre än jag skulle ha mera glädje av den.

Till min dotter, om jag hade någon, på hennes 14-års dag!

Hade jag haft boken tidigare hade det inte tagit så lång tid att bli så medelklok som jag är idag.

Förlaget har lagt ner arbete för att anpassa boken till svenska förhållanden. I texten om t ex abort och preventivmedelsråd-

givning finns insprängt information om svensk lagstiftning och praxis när den skiljer sej från den holländska. Längst bak i boken finns en litteraturlista som också tar upp svenska böcker och en lista med kvinnoorganisationer, kvinnohus och bokcafeer i Sverige.

Boken avslutas med discussionsfrågor för en studiecirkel runt boken. Jag tror att den fungerar utmärkt som studiecirkelbok. Det kan ibland vara svårt

att spontant prata om sexualitet, som ändå är så viktig för oss. Och innerst inne undrar vi ju vad andra har för erfarenheter och om man själv är riktigt "normal".

En sådan studiecirkel kan nog också fungera medvetandehöjande, när sambanden blottas. "Nej, nu får det banne mej vara nog" – känslan torde infinna sej hos dem som ännu inte övertygats.

Boken är fint översatt av Solveig Sundberg.

Ljusblå optimism om familjens möjligheter

Den första av de många böcker om incest – sexuella övergrepp mot barn, som har utgivits i USA de senaste åren, har nu kommit ut på svenska. Vi får hoppas att det blir fler för den här boken är långt ifrån den bästa. Den heter på svenska "Incest – det okända brottet" av Blair och Rita Justice och har översatts av Mia Berner.

Paret Justice har gedigen erfarenhet av att behandla familjer där sexuella övergrepp förekommer. De vet mycket om livsmönstren i sådana familjer, om barnens, mödrarnas och fädernas situation och beteenden. Om detta förmedlar de värdefulla kunskaper. Vi får t ex veta vilka signaler det är viktigt att ge akt på för att man ska misstänka att ett litet

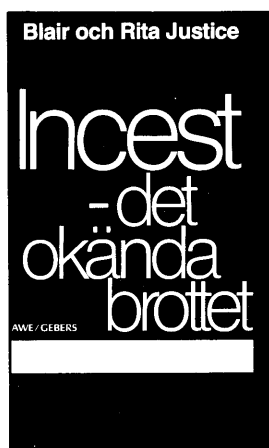
Blair och Rita Justice: Incest – det okända brottet.
AWE/Gebers
Pris ca 75 kr

barn är utsatt för incest: t ex sängvätning, skräck, fobier, påtagligt tvångsmässigt beteende, inlärningssvårigheter, uttalade sexuella lekar. Fysiska tecken kan vara irritationer i könsorganen, blödningar, flytningar, ibland också magont och t o m könsjukdomar.

De går också igenom olika typer av män, som är benägna att begå sexuella övergrepp i familjen och indelar dem i fyra grupper. Den första har en symbiotisk personlighet, den andra är de psykopatiska personligheterna, den tredje de pedofila och slutli-

gen den fjärde, som "ägnar sig åt incest därför att det ingår i den kultur de lever i eller därför att de är rent psykotiska". Denna kategorisering verkar något förenkla men redogörelsen innehåller många intressanta och värdefulla iakttagelser.

Det är i den typen av redogörelser som boken har sin styrka. I övrigt är den oklar och perspektivlös. Paret Justice hyser en minst sagt ljusblå optimism när det gäller att lappa ihop familjer där fäderna har begått sexuella övergrepp mot barn och de reflekterar inte över om det överhuvudtaget är ett mål att sträva efter i behandlingen. Det framgår inte hur stor återfallsprocent de har kunnat konstatera eller om de alls har brytt sig om att försö-

ka ta reda på den. Av deras förvånansvärt aningslösa syn på familjen, helt utan insikt om förtryckar- och underkastelsemönster bestämda av mans- och kvinnoroller, följer naturligtvis också synen på modern som den huvudansvariga för allt som går snett i familjen. De ser henne utifrån, med faderns ögon. Inte nå-

gonstans i boken uttalas någon fundering över att det måste kännas svårt, ja närmast omöjligt för en kvinna att fortsätta sitt samliv med en man som brutit så svårt mot den grundläggande tilliten i intima relationer mellan människor.

Denna perspektivlöshet går helt i linje med samhällets rådande

de värderingar och suddar ut bl a frågan om faderns ansvar för sina egna handlingar, vilket bara är ägnat att stärka fördomarna hos socialarbetare och andra som nu ivrigt söker kunskaper för att kunna behandla incest.

Britta Ring

En nyckel till den afrikanska kulturen

Romaner om den afrikanska kontinenten, skrivna av afrikaner, är vi inte bortskämda med här i Sverige. Än mindre ett afrikanskt tegelstensepos, som vidarebefodrar doften av damm från Kenyas torrperioder och som får svettpälorna att rinna utför tinningarna när du läser. Men "En blomma av blod" av Ngugi wa Thiongo är just en sådan ljuspunkt i tillvaron för dem som, liksom jag, njuter av litterära tegelstenar om historiska epoker.

Ngugi wa Thiongo skriver på engelska. Han har därför kunnat nå ut i vår del av världen och här gjort sig känd som en av Afrikas främsta författare. Hans budskap är så starkt att Kenyas styrande svarta medlöpare periodvis sett honom bakom lås och bom.

"En blomma av blod" berättar bland annat om dessa svarta nya herrar. De som gjort det självständiga Kenya till en ny lydstat, denna gång under det vita västerlandets kommersiella lagar.

Berättelsen om det moderna Kenyas framväxt är uppbyggd kring de fyra huvudpersonerna Muniras, Wanjans, Abdullas och Karegas liv. Ngugi wa Thiongo har bundit samman en tät väv, där deras liv är nära förbundna

Ngugi wa Thiongo: En blomma av blod

Cavefors 1981

Pris: ca 145 kr

med landets utveckling. Varje händelse får konsekvenser för de inblandade.

Här känns det mest motiverat att berätta om den prostituerade barnflickan Wanjans. En verklig hjältinna på många sätt, men som i sin besvikelse och sin vanmakt över sin egen och sitt folks situation inte finner någon annan lösning än att sälja sin kropp. Hennes och mitt liv har knappast några beröringspunkter, men sällan tidigare har jag känt så stark sympati för en kvinnlig romanfigur. En manlig författare, som gör ett så varmt och medkännande kvinnoporträtt, ger mig en känsla av att han äger en sann kärlek till sitt folk.

Wanjans får i boken representera vad det "nya" Kenya gjort för landets kvinnor. När jorden ute i byarna köpts upp av ett fåtal rika svarta kenyaner, tvingas både män och kvinnor till städerna och de större orterna. Barerna ligger tätt och prostitution är det

enda möjliga levebrödet för många unga flickor.

Så ock för Wanjans, vars liv ändå periodvis känslomässigt vävs samman med skolläraren Muniras, f d gerillakämpen Abdullas och den blivande fackföreningsmannen Karegas liv. Men hon lyckas ändå inte fly undan sitt liv som prostituerad. De svarta medlöparnas Kenya är fortfarande långt starkare än den vision Wanjans och hennes vänner har om ett nytt rättvist hemland.

"En blomma av blod" är periodvis en mycket svart roman. Men genom sina varma och inträngande personskildringar ger den ändå läsaren en insikt om ett helt folks förhoppningar om ett bättre liv. Förhoppningar som är intimt förknippade med hela den dagliga kampen för överlevnaden. Och därför lever de vidare trots nederlagen.

"En blomma av blod" ger oss också en nyckel till den afrikanska kulturen och historien. En kultur som det "nya" Kenya nu förpassar till turistreservat, och som istället ersätts med en glupsk konsumtionskultur av västerländsk modell.

Karine Mannerfelt

Foto: Cecilia Borggård

Incest - maktmissbruk snarare än sexualitet

□ Äganderättskrav och kompensation för rädsla och maktlöshet är de yttersta faktorer som ligger bakom mäns sexuella övergrepp mot sina barn. Män som i övrigt inte tycks visa upp några gemensamma drag. "Konservativa, moraliska, återhållsamma och religiöst fromma" var några beteckningar som den här gruppen av våldtäktsmän fick vid en undersökning av deras beteende, på ett fängelse i USA.

Susan Brownmiller skriver i sin bok "Våldtäkt" (sv. övers. Pan/Norstedts 1977): "Är män som våldtar sina döttrar en sorts lägre stående art av brutala odjur? Gebhards grupp från the Institute of Sex Research fann trots alla sina undersökningar *ingenting alls* som var

specifikt hos fäder som våldtog sina döttrar då dessa jämfördes med vanliga våldtäktsmän och den övriga fängelsepopulationen. Som grupp föreföll de i själva verket 'konservativa, moraliska, återhållsamma och religiöst fromma', för att nämna ett par av deras gedigna egenskaper, så som dessa definierades av Gebhards forskare...

"Fadersvåldtäkt"

"Den oheliga tystnad som insveper sexuella övergrepp mot barn inom familjen och förhindrar en realistisk uppskattning av dessas verkliga förekomst och betydelse är rotad i samma patriarkaliska filosofi om sexuell privatghetto som skapat och bestämt de historiska manliga attityderna till våldtäkt. Ty om kvinnan var mannens ursprungliga kroppsliga egendom, så var och är barnen helt och hållet ägda tillbehör. I Hammurabis lag blev en man som 'kände' sin dotter endast bannlyst från staden, medan en man som stal mödomen hos en annan mans dotter lagenligt kunde dödas. Incest – en felaktig term som antyder ömsesidighet, jag föredrar den öppet deskriptiva termen fadersvåldtäkt – har knappast varit det allmänna och kompromisslösa tabu som psykologer och antropologer önskar att vi ska tro; eller snarare, tabuet mot fadersvåldtäkt undanträngs av ett starkare, möjligen äldre tabu – det skall inte finnas någon inblandning utifrån i faderregelns absoluta diktatur."

Jag återger det här citatet för att det ganska kortfattat säger det mesta om vad sexuella övergrepp mot barn i familjen egentligen handlar om. Som i så många andra fall, t ex våldtäkt mot kvinnor, utnyttjas här sexualiteten som ett förtrycka-

rinstrument. Det handlar egentligen om maktutövning, maktmissbruk snarare än om sexualitet.

Det är inte bara män som begår sexuella övergrepp mot barn. Även kvinnor gör det – t ex gentemot söner. Det är inte mindre skadligt för barnet men mycket mera sällsynt. Och även när det är kvinnor handlar det om att skaffa sig makt, kompensera egen maktlöshet.

"Hon var så förförisk"

Men eftersom vi lever i ett samhälle där det patriarkaliska förtrycket är upphöjt till norm, inom vissa officiella gränser, som inofficiellt mycket ofta överskrids, så är det ingen tillfällighet att män oftare förgår sig sexuellt mot sina barn än kvinnor gör. Statistik från USA talar om att det kan röra sig om hela 97 procent, där fadern eller en fadersfigur är förövare, medan mödrar begår sexuella övergrepp i bara tre procent av fallen. Men siffrorna är fortfarande mycket osäkra. Det har också visat sig att sexuella övergrepp mot barn i familjen är mycket vanligare än man trott, troligen vanligare än barnmisshandel.

Precis som när det handlar om våld mot kvinnor är det äganderättskrav och kompensation för rädsla och maktlöshet, som ytterst ligger bakom mäns sexuella övergrepp mot sina barn. Och precis som när det gäller våld mot kvinnor skyller också männen ifrån sig och låter mödrar och barn få skulden: "jag rådde inte för det", "barnet var så förföriskt", "hustrun vägrade mig samlag" eller "jag skulle lära min dotter hur det går till", "det angår ingen vad jag gör med mina egna barn".

Som Susan Brownmiller

nämner i citatet ovan är det inte lätt att upptäcka något särskilt hos en far som begår sexuella övergrepp. Lika ofta som sådana fäder är socialt utslagna eller kriminella kan de vara respekterade män på statusmättade poster i samhället. De ger oftast inte intryck av att vara hårda eller hänsynslösa – tvärtom kan de verka mycket trevliga, mjuka, ja rentav lite inställsamma.

Man bör se upp med denna yttre "trevlighet". Inåt, i familjen visar de mycket ofta upp ett helt annat ansikte – hotfullt, krävande, maktfullkomligt. Det är vanligt att familjer där sexuella övergrepp förekommer lever ganska isolerat och sluter sig kring sin mörka hemlighet. Alla är rädda för vad som kan hända om den avslöjas.

Rädsla och sorg

Offer för sexuella övergrepp kan barn bli i alla åldrar – redan från det att de är mycket små. Det kan börja med sexuella beröringar och onani inför barnet när det badas, kläs av och på eller läggs att sova, kanske "i pappas säng". Ofta använder fadern fingrarna så att barnet känner smärta, men det kan också uppfatta beröringen som behaglig, åtminstone till en början. När flickan närmar sig tonåren utvecklas förhållandet gärna till samlag. Det är vanligt att förhållanden av det här slaget pågår länge, under årtal.

Ett barn som råkar ut för sexuella övergrepp skadas svårt känslomässigt, även om det inte får fysiska men. Offren är oftast flickor, men ibland också pojkar, särskilt om det handlar om små barn. Det verkligt svåra för barnet är att fadern utnyttjar sin makt för att ta ifrån barnet dess integritet, missbrukar barnets behov av och läng-

forts. från föregående sida

tan efter sensuell närhet, ömhet och förtroende till att rent egoistiskt tillfredsställa sina egna behov.

Barnet lär sig att det måste betala med sexualitet för att få kärlek från sin far och från män överhuvudtaget. Det kan inte försvara sig och hamnar i ett känslol kaos av rädsla, hat, besvikelse och sorg. De känner också skuld och skam, eftersom känslorna för pappan är så blandade och deras längtan efter närhet till pappan så kluvna. Skuld känslan ökar också på grund av att fadern alltid förbjuder barnet att berätta om det för någon enda människa och hotar med att barnet då kommer att straffas t ex med att tas hemifrån, eller också genom att pappan kan hamna i fängelse.

”Pappas flicka”

De kluvna, starka och plågsamma känslorna gör att barnet blir sjukligt fixerat vid sin far, vilket fadern aningslöst kan uppfatta som kärlek: ”hon är minsann pappas flicka”. Det missuppfattas också förvånansvärt ofta av människor som borde veta bättre – t ex socialarbetare och barnpsykologer.

Även om fadern har skrämt barnet för att berätta om vad som pågår för någon enda människa, även för modern, så försöker det nästan alltid få henne att förstå vad pappan håller på med. Barnet hoppas att mamman ska säga ifrån och sätta stopp för pappan – det söker skydd hos henne genom att berätta mer eller mindre tydligt. Men mamman orkar eller vågar långt ifrån alltid göra något. Ofta förtränger hon alla signaler och försöker låtsas som om ingenting har hänt. Hon kan till och med fly från hela situationen genom att själv

hålla sig borta och lämna pappan ensam med dottern. Ibland reagerar hon med svartsjuka mot dottern och ger henne hela skulden. Det är inte heller ovanligt att dottern i sådana här familjer mer eller mindre fungerar ”i mors ställe”, har ansvar för att hålla ihop familjen och se till att hushållet fungerar, medan modern har dragit sig undan, är sjuklig och svag.

Många s k experter på behandling av familjer där sexuella övergrepp förekommer lägger ansvaret på modern. De anser att det är hennes fel att fadern ”drivs” i armarna på barnet. Hon kanske vägrar honom sexuellt umgänge, fungerar dåligt i sin traditionella modersroll som sammanhållande länk i familjen, är mycket borta eller bara psykiskt passiv och undandligande.

Totalt övergivet

Naturligtvis har modern ett ansvar som hon inte får dra sig undan. Om hon sviker barnet blir det totalt övergivet, på sätt och vis föräldralöst. Men ansvaret för att en man begår sexuella övergrepp mot ett barn måste ändå vara hans eget och kan inte skyllas på den kvinna han lever ihop med. Att mamman är svag, sjuklig, ofta frånvarande från hemmet eller inte tar ansvar för barnen kan aldrig ursäktas en pappa för att han förgår sig sexuellt mot dem!

Det finns en paradox i manssamhällets attityder till männen. Å ena sidan har de en av kultur och tradition given rätt att utöva makt över kvinnor och barn – anspråken på ägande och kontroll är djupt invälda i den patriarkaliska kulturraditionen. Å andra sidan ställs inte de motsvarande krav på ansvar hos männen, som naturligt borde höra ihop med en så-

dan maktposition gentemot andra människor. I stället sanktioneras och ursäktas ett barnsligt, omoget beteende, som rent logiskt borde leda till att män omyndigförklarades.

Inga spärrar

Av allt att döma är spärrarna mot att överskrida maktens gränser gentemot de egna barnen så dåligt utvecklade hos många män, att de utnyttjar tillfället till övergrepp så snart barnens mor inte orkar upprätthålla en skyddande barriär. Det borde tvinga *alla* män att fundera över orsakerna till ett så allvarligt känslomässigt handikapp!

Det finns också mödrar som tar sitt ansvar för barnet, när det utsatts för sexuella övergrepp från fadern. De är av statistiken att döma inte många, men statistiken är än så länge mest amerikansk. Troligen är den inte helt jämförbar med vårt land, eftersom kvinnor här ofta är ekonomiskt oberoende av den man de lever ihop med.

”Bara fantasier”

Vad händer när en mor slår larm om sexuella övergrepp från faderns sida? Man kan lugnt påstå att hon bör vara mycket stark och bereda sig på det värsta. För det första ska hon inte räkna med att fadern erkänner och ångrar sig. Så gott som alltid nekar han envist, uppträder ofta hotfullt och påstår att barnet ”fantiserar” och att modern är galen. Om mamman polisanmäler honom säger han detta också till polisen, som lägger ner utredningen ”i brist på bevis”.

Antagligen vänder hon sig till närmaste PBU för att få råd och hjälp. Det händer att hon får det. Men det kan precis lika väl hända att de ansvariga på

Incest – vad är det?

- Incest är ett av mänsklighetens äldsta och starkaste tabun. Det betyder ungefär "blodskam" (fastän ordet incest är nyare och ordagrant betyder okysk). För det mesta uppfattas incest som samlag mellan personer som är nära släkt – föräldrar och barn, syster och bror. I vissa kulturer har det också betecknat samlag mellan släktingar på längre håll.
- I svensk lag är samlag och äktenskap förbjudet mellan syskon. Halvsyskon kan få dispens. När det gäller sexuella

relationer mellan föräldrar och barn talar lagen om "otukt med barn eller avkomling". Det gäller också om gärningsmannen är styvfar, farfar eller morfar t ex. Otukt med barn är sexuella handlingar överhuvudtaget, alltså inte enbart samlag. En far som har samlag med sin minderåriga dotter kan dömas både för otukt med barn och våldtäkt.

- Sexualbrottsutredningen arbetar nu på att förändra kapitlet om incest i brottsbalken. Bl a vill man avkriminalisera

incest mellan vuxna människor, när förhållandet uppenbart har ingåtts frivilligt av båda parter. Utredningens förslag läggs troligen fram i höst.

- Incestbegreppet är alltså oklart och kan beteckna sexuella relationer, som innebär förtryck eller ömsesidig frivillighet. Därför använder jag inte ordet i den här artikeln utan talar i stället om sexuella övergrepp mot barn i familjen.

PBU vägrar att befatta sig med barnet och problemet. De uppmanar kanske pappan att inte göra om det och mamman att hålla honom under uppsikt så att han inte får tillfälle igen. I övrigt bör hon inte tala med barnet så att saken får för stora proportioner – det går säkert snart över, "barn har så gott läkkött".

Mamman säger då att hon vill inte leva ihop med en man som hon måste hålla under uppsikt som en polis för att han inte ska ge sig på barnen – hon vill skiljas. Nej, det skulle vara mycket olämpligt och skada barnet ännu värre, eftersom det ju också "behöver sin far", säger PBU. Mamman går förvirrad därifrån och funderar kanske på det här med att barnet behöver sin far. Kan en far få bete sig hur som helst och ändå vara behövd? Tydligt.

Dålig mor?

Om modern ändå känner att hon inte vill och orkar leva ihop med fadern och fungera som ständig övervakare, så tar

hon i alla fall ut skilsmässa och sen blir hennes liv en enda lång kamp för att barnet inte ska hamna i faderns våld igen. Eftersom han nekar och övergreppen inte går att bevisa juridiskt (vilket det sällan gör), så ger domstolen honom oinskränkt umgängesrätt, vilket innebär att han får rätt att träffa barnet ensam t ex varannan helg och minst en månad på sommaren. Modern överklagar och gömmer sig med barnet, döms till böter för att hon "tredskas" och så vidare, ända till dess hon har turen att bosätta sig på en ort där PBU vågar ta itu med problemet, tala med barnet och seriöst utreda vad som faktiskt har hänt. Då först kan det bli en dom som skyddar barnet från att träffa fadern ensamt och riskera att bli utsatt för nya övergrepp.

Men det kan också hända att det slutar riktigt illa: mamman stämplas av en psykolog som dålig mor och paranoid, medan den trevlige pappan, som har charmat psykologer, socialarbetare och jurister, får vårdnaden om barnet.

Ett ekorrhjul

Det är inte alls ovanligt att barnpsykiatriska kliniker inte vill utreda barnets situation, inte vill tala med barnet och säger att det inte går – barn "fantiserar". I stället gör man det hela till en föräldrakonflikt. Jag har själv på nära håll följt ett par sådana fall på en mycket ansedd barnpsykiatrisk klinik i Stockholm.

Det är som att hamna i ett ekorrhjul – ingen väg ut. Barnets problem nonchaleras med hänvisning till den gamla freudianska föreställningen att barn "fantiserar" om sin fars mäktiga, åtråvärda penis. Alltså bryr man sig inte om vad barnet säger.

Problemet görs till en konflikt mellan föräldrar och då läggs i sant patriarkalisk anda ansvaret på modern, som plötsligt hamnar på den anklagades bänk. Det blir hennes duglighet som mor man ifrågasätter, medan pappans sätt att fungera som far förefaller helt ointressant. Dessutom ser ju barnet ut att vara oerhört fäst vid sin far, är "pappas flicka" och behöver

Foto: Anders Petersen

forts. från föregående sida

honom uppenbarligen. I fall som det här kan "experters" makt och inblandning bli ödesdiger. *Domstolarna rättar sig helt efter dem.*

Samtidigt kan det mycket väl hända att fadern, som i sådana här fall brukar vara mycket aktiv, mjuk, trevlig och övertalande i sina täta kontakter med sociala myndigheter, också får dem på sin sida. Modern och barnet utsätts för något som mest liknar en konspiration. Ingen tror på dem. Det är fadern alla ömmar för.

I dagens läge gäller det alltså för den som vill ha hjälp mot sexuella övergrepp i familjen att bo på rätt ställe med rätt PBU, och rätt socialdistrikt med rätt personal. Annars måste man helt enkelt fly, gömma sig, flytta!

Terapi för männen

Erfarenheterna i t ex USA, där flera behandlingscentra arbetat med det här problemet under ett antal år, visar att:

- Det är viktigt att tro på barnet. Barn "hittar inte på" sånt här. Tvärtom är det upplevelser som känns svåra att tala om.
- Mamman måste förmås att ställa upp för barnet, om hon inte har gjort det från början. Barnet måste känna att det inte är övergivet.
- Pappan, gärningsmannen, måste tvingas att ta på sig ansvaret för sina handlingar för att barnet ska bli kvitt sina skuldkänslor.

Behandlingen av fäder som begått sexuella övergrepp har visat sig vara komplicerad. De vill oftast inte gå med på nånting. Och de är oerhört manipulativa. I en bok av Judith Le-

wis Herman "Father-daughter incest", hittills oöversatt, tyvärr, skildras hur man har tvingat fäder till hård gruppterapi som alternativ till fängelsestraff. Någon frivillig terapi vill de i regel inte höra talas om. Terapin måste vara hård på det sättet att de inte ges en chans att smita undan, förminska eller förneka vad de har gjort. De har oerhört starka försvarsmekanismer och återfallsprocenten är hög.

Kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp under sin uppväxttid får ofta stora problem som vuxna. Deras självförtroende har knäckts och de lider av självförakt. Deras relationer till män förstörs och de har en tendens att ofrivilligt attrahera just de typer av män, som förnedrar kvinnor. Som tonåringar rymmer de tidigt hemifrån och blir ofta prostituerade.

Därför är det livsviktigt att de sexuella övergreppen upptäcks snabbt och att barnet får hjälp. I USA har man nått goda resultat med terapigrupper för barn, där de kan tala med andra barn och se att de inte är ensamma om sin erfarenhet. Judith Lewis Herman anser också att barnen redan på daghemmet och i skolan ska få veta att vuxna kan göra sådana saker mot sina barn och att det inte är tillåtet. Nu skrämmer man ofta barn för "fula gubbar", men när den fula gubben finns i familjen – och det är faktiskt allra vanligast! – då är barnet skyddslöst och får kanske av pappan höra att "så gör alla pappor med sina barn".

Här i Sverige är vi fortfarande

de yrvakna efter denna senaste upptäckt av förtryckmekanismer i familjen. Nyss var det barnmisshandel, kvinnomisshandel och våldtäkt. Nu är det sexuella övergrepp mot barnen. Gemensamt för alla dessa problem är att de först och främst måste dras fram i ljuset. Därefter gäller det att våga se problemen i ögonen och förstå att det är männens och manssamhällets kulturtraditioner, uppfostran och maktförhållanden som måste angripas och ändras. Det patriarkaliska förtrycket drabbar oss inte bara på arbetsmarknaden utan ända in i barnkammaren.

Vi måste också se upp för alla tendenser att urskulda män som begår sådana här brott.

Visst vet vi att de är offer för sina egna tragiska livserfarenheter. Oftast har de haft en svår barndom själva. Vi måste förstå det – men *får inte acceptera* att de kompenserar sig på kvinnor och barn som de har makt över!

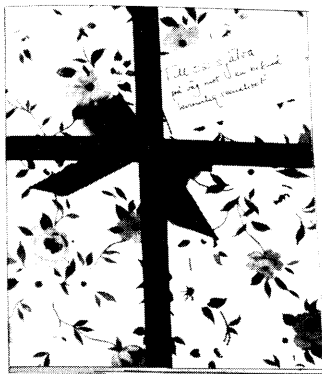
Det är faktiskt ett brott att misshandla kvinnor och sexuellt utnyttja barn i den egna familjen. Precis i lika hög grad som det är ett brott att misshandla och begå sexuella övergrepp mot okända på gatan. Så länge fängelsestraff utdöms för sådant, lika länge måste också sexuella övergrepp mot egna barn bestraffas med fängelse. □

Britta Ring

Anja Meulenbelt

Till oss själva

På väg mot en befriad kvinnlig sexualitet

Till oss själva är tänkt för och gjord för kvinnor. Det finns många böcker om sexualitet. Ändå tycker kvinnorna på Uitgeverij Sara i Amsterdam, bland dem Anja Meulenbelt, att det behövs ännu en. Här är den nu och den är fylld av värme, inlevelse, uppmuntran och ärlighet – som behövs på vägen mot en befriad kvinnlig sexualitet. För den kvinna som vill förändra sin verklighet och sina relationer till andra människor räcker det inte att sucka över att männen så länge definierat kvinnlig sexualitet. Det gäller i stället att lära känna sina egna känslor och ta ansvar för det man vill. Det kan vara en både svår och spännande utveckling. Till oss själva är en sorts lyckospark inför den utmaningen och samtidigt en mycket konkret handbok, fylld bland annat med teckningar och fotografier som visar kvinnor som de ofta ser ut.

Översättning av Solveig Sundberg

W&W

Satsa på samarbetsvägran och ett starkt civilförsvar!

□ Dra ner det militära försvaret och behåll endast någon form av neutralitetsvakt.

Bygg upp ett starkt civilförsvar, som grundar sig på samarbetsvägran och ickevålds-interventioner.

Satsa på alternativ produktion av energi och livsmedel på lokal nivå.

Så ser huvuddragen ut i det försvarspolitiska program för fred som Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen utformat, lagom till att det försvarspolitiska femårsprogrammet ska debatteras och antas i riksdagen någon gång i början av juni.

Är detta då rätta sättet att planera ett försvar?

– Vårt förslag kanske inte är en perfekt metod, svarar Tomas Magnusson, ordförande. Men det är bättre än vad vi har idag! Vår säkerhet kommer att öka om vi drar ner försvaret!

Den här slutsatsen bygger på omfattande analys av hur konfliktbilderna på jorden, och hotbilden i Europa ser ut för närvarande, en analys som presenteras utförligt i fredsprogrammet. Den utmynnar i slutsatsen att det mest sannolika, om det skulle bryta ut ett krig i Europa, är ett kärnvapenkrig.

Mot kärnvapenangrepp finns inget annat försvar än att undvika att anfallas. Och enda sät-

tet att undvika anfall är att vår deklarerade neutralitetspolitik förs konsekvent, konstateras i fredsprogrammet.

Man kan förstås inte helt utesluta konventionella angrepp mot Sverige. De enda medel som står i samklang med övriga delar av säkerhetspolitiken i fredsprogrammet är att bygga upp ett starkt civilförsvar som bygger på ickevåld, där ett led är att minska landets sårbarhet genom att decentralisera vår försörjning av energi, livsmedel osv.

Tre faser

Fredsprogrammet innehåller en skiss till hur det i tre faser ska kunna förverkligas. I första fasen (på omkring fem år) ska den lokala överlevnadsförmågan kartläggas och alla resurser inventeras.

I nästa fas måste denna överlevnadsförmåga förverkligas. Krigsmakten ska successivt

läggas ner. Vapenexport måste upphöra och krigsindustrin måste upprätta planer, och påbörja dem, för övergång till civil produktion.

Kommunala fredskommittéerna ska ta hand om i stort sett all försvarsutbildning och planering. Under dessa fredskommittéer ska finnas lokala försvarsgrupper med huvudansvaret för civilmotståndet.

Vägra samarbete

Motståndet ska grunda sig på den maktssyn som säger att ”det är möjligt att besegra en motståndare genom att förvägra denne den assistans och det samarbete som är nödvändigt för att han ska kunna kontrollera befolkningen och samhällssystemet”.

Om svenska gruvarbetare, gruvingenjörer, skogsarbetare, transportarbetare, flygpersonal, lärare, massmediepersonal och andra opinionsbildare samt

administrativ personal på departement osv osv, vägrar att samarbeta med en ockupationsmakt, genom maskning och strejker, kan angriparens mål förhindras, om han nu har velat utnyttja våra naturtillgångar, haft strategiska syften eller velat införa ett annat politiskt system.

Strejker och bojkotter i arbetslivet är några av de icke våldsamma metoder som kan användas i civilt försvar. Andra är demonstrationer och andra former av protester, dels för att stärka motståndet inom landets befolkning, dels för att få motståndarens soldater att bli tveksamma till sitt uppdrag, eller att nå världsoptionen.

Hungerstrejker

Man kan också bojkotta val och vägra acceptera av ockupationsmakten utnämnda tjänstemän och myndigheters auktoritet. Fasta och hungerstrejker, invasioner och ockupationer utan våld är också tänkbara metoder, liksom upprättande av alternativa livsformer eller samarbetsformer. Genom att många t ex försöker bli fängslade kan man överlasta administrativa system. Man kan upprätta alternativa politiska beslutsorgan och förvaltningsfunktioner, som en parallell regering.

I dag betyder "säkerhet" nationell säkerhet. Men Svenska Freds presenterar en vidare förståelse av begreppet – mänsklig säkerhet, nationell säkerhet och global säkerhet. Nationell säkerhet baserad på militära medel leder absurt nog till minskad säkerhet för människor och för världen. □

Elisabeth Enger

Fredsmarsch till Minsk

□ Det blir en fredsmarsch till Sovjet, med begränsat antal deltagare. Efter långa förhandlingar med Sovjets fredskommitté och kvinnokommitté organiseras nu "Fredsmarschen 1982 Stockholm – Minsk".

Starten sker i Stockholm den 12 juli. Deltagarna färdas sedan via Åbo – Helsingfors – Leningrad (där man anländer den 17 juli) – Moskva – Minsk (2 augusti). Man har valt Minsk som mål, därför att det är en stad som totalförstördes under andra världskriget.

Eventuellt kommer demonstrationerna att kunna fortsätta direkt till Wien, som är målet för andra stora europeiska fredsmarscher i sommar. Där äger en fredsfestival rum, med höjdpunkt på Hiroshimadagen den 6 augusti.

Vissa delar av sträckan reser

man med tåg. Marschen Stockholm – Minsk ska ses som en självständig del av olika fredsarrangemang.

Parollerna blir:

● "Nej till kärnvapen i öst- och västeuropa!"

● "Nej till kärnvapen i världen!"

● "Ja till nedrustning och fred!"

Svenska Fredskommittén har försökt ordna en gruppresa till Minsk eller till Moskva för dem som inte kommer med i själva marschen. Förfrågningar till dem, eller till Förbundet Sverige-Sovjets resebyrå "Sovjetresor" på Katarinavägen 20 i Stockholm.

E.E.

Studiecirkel om fred, våld och försvar

Vill du lära dig mer om freden? Det finns ett studiematerial för en grundcirkel i fredsfrågor, som heter "Fred? Fred! Fred!" och som har getts ut av Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen. Materialet kan du använda som bakgrund för diskussioner om fred och våld och försvar. Några träffar är ägnade alternativ produktion och ett alternativt samhälle, eftersom de är viktiga faktorer när det gäller att skapa ett alternativt försvar. Bakgrundshäftet innehåller en mängd tidskriftsartiklar om fred och angränsande ämnen. Det innehåller också information om

hur man startar en cirkel själv. Första steget är att samla ihop en grupp på fem kamrater och beställa studiematerialet. Där kan du läsa hur du går vidare. Till bakgrundsmaterialet finns också en studieplan och vägledning inför diskussionerna.

750 000 underskrifter för kravet på ett kärnvapenfritt Norden samlades in i Sverige, och överlämnades i slutet av mars till Ola Ullsten. I de övriga nordiska länderna har inte insamlingarna avslutats ännu. Meningen är att kraven ska presenteras för FN:s andra specialsession för nedrustning, som ska äga rum i sommar.

”Vi måste ändra på spelreglerna”

När Margot Bengtsson började med forskning var hon ensam kvinnlig forskare på psykologiska institutionen vid Lunds universitet. Hon ville undersöka skillnaderna mellan naturvetare och humanister.

En man anställdes som hennes medarbetare. Allt eftersom arbetet med forskningen fortskred började folk på institutionen mer och mer vända sig till honom när det gällde frågor om hennes forskning. Att arbeta med en manlig medarbetare på en mansdominerad institution visade sig vid den tiden omöjligt för en kvinna som var intresserad av kvinnoforskning.

Efter fem år, när en doktorsavhandling var halvklar, orkade Margot inte längre. Hon flydde över till institutionen för tillämpad psykologi (som sysslar med utbildning för yrkesverksamma psykologer) där det åtminstone fanns flera kvinnliga assistenter. Den manliga medarbetaren fullföljde doktorsavhandlingen.

– Han klarade de traditionella spelreglerna bättre än jag.

Nu sökte Margot anslag för att doktorera på Forskning och kreativitet. Ämnet var delvis lockbete för de mansdominerade beslutsorganen. Vad hon egentligen ville ägna sig åt var att forska på kvinnlig identitetsutveckling och kvinnlig identitetsuppfattning (och kvinnlig kreativitet). Det fick hon också göra. Sedan dess har Margot sysslat med kvinnoforskning. I dag är kvinnoforskning mer gångbart och universitets- och högskoleämbetet står bakom hennes arbete.

– Men fortfarande är jag den enda kvinnliga forskaren här på institutionen. Kvinnorna vågar sig inte riktigt på att forska. Men numera är det mest av arbetsmarknadsskäl. Fast på assistentsidan dominerar de.

Margots man är också forskare. De har två söner på snart åtta och fyra år och har i princip etablerat sex timmars arbetsdag. Man kunde tro att hon, som i Lund var aktiv i studentupproret 1968, var aktiv i Kvinnoligan i början av 70-talet (mer feministisk än Grupp 8), skrev många artiklar om kvinnorörelsen i tidskriften Zenit och i flera år sysslat

med kvinnoforskning – att hon ordnat idealiska hemförhållanden åt sig. Men så lätt kastar man inte av sig traditionella könsroller.

– När vi bestämde oss för ytterligare ett barn var förutsättningen för det att vi skulle dela lika på vårdnaden från början. Men just när jag fött vårt andra barn fick min man erbjudande om ett vikariat på ett lektorat, som han kände sig absolut tvingad att ta för att kunna bli kvar på institutionen. Lektorat är mycket krävande om man inte förberett sig innan och jag såg inte mycket av honom på sex månader. Han hade säkert rätt i sin bedömning.

– Men poängen är att jag själv varken hade orkat eller velat ta en motsvarande tjänst i det läget, även om det hade gynnat min ”karriär” aldrig så mycket. Mannen borde ju likaväl som kvinnan kunna ta hela ansvaret för barnen också den allra första tiden.

Någon lösning på problemet är inte mer omvända roller, menar Margot. Lösningen är att dela på vårdnaden och dela på arbetet utnär familjen. Det svåra då är att man har arbetsmarknadens organisering emot sig – vare sig man är man eller kvinna.

– Vi lever också på ett annat sätt kvar i våra könsroller, min man och jag, trots att vi nu delar på arbetet med barn och hem. Jag har alltid våra pojkar ”inom mig” och kan inte koppla bort dem på samma sätt som han. Det är typiskt att jag alltid hämtar dem tidigare från dagis och fritids än han. Jag oroar mig mer medan han har en praktisk ”matter of fact”-inställning till barn och hemarbete.

Margot och hennes man försöker lösa sina arbetstider i ett slags kontrakt. Av sig självt skulle det inte fungera. Hon har väntat tills nu med att avsluta sin doktorsavhandling. Vid årsskiftet går anslaget ut och nu är det hennes tur att satsa.

Själva forskningen går utmärkt att kombinera med småbarn, menar hon. Man kan ju själv bestämma sina arbetstider. Men det är de dolda premisserna för forskningen som hindrar kvinnor.

– Att forska är fortfarande ett karriärjobb. Konkurrenten kräver att man jobbar dygnet runt. Det ingår i spelreglerna. Spelregler som vi måste ändra för att ge kvinnor och kvinnors erfarenheter en chans inom forskningen.

Birgitta Öjersson-Mörner

Om hälften av alla forskare vore kvinnor...

□ Om hälften av alla forskare vore kvinnor skulle vi bli tvungna att ändra på vår nuvarande världsbild. För hittills har all forskning dominerats av män. Män har formulerat frågeställningarna och problemen, män har kommit med svaren.

En kvinnoaspekt behövs inom all forskning för att vi ska få en korrekt bild av verkligheten.

"Ni har inte förstått att vi koncentrerar oss på den manliga hälften av människosläktet, eftersom det är där utvecklingen sker. Kvinnorna är ett statistiskt element."

Det sa några framtidsexperter på FNs befolkningskonferens i Bukarest 1974 som svar till en svensk delegat som frågade varför de inte nämnde några kvinnor i sina böcker.

Och detta är ett exempel på varför kvinnoforskning behövs, menar Karin Westman Berg, litteraturvetare och en av kvinnoforskningens pionjärer i Sverige, i en artikel i Kvinnovetenskaplig tidskrift nummer 1/80.

"Den osynliga kvinnan" är verkligen ingen tom fras i universitetsvärlden. Det är inte bara så att kvinnan så sällan finns

i forskarleden. Hon framträder inte heller i kurslitteraturen. I universitetsvärlden är det nästan som om kvinnor inte hade existerat i historien.

Visst har allt flera kvinnor sökt sig till universiteten sedan det blev tillåtet för dem 1873. Visst kom de i massor under 50- och 60-talen när det statliga studielånesystemet infördes. Men man måste tillägga att de gjorde det *trots* att männen dikterat de villkor hon skulle studera på.

Manligt livsmönster

Idag söker sig ungefär lika många kvinnor som män till våra universitet. Men de måste följa med i den akademiska konkurrensen som i sin tur följer ett manligt livsmönster. Efter den akademiska grundexa-

● Margot Bengtssons doktorsavhandling heter *Identifikation, kön och klass*. Den bygger på psykologiska och socialpsykologiska undersökningar av föräldraidentifikation, könsrollsidentifikation och identitetsuppfattning hos kvinnor och män i olika sociala kategorier.

men fortsätter kvinnor inte att studera. Vid Uppsala universitet är det bara tre procent av professorerna kvinnor och sju procent av docenterna. Detta betyder att kvinnor har liten möjlighet att påverka forskningen och kursplanerna. Fortfarande vet vi mindre om kvinnor än om män. Patriarkala fördomar är fortfarande vanliga bakom sk "vetenskaplig objektivitet".

I USA har man försökt komma åt den skeva situationen bl a genom att man inte längre får utnämna en man på en ledig lärarpost om man inte kan bevisa att det inte finns någon kompetent kvinna som vill ha tjänsten. På universitetet i Bergen framfördes 1974 bl a att det kvinnliga livsmönstret ska betraktas som normalt för både

Det kvinnliga perspektivet

● Kvinnorna är i minoritet bland forskarna. Bara på 17 procent av alla forsknings- och undervisningstjänster sitter kvinnor. Kvinnorna dominerar oftare språkämnen (männerna finns i de naturvetenskapliga ämnena), Kvinnorna har oftare undervisningstjänster än forskningstjänster och de finns oftare på lägre tjänster. Män innehar toppositionerna.

● Om hälften av forskarna var kvinnor skulle aspekter och perspektiv som nu försvinner tas fram, vedertagna teorier skulle korrigeras för att bättre svara mot verkligheten, hela vår världsbild och historieuppfattning skulle påverkas.

● Därför bildades våren 1978 Forum för kvinnliga forskare i Lund. Det är en basorganisation som arbetar både för de kvinnliga forskarnas intressen och för en satsning på kvinnoforskning. Nu finns det liknande organisationer vid universitetsorterna Göteborg, Stockholm, Uppsala, Umeå och Linköping.

● Kvinnliga forskare i Lund startade våren 1980 Kvinnovetenskaplig tidskrift som nu har kommit ut med fyra nummer om året. Den tillkom för att stimulera, debattera, presentera och bevaka kvinnoforskningen. Prenumerant blir den som sätter in 65 kronor på postgiro-nummer 88 41 78-5. Då kommer fyra nummer i brevlådan.

Ida Norrby, hedersdoktor 1927 som föreståndarinna för Fackskolan i Uppsala, fick hon vid promoionen höra följande: "Bland dem som arbetat jppå det husliga arbetets fullkomning är hon vetenskapsmannen. Fackskolan började för 35 år sedan som ett helt privat företag. Nu har den blivit en oundgänglig statsinstitution och en kvinnlig högskola."

studenter och lärare och universitetets rutiner ska rättas efter det. Mer stöd och uppmuntran skulle ges till flickor med forskarbegåvning. Ett resultat av det blev bl a att Norges Almenvitenskaplige Forskningsråd sedan 1975 satsar rejält på ekonomiskt stöd åt kvinnoforskning.

I Sverige är det ett centralt mål för den nya högskolan att få jämställdhet mellan könen i högre utbildning och forskning. Hur det målet ska nås finns det inga konkreta regler för.

En ny aspekt

Vad är då kvinnoforskning? Ja, det är inte en ny vetenskapsgren om nu någon trodde det. Det är i stället en ny aspekt som ska föras in inom forskningen. Den kan tas upp inom alla vetenskapsgrenar. Den är ett korrektiv till den traditionella forskningen.

Kvinnoforskningen behövs för att:

- fylla luckorna i kunskapen om kvinnor inom olika vetenskaper,
- utarbeta metoder och teo-

rier och hjälpmedel för forskning om kvinnor ur kvinno-synpunkt,

● avslöja de vetenskapliga brister som dyker upp i forskningsresultat styrda av oredovisade patriarkala värderingar,

● påvisa underskattningen av kvinnliga begåvningar, som hindrar dem att tillföra forskningen välbehövligt nytänkande,

● förhindra att forskningen fungerar som redskap för kvinnoförtryck.

Den samhällskritiska och vetenskapskritiska linjen i nyare kvinnoforskning märks både hos marxistiskt och feministiskt orienterade forskare. En gemensam hållning hos de nya kvinnoforskarna är att vara kritiska till föreställningen om värdenetneutralitet i forskningen och till den etablerade samhällsforskningen i stort. Många önskar en nära förbindelse mellan kvinnorörelse och kvinnoforskning. Helt klart är att kvinnorörelsen varit en inspirationskälla för kvinnoforskningen.

Nya empiriska studier av kvinnor i utbildning, politik, arbetsliv och familje- och vårdarbete börjar komma. En annan produkt av kvinnoforskningen är ett ökande intresse för männens problem i ett mansdominerat samhälle.

Kvinnoforskningen är på väg att bli en del av etablissemang- et. Det betyder att vi måste bli vaksamma på hur makteliten kommer att använda sig av kvinnoforskningen. Vi måste vara vaksamma på den nya kristendansen som dykt upp inom den del av samhället som har ögonen på reproduktionen och nativiteten. □

Birgitta Öjersson-
Mörner

VI KAN göra en kvinnotidning – spännande, omväxlande, saklig, rolig. En tidning med serier, aktuella reportage och bilder av de bästa kvinnliga fotograferna och mycket mera.

VI VILL väcka nya tankar, öppna nya perspektiv. Skapa opinion. Förmedla kvinnors erfarenhet och verklighet. Visa att kvinnor gör fantastiska saker.

VI TÖRS avslöja, trampa makthavarna på tårna, skriva om tabubelagda områden. Vi tar samhället rakt upp och ner.
VÅGAR DU

PRENUMERERA!

Kryssa i det du önskar. Fyll i namn och adress.

Inbetalningskort kommer med posten.

Ja, jag vill prenumerera på Kvinnotidningen Q.

☐ Tva år 220,- (24nr)

☐ Helår 115,- (12nr)

☐ Halvår 60,- (6nr)

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

Frankeras
ett Q
betalar
portot

KVINNOTIDNINGEN

SVARSPOST
Kontonummer

21 235 015

104 32 Stockholm

Flickor bygger "inifrån" Pojkar konstruerar gator och torn

□ Kvinnliga arkitekter ritar husen inifrån och ut. Män gör ofta tvärtom, börjar med formen och låter innehållet anpassas efter den.

Kvinnors villkor och behov avspeglar sig också i de kvinnliga planerarnas arbete. Därför måste vi också få möjlighet att delta i samhällsplaneringen, menar de arkitekter, inredare, politiker, socionomer m fl som slutit sig samman i Kvinnors Byggforum.

Flickor som leker med klossar bygger ofta interiörer och rum. Pojkar konstruerar istället vanligtvis torn och gator. Liknande observationer har gjorts när det gäller vuxna "byggare" av båda könen. Många kvinnliga arkitekter ritar husen inifrån och utåt. De börjar med byggnadens funktioner och slutar med dess form. Männen arbetar ofta på motsatt sätt, börjar med formen och placerar in funktionerna till slut.

Så visst finns det en kvinnlig arkitektur. Det är också något som *Kvinnors Byggforum* vill ta fasta på. Kvinnors Byggforum är en sammanslutning av kvinnliga arkitekter, inredare, byggnadsingenjörer, journalister, politiker, socionomer, forskare, teknologer m fl. Dess målsättning är att verka för att kvinnors villkor beaktas och att kvinnors behov tillgodoses

när samhället planeras, byggs och förändras.

Gruppen bildades 1979 efter att några kvinnliga arkitekter i Stockholm träffats och börjat prata om hur de hade det på sina respektive arbeten.

Ett annat språk

– Vi var alla arkitekter som jobbat länge i yrket, berättar Charlotte Rapp, planarkitekt i Stockholm och ordförande i Kvinnors Byggforum. Vi tyckte att vi inte blev förstådda av våra manliga arbetskamrater, att de pratade ett annat språk än vi. Dessutom har vi ju sett att killarna kommit längre inom sina jobb, de har blivit stadsarkitekter och fått andra chefsjobb som inte kvinnorna fått.

Efter ett första informellt möte utlystes ett större möte

för kvinnliga arkitekter i Stockholm. Intresset var stort och problemen upplevdes likartade av alla som deltog på mötet.

Gruppen har sedan dess jobbat på flera plan. Några började t ex att jobba aktivt i arkitekternas fackförening, för att därigenom undersöka om det existerar någon diskriminering mellan manliga och kvinnliga arkitekter ute på arbetsplatserna.

Speciella behov

– Vi frågade också oss själva varför vi inte är förstådda på våra arbetsplatser, berättar Charlotte vidare. Skulle planeringen se annorlunda ut om vi kvinnor fick vara med och bestämma? Ja, det skulle den nog. Vi kvinnor har andra prioriteringar än männen när det gäller

Foto: Tommy Olofsson

planeringen av bostadsområdena och av samhället i stort.

– Men då frågade naturligtvis våra manliga kolleger vilka andra prioriteringar vi hade.

– Vi upptäckte då att man måste se prioriteringarna utifrån två olika synsätt. Dels hur vi kvinnliga arkitekter vill prioritera byggandet, och dels vilka speciella behov som kvinnor faktiskt har i bostadsområdena.

I och med att kvinnorna bor mer i bostadsområdena, är hemarbetande eller arbetar inom sociala yrken i anslutning till bostäderna, har de också större erfarenhet av boendet och därmed ofta en bättre insikt än männen i hur en praktisk planering skulle kunna se ut.

– Vi menar att bostadsområdena idag inte är jämställt utformade. Det finns inte mycket i dagens bostadsområden som

underlättar det ”osynliga arbete” som kvinnorna utför. Dessutom är människor inom ett bostadsområde, barn, pensionärer osv, uppsplittrade i grupper för sig. Här menar vi att vi kvinnor har större förståelse för den sociala strukturen i ett bostadsområde.

Kvinnors Byggforum arbetar därför bl a tillsammans med kvinnliga forskare för att få en större insikt i dessa frågor. Dessutom vill man verka för att frågan om kvinnors boende skall ingå i undervisningen, både i arkitektutbildningen och på socialhögskolorna.

Att så få kvinnor deltar i planeringen av nya bostadsområden är en av huvudfrågorna för Kvinnors Byggforum. Här vill man att hälften av de som deltar i planeringen skall vara kvinnor. Även hälften av ledamöterna i byggnadsnämnderna

bör vara kvinnor, menar man. Sitt deltagande i planeringen av Hanstaområdet, norr om Stockholm, ser Kvinnors Byggforum som en chans att föra ut vad man egentligen menar med kvinnliga prioriteringar i byggandet.

– Detta att vi blivit remissinstans när det gäller Hansta visar att vi kan få något att säga till om om vi säger ifrån vad vi vill, säger Charlotte Rapp. Vi skulle gärna också vilja att kvinnliga arkitekter fick chansen att planera en del av ett område från början till slutet, för att på så sätt visa vad vi menar.

Kvinnors Byggforum finns både i Stockholm och Göteborg. En grupp är också på väg att bildas i Malmö/Lund. I Stockholm kan du bli medlem genom att sätta in medlemsavgiften, 40:-, på pg 44 49 272-6.

□ **Karine Mannerfelt** ➤

"Det gäller vårt liv"

Kvinnors Byggforum har gett ut ett manifest med underrubriken "det gäller vårt liv". Manifestet kom till därför att Hanstakommittens arbetsutskott i Stockholms kommun begärde av Kvinnors Byggforum en "profilerad skrivning som definierar vår position" beträffande planeringen av det nya bostadsområdet i Hansta. Hansta är ett naturskönt område strax nordväst om Stockholm som nu skall bebyggas.

Manifestet ger mycket fina och konkreta bilder av hur våra bostadsområden skulle kunna eller kan komma att se ut. Här följer litet av innehållet. En beskrivning av nuläget inleder. Till exempel:

60% av män använder bilen till arbetet

25% av kvinnor använder bilen till arbetet

En dansk undersökning säger att när kvinnor och män har lika långt till arbetet är det 73% män som har bilen

(Artikel av Tarja Cronberg, tekn dr, Forskning och framsteg 7/81)

71% av män städar aldrig

89% av män tvättar aldrig

52% av män handlar aldrig

73% av män lagar aldrig mat

64% av män diskar aldrig

(SCB Levnadsförhållanden: Sysselsättning och arbetsförhållanden)

Dagens samhällsplanering har gett en ökande segregation. Arbetet är skilt från boendet och fritiden. Invandrare, pensionärer, handikappade och andra grupper bor isolerat från varandra. Helheten i livet och vardagen saknas. Barnen får svårt att se hur olika delar av vardagslivet hänger samman.

Kvinnors Byggforum vill förändra samhällsplaneringen. Den enskilde måste få uppleva sig som en hel människa som lever i ett meningsfullt sammanhang i förhållande till naturens livsvillkor, till andra människor och till både produktivt och reproduktivt arbete.

Jämställdhet mellan kvinnor och män måste vara en av utgångspunkterna för samhällsplaneringen på alla nivåer och stadier. Detta innebär bland mycket annat att våra bostäder måste ut-

formas för att underlätta hushållsarbete, inköp och omsorg om barn och gamla och för att nya levnadsmönster uppbyggda kring samarbete med hem och barn ska kunna växa fram. Grundläggande är att det finns bra barnomsorg åt alla barn samt att 6-timmars arbetsdag för alla genomförs.

Vi måste finna former som integrerar det privata med det allmänna, dvs lägenheten med skolan, dagis osv. Krav måste ställas på en fungerande närmiljö. Alla boende måste få mer inflytande över planering och förvaltning så att främlingsskap, isolering och ensamhet kan minskas. Gemensamhetslokaler som storkök, sytugor och reparationsverkstäder är viktiga.

Kommunal och kommersiell service, arbetsplatser och fritidsanläggningar måste spridas och finnas i anslutning till bostäderna. En levande statsdel bör ha ett rikt utbud av kommunal service, t ex skola, bibliotek, fritidsgård, barnavårdscentral, pensionärshotell, sjukhem, motionshall, simhall, idrottsanläggningar för uteaktiviteter, teater, m m. Många av dessa lokaler bör kunna planeras för mångdubbelt utnyttjande. Skolan kan förslagsvis utformas så att den också kan fungera som ett kulturellt centrum för stadsdelen. Skolmat-salarna bör kunna utnyttjas av andra än skolans elever. Butiker, torghandel, enklare matställen m m måste naturligtvis också finnas.

Manifestet avslutas med en uppmaning att ge kvinnor mer inflytande på planeringen av bostadsområden, service och arbetsplatser. Kvinnor ska vara representerade med minst 50 procent i alla planerande, förvaltande och beslutande organ. Mer forskning om konsekvenser för jämställdheten i samhällsplaneringen krävs. Experiment med nya boende- och samarbetsformer i bostadsområdet behövs.

Detta kan ge en liten uppfattning om vad Manifestet innehåller. För att få den fullständiga bilden måste man läsa Manifestet som består av 30 sidor lättläst text. Det är ett bra underlag för alla ute i kommunerna som är intresserade av samhällsplanering.

Agneta Dreber

Kvinnans syn på våldtäkt

□ Alla kvinnor drabbas av det faktum att det exiterar en företeelse som våldtäkt. Det hämmar handlings- och utvecklingsmöjligheter och bidrar till att hålla kvar kvinnor i bestämda livsmönster. Det hävdar fyra danska kriminologer i boken "Voldtægt – på vej mod en helhedsforståelse."

I slutet av förra året kom det i Danmark ut en bok om våldtäkt, som väckte stort och berättigat intresse. Det var "Voldtægt – på vej mod en helhedsforståelse" (Delta 1981) skriven av fyra kvinnliga kriminologer, Gitte Carstensen, Annalise Kongstad, Sidsel Larsen och Nell Rasmussen. Boken är ett resultat av ett forskningsprojekt som genomförts vid Kriminalistisk Institut i Köpenhamn. Projektet utgör ett av de få vetenskapliga undersökningar som finns på detta område i Skandinavien.

Det vanliga vid forskning om våldtäkt har varit att utgå från mannen och hans situation. I den här boken tas ämnet – med stor klarsyn och imponerande konsekvens – upp ur kvinnans synpunkt och behandlas utifrån juridiska, sociologiska och psykologiska aspekter. Författarnas gemensamma grundsyn är att våldtäkt som fenomen måste ses och förstås utifrån en samhällelig bakgrund. Det går inte, sägs det, att förklara våldtäkt med text att våldtäktsmannen företer abnorma personlighetsdrag. En uppgift som kan bidra till att slå hål på denna föreställning är att de män som dömts

för våldtäktsbrott begångna i Köpenhamn under åren 1972–1976 hade stora likheter med det gängse fängelseklientelet: de utmärktes mindre av patologiska drag än av dåliga sociala förhållanden.

Kristillstånd

Mot de pornografiska tidningarnas och filmernas bild av våldtäkt som en njutningsfull sexuell variation, står verklighetens. Oavsett under vilka omständigheter våldtäkten ägt rum – efter ett överfall eller en frivillig samvaro mellan parterna – är kvinnors reaktioner vid våldtäkt anmärkningsvärt likartade, skriver Annalise Kongstad. Här har hon stöd, inte bara av egna studier, utan också av vad andra författare skrivit i frågan. Kongstad, som refererar till bl a den svenske läkaren Johan Cullberg, menar att kvinnan efter en våldtäkt befinner sig i vad psykiaterna kallar en kris. Hennes tillstånd kräver adekvat behandling för att efterverkningarna inte skall bli allvarliga och långvariga. Desto värre är det inte många våldtagna kvinnor som får någon behandling. En möjlighet erbjuder kvinnohus, kriscenter

för kvinnor och liknande, men det finns ännu alldeles för få av dem. (Om bl a erfarenheter av sådant arbete i Sverige, se Eva Hedlund m fl: Våldtäktskliniken, 1979.)

Vi vet inte hur vanligt våldtäkt är, men brottet är långt ifrån så ovanligt som den officiella statistiken anger. Den redovisar i medeltal drygt 800 polisanmälningar per år under andra hälften av 1970-talet. Enligt kriminologen Leif G W Persson tyder en minimiskattning på att det verkliga antalet våldtäktsbrott här i landet med säkerhet överstiger 10 000 per år (Persson: Våldtäkt, SOU 1981:64). Nu är det emellertid inte så, skriver de danska kriminologerna, att våldtäkt skadar enbart de kvinnor som våldtas. Att våldtäkt förekommer påverkar kvinnor generellt, det hämmar deras handlings- och utvecklingsmöjligheter och bidrar till att hålla dem kvar i bestämda livsmönster. Inför misstanken att våldtäkt alltid har funnits, är det frestande att ge upp inför hela detta tunga och uppslitande problem med hänvisning till att "det bara är så". Det är en stor förtjänst hos "Voldtægt – på vej mod en helhedsforståelse"

Våldtäkt av Karin Hartwig

att boken tar läsaren ur denna vanmaktskänsla.

Författarna visar på att våldtäkt har att göra med samhällets politiska struktur, våra könsrollsmönster samt rådande normer för och inte minst myter omkring sexualiteten. Genom att arbeta politiskt, ändra på innehållet i uppfostran av barn och ungdom – och oss vuxna – samt slå hål på myterna, kan vi påverka frekvensen av våldtäkt och minska lidandet omkring brottet.

Mytbildning

I mytbildningen omkring våldtäkt, sägs det i boken, ingår att

våldtäkt är kvinnans "fel". Den häftiga diskussion vi hade här i Sverige när sexualbrottsutredningen år 1976 lade fram sitt förslag till ändrade regler vid våldtäkt gällde bl a just kvinnans sk medverkan. Maria-Pia Boethius gav ut en debattbok, i vars titel hon ställde den samtidigt förtvivlade och arga frågan "Skylla sig själv?" (i ny upplaga år 1981). Kritiken mot utredningens förslag ledde till att en ny utredning, sexualbrottskommittén, tillsattes och den beräknas avsluta sitt arbete under det här året. Det är, skriver Nell Rasmussen, intressant att se på de förklaringar till våld-

täkt som under olika tider legat bakom rättsväsendets syn på detta brott. En sådan förklaring – påverkad från kyrkligt håll – har varit att kvinnan i egenskap av liderlig fresterska driver mannen i olycka. Dagens version härav är att kvinnan provocerar fram våldtäkt genom sitt uppträdande. Den kvinna som överträder gränsen för hur hon "skall" uppföra sig, inger mannen berättigande förväntningar om sexuell tillfredsställelse och kvinnan kan därför inte räkna med lagens skydd.

Med hänsyn till att bokens författare är kriminologer är det givet att våldtäkt huvudsakligen ses i förhållande till rättssystemet. Nell Rasmussen tar upp frågan om varför våldtäkt straffas. I en historisk genomgång av dansk lagstiftning och rättstillämpning visar hon att svaret har växlat med skilda tiders ekonomiska och sociala förhållanden och de därmed sammanhängande familje- och äktenskapsformerna. Det var inte förrän i slutet av 1800-talet som strafflagens våldtäktsbestämmelser i första hand avsåg skydd för den enskilda kvinnan.

Den "kränkta" parten

En tolkning av de medeltida landskapslagarnas våldtäktsbestämmelser ger vid handen att det var kvinnans släkt eller familj och inte minst hennes manliga överhuvud som ansågs vara den kränkta parten. När Danmark på 1500-talet fick en för hela riket gemensam strafflag omnämnde den våldtäkt av "ärlig mö eller nek" och det var äktenskapet och den patriarkaliska familjen som lagens skydd gällde. Våldtäktsmannen kunde benäddas om han gift sig med den våldtagna kvinnan!

Genom kapitalismens fram-

växt förlorade familjen sin ekonomiska betydelse som reproduktionsenhet, vilket bidrog till att förskjuta tyngdominerande ideologi, den juridiska, med sin betoning på den individuella och på rättigheter som frihet och likhet. 1800-talets borgerliga syn på sexualiteten som något skamligt fick också betydelse vid utformningen av 1866 års Almindelig Borgerlig Straffelov. I den var våldtäktsbestämmelsernas syfte att skydda kvinnans heder och ära. Vid straffmätningen skulle hänsyn tas till om kvinnan var ärbär eller inte. Det var först genom en ny strafflag år 1930 som kvinnans sexuella självbestämmanderätt angavs som lagens skyddsobjekt.

Aven om våldtäkt alltid har varit sanktionerat med ett av lagens strängaste straff, har de utmätt straffen genomgående varit väsentligt lägre, skriver Nell Rasmussen vidare. Hon anger att en orsak är definitionen av våldtäkt. Fram till år 1930 krävdes i dansk rätt att mannen haft utlösning vid samlaget för att ett fullbordat brott skulle föreligga. En annan orsak är att kvinnans sexuellaandel tillmätts en avgörande betydelse, varvid mannens våld har blivit en andrahandsfråga. Det påpekas att konsekvenserna härav har slagit hårdast mot ekonomiskt och socialt dåligt ställda och ofta ensamma kvinnor, vilka avviker mest från rättsväsendets bild av hur våldtäktssoffret skall se ut.

utredningen läggs vid kvinnans levnadsförhållanden och särskilt hennes sexuella vanor. Åklagaren är avsevärt mindre benägna att väcka åtal när gärningen begåtts efter en frivillig samvaro än när den inträffat efter ett överfall. Som en annan betydelsefull omständighet vid bedömningen nämns kvinnans

motstånd. Författarna anför, att en kvinna måste ha gjort allt det motstånd som är fysiskt möjligt för henne för att ett sexuellt övergrepp skall anses som våldtäkt. De menar att det är absurt att se kvinnans motstånd isolerat: Det måste bedömas i förhållande till mannens våld och inte minst hot om

finns i pressbyrån

VECKANS eko

EN NÄSKNÄPP ÅT PESSIMISTERNA! ALTERNATIVENS TIDNING

80-talet kan bli alternativ- motvikt till domedagsprofetiv- rörelsens årtionde. Det tioma — det ska Veckans är nu de nya idéerna ska Eko ge. Visioner, konkreta fram. alternativ och spännande
Därför att nu, mer än nå- saker man kan göra själv — gonsin, måste människa det ställs mot pessimister- och natur hävdas mot en nas framtid.
felaktig, resursförstörande 80-talet blir ett tuftt årtion- utveckling. Det behövs en de. Visst, men huka inte.

Ja, jag vill också prenumerera på Veckans Eko, alternativrörelsens nya tidning.

Helårsprenumeration, 190 kr.
Halvårsprenumeration, 115 kr.
Stödprenumerat, 250 kr.

Gåvor och/eller lån på minst 2 000 kr ger ett års gratisprenumerat på Veckans Eko.
5 000 kr ger två årsprenumerat.

Namn:

Gatuadress:

Postadress:

Veckans Eko
Karusellvägen 17
1266 31 Hägersten

Svarspost
Kundnummer 27508001
126 12 Stockholm

Sexuella vanor

Gitte Carstensen och Sidsel Larsen, som undersökt 200 våldtäktsanmälningar gjorda åren 1972–1976 och deras bedömning hos polis, åklagare och domstol, framhåller bl a den stora vikt som vid brotts-

våld, kvinnans möjlighet att överblicka situationen och hennes allmänna handlingsberedskap. Överhuvudtaget visar undersökningen att våldtäktsanmälningar möts med misstro hos polisen och att tendensen hos domstolarna är att bedöma gärningen som "utlovelig tvång till samleje" i stället för som våldtäkt.

Vad är våldtäkt?

Till sist: Vad menas med våldtäkt? Ett problem i sammanhanget är onekligen att våldtäkt ges så olika innebörd. I det danska projektet har ingått en attitydundersökning, där deltagarna utgjordes av ett representativt urval om 700 personer i åldrarna 15–60 år bosatta i Köpenhamn. Det gällde för dem att bedöma åtta beskrivna våldtäkters situationer.

En man och en kvinna träffas hos gemensamma bekanta. De skall åt samma håll på hemvägen och delar därför på en taxi. Mannen frågar kvinnan om hon vill bjuda honom på en kopp kaffe. Hon säger ja och de går in. Han försöker kyssa henne, men hon avvisar honom. Mannen kastar nu brutalt ned kvinnan på golvet, där han genomför ett samlag utan att kvinnan gör motstånd.

55 procent av de personer som svarade på enkäten (tyvärr lider undersökningen av ett rätt stort bortfall) ansåg att detta var våldtäkt, 40 procent att det inte var det och fem procent var osäkra. Annalise Kongstad redovisar en innehållsrik analys av resultaten i övrigt. Då de flesta situationerna i enkäten var konstruerade på grundval av autentiska polisanmälning-

ar, har hon kunnat jämföra allmänhetens uppfattning med myndigheternas. Det visade sig, intressant nog, föreligga påtagliga skillnader. Myndigheternas bedömningar hade mest likheter med nejsägarnas, d v s med dem som ansåg att våldtäkt inte förelåg i de beskrivna fallen. Eller med andra ord: myndigheterna bedömde ofta sexuella övergrepp mindre strängt än allmänheten. □

Marie-Louise Berg

*Gitte Carstensen, Annalise Kongstad, Sidsel Larsen och Nell Rasmussen: Voldtægt – på vej mod en helhedsforståelse
Delta 1981
Pris: 98 Dkr.*

Miljöförbundets förlag

NAPPFLASKAN SOM DÖDAR

Maudhe Hedström 1982, hft 68 sid, 30:-

En miljon barn dör varje år! Tio miljoner barn blir sjuka! Varför? De föds upp med pulvermjölk, s.k. bröstmjölkersättning, istället för att ammas. Ändå kan nästan alla mammor amma, men alla mammor har inte rent vatten att blanda ut pulvret med. Den här skriften tar upp amningens fördelar och pulvermjölakens problem, och hur industrin manipulerar okunniga mödrar att använda deras produkter. Den behandlar också den internationella kampanjen mot de multinationella företagens marknadsföring och de etiska koder för denna, som FN och amningsförespråkarna försöker få bolagen att följa.

Utbytesannons

Miljöförbundets förlag ger ut böcker och häften om miljöfrågor - fakta, debatt, skönlitteratur. Förlagets adress: Lindsberg, 791 91 Falun. Tel. 023/430 27. Vi kan också erbjuda billiga tryckttjänster för ideella föreningar o.dyl.

IN MED MILJÖFRÅGORNA I SKOLAN!

MF:s barn- och ungdomskommitté, 1981, hft 76 sid A 4, extra lågt pris!, 25:-

Fantastiskt heltäckande, kommenterad litteratur- och materiallista inom hela miljöområdet, dessutom up-to-date. Ett måste för alla lärare, och för alla andra som vill hålla sig flytande i informationsfloden. Utgiven med stöd av Statens Institut för Läromedelsinformation.

Beställ böckerna från Miljöboden, Box 7133, 402 33 Göteborg, tel. 031/12 80 52. Miljöboden ger 20 % rabatt på de angivna ca-priserna. Miljöboden har också böcker från andra förlag. Skriv efter senaste katalogen! Exp.avg. och porto 10:- tillkommer.

SOM HYRESGÄST TILLHÖR DU DEN STÖRSTA BOENDEGRUPPEN.

Vi är drygt 8 miljoner människor i Sverige.
Och vi bor i 3,7 miljoner bostäder.

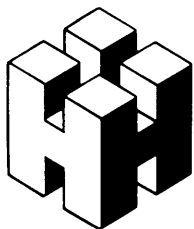
Av dessa bostäder finns 1,6 milj. i hyreshus,
0,6 milj. i bostadsrättshus och 1,5 milj. i små-
hus. De som bor i småhus äger oftast sina
bostäder.

Är du hyresgäst tillhör du alltså den största
boendegruppen i Sverige. Tycker du att den
svenska bostadsdebatten handlar så mycket

som den borde om din egen boendegrupp —
som alltså är störst?

Det tycker inte vi. Därför ska vi i några
annonser ge dig klara fakta om hyresgästernas
villkor i Sverige.

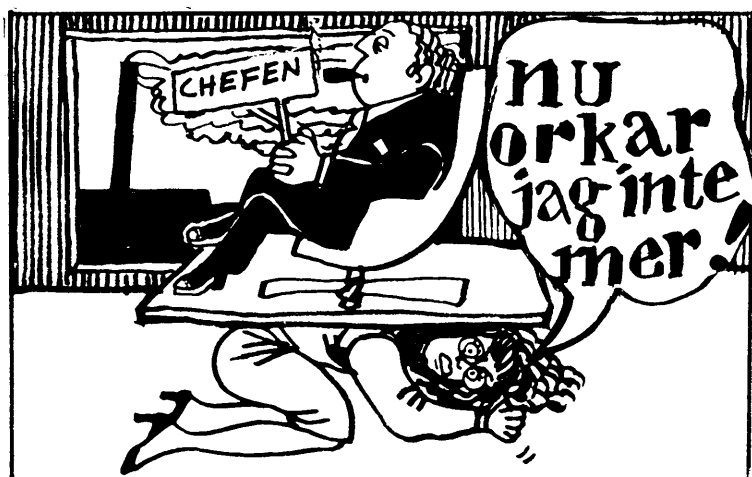
Det finns faktiskt mycket som du borde
känna till om hur det är ställt med rättvisan i
boendet.

RÄTTVISA I BOENDET

Hyresgästernas Riksförbund

(Är du med i hyresgäströrelsen? Det borde du vara).

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

söker förbundssekreterare på halvtid.
Tjänsten kan eventuellt kombineras
med en halvtidstjänst som kontorist
på Vi människors redaktion.

Medlemskap i SKV är meriterande.

Tillträdesdag: 1 september 1982

För närmare upplysningar, kontakta:

Eva Ekelöf tel 08/15 33 08

eller

Kerstin Juneberg tel 08/760 11 72

Ansökan ska vara inne senast den 1
augusti 1982.

Adress: Svenska Kvinnors Vänster-
förbund, Box 3120, 103 62 Stockholm

SKRIV TILL OSS!

● Du som är 20 år eller där under.
Skriv till oss! Vi vill göra ett temanum-
mer om unga kvinnors verklighet. Men
för att kunna göra det behöver vi få
kontakt med dig som är tonåring. Skriv,
teckna eller skicka bilder om det som är
viktigt för dig.

Vår adress:

Vi människor

Box 3120

103 62 Stockholm

● TEMAMÖTEN OM ABORT
kommer att arrangeras av Svenska
Kvinnors Vänsterförbund, under au-

gusti/september 1982. Tid och plats
meddelas senare i lokalpressen.

Ge bort en prenumeration på VI MÄNSKOR!

- Men gör det före den 1 november – då kostar det dig bara 45 kr.
- Enda villkoret är att du ger den till någon som inte redan tidigare prenumererat.
- Vi vill nå ut till många!

Jag beställer en årsprenumeration á 45 kr till:

Namn:

Adress:

Postnr:Postadress:

Från:

(namnteckning)

Namn:

Adress:

Postnr:Postadress:

Vi människor nr 2-3/82

Klipp ur och skicka kupongen till: Vi människor, Box 3120, 103 62 Stockholm.

Eller använd vårt postgiro: 90 24-1

Festen

Ja, gör en fest för oss, en för oss!
Låt en blodbok blöda, blöda för oss!
Slakta allt som är prydligt inom oss, slakta det!
Som i vår barndoms drömmar man slaktade män i badkar.

Låt de krig som försiggår inom oss rasa
Låt bajonetterna skära upp vår förtvivlan
och blotta dess ruttnande, olämpliga bråte,
dess fobiska skogar,
dell litenhets drömmar
allt torftigt, allt glanslöst . . .

Ja gör en fast för oss, inte det minsta möjligas fest,
utan det mesta möjligas!
Ge hjortrorna i våra hjärnor att dricka,
ge den tygellösa fetman ännu en tårta att svälja,
och prydd den med rosor, rosor som bara du själv
kan välja. . .

medan de milda systrarnas medlidande ögon
ordnar ballonger och servetter för att trösta oss för livet.
De brinnande ljusen flackar futtigt som uppståndelser,
O utplåning! Magnifikans!

En säng.
En natt.
En dröm.

Ur: Det mörka alfabetet
av
Eva Ström